

TRIBUNA

Letn... Številka 2 Cena 1800 din

TRIBUNA

Glasilo UK ZSMS Ljubljana
št. 2, leto XXXVIII
26. oktober 1988

Uredništvo:

Tomi Gračanin (glavni urednik), Ruža M. Barić (odgovorna urednica), Tomaž Toporišič (kultura), Borut Rismal (down & out), Brane Senegačnik (lektor), Sena Sarkič (prelom in oblikovanje)

Stalni sodelavci:

Alenka Cotič, Karli Erdlen, Borut Meško, Jana Pavlič, Jasna Rajh, Jure Rifelj, Aleksa Šušulić, Zdravko Zupančič

Tisk & priprava:

Tiskarna Ljudska pravica

Naklada:

5000 izvodov

Naslov:

Kersnikova 4, Ljubljana

Telefon:

319-496, 318-457

Tribuna izhaja načeloma vsakih štirinajst dni, med počitnicami pa počivamo. Cena posamezne številke je 1800 din. Oproščeno temeljnega davka za promet po sklepu št. 421-170 z dne 22. 1. 1973.

TRIBUNO lahko kupite tudi v naslednjih knjigarnah:

Brežice: Knjigarna DZS

Maribor: Knjigarna MK, Partizanska 9
Gosposka 28

Kranj: Knjigarna DZS

Novo mesto: Knjigarna MK

Kočevje: Knjigarna DZS

Zagreb: Znanstvena knjižara Mladost,
Preradovićeveva 2

Ljubljana:

Trubarjev antikvarjat

Knjigarna CZ, Trg osvoboditve 7,
Titova 15

Knjigarna MK, Miklošičeva 40

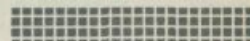
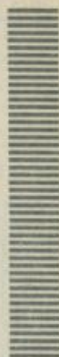
Partizanska knjiga, Trg osvoboditve 12

NASLOVNICA: Božidar Dolenc

VSEBINA

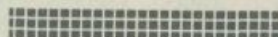
- 2 Kje, kam, kdaj
- 4 Gregor Tomc: Notranjepolitični kotiček
- 6 Intervju: SPOMENKA HRIBAR
- 10 TRST
- 12 Divine: Enostavno božanski
- 13 SRPSKI BLOK
- 16 Mihael Mazzini: Zgodba, ki bo pretresla svet
- 19 Fotografije Božidarja Dolenca
- 23 VOJVODINA, ki te ljubim
- 25 17. seja CK ZKJ
- 27 BERLIN
- 33 Pot v Nazaret in Komu zvoní
- 34 Študentska vlada
- 35 TEATER (Jan Fabre in Slovenci)
- 38 GLASBA in UNIVERZIJA
- 39 KNJIGE
- 40 Torturator: V IMENU LJUDSTVA

Kulturizacija medijev

Če že nič usodnejšega, zadnji tedni in meseci ekscesivne politizacije razkrivajo skrajno prenasičenost jugoslovanskih medijev s takšno in drugačno, pamfletistično fašistično ali pa dokaj radikalno demokratično politiko. Gre za to, da dogodki na eni strani narekujejo nujnost kar se da intenzivnega političnega opredeljevanja, po drugi strani pa gre tudi za tipično slovenski oziroma kar jugoslovanski sindrom. Kljub izrazito pomembnemu deležu, če ne že kar primatu tistih, ki se ukvarjajo s kulturo, v ustvarjanju oziroma poskusu izsilitve družbene klime, ki bi omogočala vsaj minimalne človekove pravice kot pogoj vsake civilizirane družbe, mediji tako rekoč brez izjeme ne priznavajo te kulturizacije politike oziroma politizacije kulture. Kultura ostaja še posebej v dnevnem časopisju in tednikih samo nekaj, čemur se dopušča, da spremlja politiko. In na to mesto recimo, da bo poskušala vstopiti Tribuna. Ne gre za apolitičnost, gre enostavno za to, da se v štirinajstodnevniku študentov za študente in ne samo njih poskuša vzpostaviti med politiko in kulturo adekvatnejše razmerje: toleranco, dopuščanje različnosti. Tribuna mora, če izhaja iz stanja v današnjem okolju (ne slovenskem mikro ampak vsaj evropskem makrokozmosu) izvesti kulturizacijo, sodelaviti politiko in kulturo, iz dialoga med njima, ki je kljub svoji protislovnosti dialog enakovrednih soodnosnic, potegniti, kar se da. Izstopiti iz stalinističnega barbarstva današnje politike, s tem vzpostaviti možnosti ne za adekvatnejšo politiko (to bi bila popolna iluzija) ampak za adekvatnejše »branje« politike. Ali, če parafraziramo politiko: ne bo nas rešila 17. seja CK ZK YU, ampak kulturizacija, politike in medijev.

Tomaž Toporišič

Ko omaga CD, ostane Sloga! ***** Pa kaj! ***** Mali kino Union že več tednov razprodaja **Devet in pol tednov** ***** s filmi na videu se da zaslužiti ***** **Red Heat**, za njim pa še **Crocodile Dundee II**, dve uspešnici res hitro v kinematografih v Ljubljani ***** skoraj istočasno kot v Berlinu ***** kino **Križanke** zaenkrat ne obratuje, ker je Viteška dvorana v Križankah nujno potrebna, za preoblačilnico članov nekega pevskega zbora ***** v **Kinoteki** ne glede na politično garnituro v jugo-vrhu vrtijo do konca oktobra: **Zadnje povelje**, **Josefa von Sternberga** (sreda, 26.), **Polnočnega kavboja** (četrtek, 27.), **Odseve v zlatem očesu** pokojnega gospoda **Johna Hustona** po scenariju gospe Carson McCullers. Za konec pa še **Onečaščeno Josefa von Sternberga**. Kinematografi napovedujejo: **Kesanje Tengiza Abduladzeja**, **Dom za obešanje Emila** (pa ne Filipčiča ampak) **Kusturice**... Ker CD še ni mrtev, ljudje gledajo **Moje pasje življenje** ***** Izšla je nova številka **Glasbene mladine**, časopisa, ki ga naroča 5000 osnovnih in srednješolcev, uredništvo pa bi rado iz njega naredilo edino slovensko glasbeno revijo ***** upajmo, da jim bo uspelo ***** njim in **Marjanu Ogrincu-MAU**, ki je novi urednik za popularno muziko ***** če ste francosko govoreči, vas Dana Jazbinšek popelje na ekskurzijo po Ljubljani ***** tako v **KAMU**, ljubljanskem mesečniku za vse, kar se v tem mestu dogaja ***** Novembrska številka takoj na začetku meseca ***** 25. 10. do 12. 11. razstava skulptur **Jirija Bezlaja** v Bežigradski galeriji ***** Galerija Equarna, 27. 10. otvoritev razstave **Jakoba Savinška**, vodilnega predstavnika slovenske moderne ***** Moderna galerija: **Sodobno kitajsko slikarstvo**, do 6. 11. ***** premiera nove predstave **Rdečih Waste Land Pilotov** preložena na začetek novembra ***** lahko se prijavite na čakalno listo ***** novembra lahko upamo tudi na drugo premiero v Drami, **Čas volčje ljubezni Rudija Šelige**, ki ga že res dolgo pripravlja **Meta Hočevar** ***** Glej se še vedno ni naveličal **Heinerja Müllerja** ***** pripravlja premiero njegove drame **Hamlet Stroj** ***** koncert **Mahlathini & Mahotella Queens dokončno odpade** zaradi bolezni in nemožnosti uskladitve terminov ***** **CIDM** bo poskušal najti ustrezno zamenjavo ***** od 26. do 28. oktobra bo na **SAZU** simpozij: Evropski glasbeni klasicizem in njegov odmev na Slovenskem ***** 27., 28. oktober Simfonični koncert Slovenske filharmonije: **Schubert, Ramovš, Honegger**, CD ***** Revija ruske folklore **Državnega ansambla Beloruske sovjetske, socialistične itd. republike**, četrtek, 3. november ob 19.30, velika dvorana CD ***** TV Ljubljana, DSS (beri skladatelj) bosta sedelovala s **Tomažem Lorenzom** in **Alenko Škeri-Lorenz** na prvem od petih večerov, na katerih bodo predstavili **najpomembnejša slovenska dela za violino**, mala dvorana CD ***** 11. november, Simfonični RTV Lj., **Villa Lobos, M. de Falla**, velika dvorana CD ***** Petek, 4. november **Živalski vrt ponoči** še enkrat v SD CD, 20. ura ***** ne ravno priporočamo ***** Plesni in baletni večer **Joseph Nadj** s plesalci iz Pariza, **Sedem nosorogovih kož**, **DOGODEK** v CD je, srednja dvorana ***** končno filmski dogodek v CD je, 14., 17., 18., 21. november v SD CD **Carmen Francesca Rossija**, operafilm, ki so jo pred letom, dvema gledali vsi v Evropi ***** **DUNAJ** do konca meseca in naprej ***** Burgteater, 28. 10. **Cydipus, Tyran** ***** 29. 10. v operi **Beethovnov Fidelio** ***** Fritz, 20, Adalbert Stifter-Strasse 73, 26. 10. **World Saxophone Quartet**, ob osmih zvečer ***** petek, 28. 10.: **The Chamber Orchester Of Europe**, dir. **Claudio Abbado**, program: **Ligeti, Mozart, Rihm, Haydn**, v Wien modern, enako sobota, 30. ***** od torka do nedelje še vedno v **Seraphions Theatru** (tel. 24 55 62) nova predstava **Axoloti Visionarr** ***** Galerie 10, grafike **Salvadorja Dalija** ***** **Miles Davis v Gradcu**, 1. novembra ***** **Diamanda Galas** je v Ljubljani opravila svoje ***** Ostale so samo še fotografije *****

Oh ta Diamanda Galas!

Diamandi Galas so v Ljubljani nekateri zamerili, ker je postala zagovornica komercialnega luciferstva ali nekaj podobnega, saj si je bojda privoščila celo kakšne jazzy in funky ritme. Kakšna nesramnost za pravoverno ljubljansko publiko, ki na koncertih mirno stoji, ima roke malodane prekrizane v molitev. Ampak, tako pač je, tudi tisti na oni strani sonca, pod Satanovim soncem, so lahko za Slovence pozitivni, če so dovolj hermetični, če pa ne, pa...

DIESEL: Design je vizualni rock'n'roll!

3. do 9. oktober, Razstavišče Arkade, potem ko so organizatorji letošnjega BIO sturnirali dva prej objavljena prostora v CD-ju, 3. 10. opolnoči otvoritev + fashion show in tako naprej. Studio DIESEL je na otvoritev razstave, h kateri je povabil še Stello Rubens, Janeza Suhadolnika, Luko Žana, Quibono 144 1/2, priklical celo ljubljansko županjo, ki je spila šilce tamočnega in rekla: »Kako lepo, da se mladi zberejo tako pozno in se zabavajo!« Matevž in Fredi, arhitekt in oblikovalec, eno leto skupnega nastopanja pod imenom Diesel, trenutno delata na dveh celostnih podobah slovenskih podjetij. Na bienale sta bila objavljena, ona pa sta povabila druge, tiste, ki so se jima zdele njihove kreacije zanimive. Ne skupina, ampak nekaj posameznikov, ki ohranijo svojo samostojnost, ampak vseeno pokažejo, da je v Sloveniji še precej več kot samo NSK. Delata brez teorije, z vsemi in za vse, ki se jima zdijo zanimivi, je posel z njimi atraktiven. Stvar je v tem, da greš do konca in si ne razbiješ nosu.

Oh te sladke torbice

Petdeseta leta so bila leta, ko so v Evropi še znali delati lepo zaobljene avtomobile. Petdeseta leta so bila leta lepo zaobljenih filmskih in drugih lepotic. Ampak petdeseta leta so bila tudi leta lepo zaobljenih ženskih torbic, ki so jih nosile naše mame in stare mame. Stvar je enostavna: pobrskati je treba po starih omarah, podstrešjih in jih izvoleči ven. Petdeseta so še vedno moderna.

SAX PUB

Najprej je prišel Napoleon in rekel: »Ilirija vstan!« Potem je prišel Vodnik, to prevedel v slovenščino in zapisal. Potem je prišel njegov mlajši sodobnik, doktor France, in se odpravil na sprehod v Trnovo, na »kraj nesrečnega imena«. Potem je prišel Milan Jesih in zapisal: »Kako je mogel tako velik pesnik skozi tako majhna vrata.« In potem je po petdesetih letih jazza, ki ga Prešeren ni poznal, eden od mladih slovenskih jazzistov čisto brez misli na Primicovo Julijo blizu »kraja nesrečnega imena« odprl prvi ljubljanski SAX in prvi ljubljanski PUB. Kje je, vsi vemo, če ne, po poti Prešerna treba bo in najti ga. Tako.

Gregor Tomc

NOTRANJE- POLITIČNI KOTIČEK

Splošen vtis, ki ga človek dobi ob branju naših časopisov v zadnjem času, je, da se je sovražnik infiltriral v vse vrste komunistov – srbski komunisti obtožujejo albanske in slovenske, slovenski srbske, makedonski hrvaške, vsi vse. **Hudič je obsedel partijo.** S to oceno se lahko le strinjamo.

Jugoslavija...

Oči svetovne javnosti zaskrbljeno bdijo nad dogajanjem v Jugoslaviji, nam javljajo dopisniki iz Bonna, New Yorka, Moskve in Rima. **Tuje analitike najbolj skrbi, če bodo drugo leto k nam še lahko prišli na počitnice.** Za razliko od tujcev smo mi mirni. Predolgo so nas filali s katastrofami za vsakim vogalom in nato mirili z ideološkimi pomirjevali, da bi nas lahko še kaj resnično razburilo. Rodili smo se med ovčami, vzgajali so nas za ovce, izobraževali smo se kot, od in za ovce. **in sedaj blejemo.**

Že omenjeni dopisniki tudi javljajo, da je zahod zainteresiran za status quo v Jugoslaviji. Tudi naši gospodarji so za mir v hiši, težava je le v tem, da vsak od njih vztraja pri miru pod svojimi pogoji. Tudi mi bi bili za status quo, a žal ne vemo, kje se nahajamo.

Prvič!

Sedaj že tradicionalni »Rdeči nagelj hrabrosti« podeljuje uredništvo ta teden Janezu Andlovcu, šestinpedesetletnemu Bežigradjanu. »Vsakdanje podražitve me tako pogrejejo, da bi kar začel hoditi, čeprav sem že triinštirideset let priklenjen na invalidski voziček,« nam je zaupal naš nagrajenec. Janez pa ne bi bil Janez, če bi ostal samo pri besedah. V znak protesta si je dal pred hišo montirati transparent:

PROTESTIRAM

Elektro gospodarstvo je monopolni oderuh in pogoltnož!!!

Obrazložitev ni potrebna. Opozorili pa bi radi na šlo enega monopolista in pogoltnoža, ki prav tako že triinštirideset let dela invalide iz vseh nas. V mislih imamo seveda partijo.

Drugič!

Partija že dve desetletji zelo (ne)uspešno (kakor za koga, seveda) sestopa z oblasti. Zadnji, ki je napovedal ta sestop, in resnično nimamo razloga, da bi mu verjeli, je Stipe Šušvar. Na bližnji 17. seji cekaja bodo predlagali (kdo?) »oblikovanje komisije za preobrazbo Zveze komunistov Jugoslavije, preobrazbo, ki naj bi ukinila politični monopol partije v družbi.«

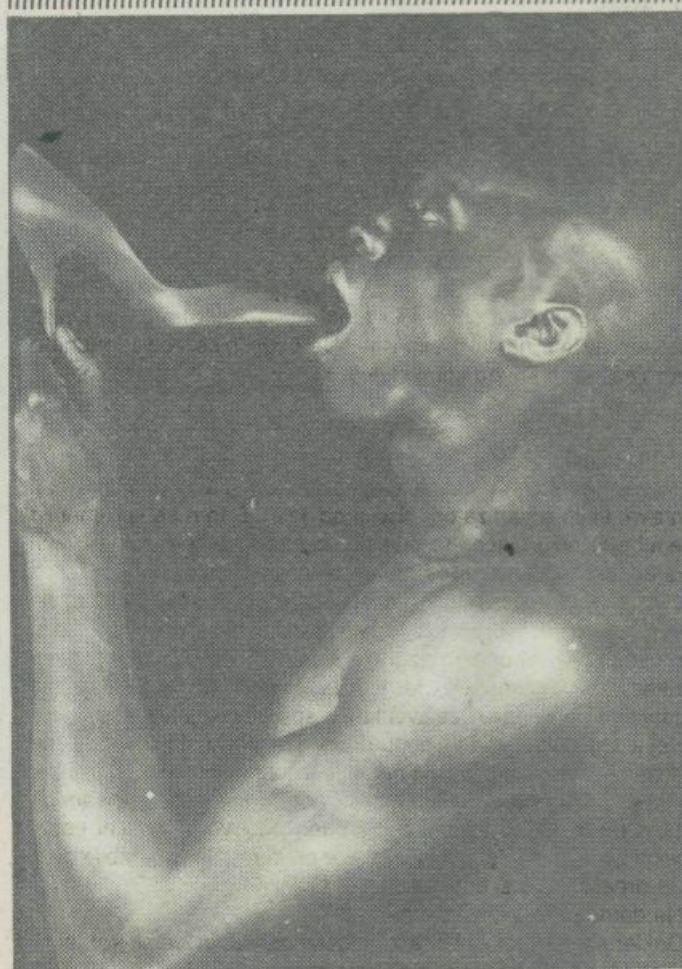
Že Churchill je vedel, da politiki ustanavljajo komisije, kadar hočejo vzbuditi vtis kot da so za spremembo, ki se je sicer bojijo kot hudič križa. Če pa Šušvarju et Comp. s svojo skepsa delamo krivico, jim predlagamo veliko zanesljivejšo metodo sestopa z oblasti – razpišejo naj demokratične volitve.

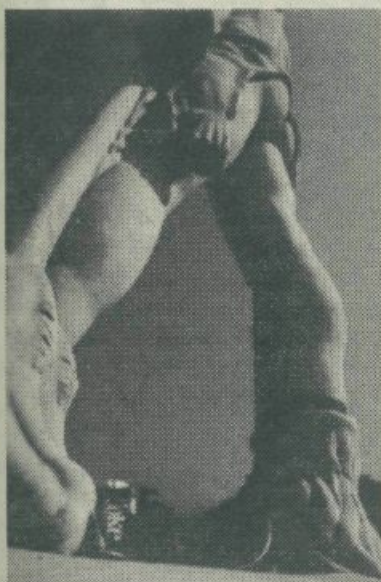
Tretjič?

In sedaj še neizogibna tema jugoslovanske jeseni, mitingi.

Dijaki iz Peči so prišli v zvezno skupščino po... svobodo. B. Greganovič jim je čisto upravičeno dejal, naj se raje učijo, ker nas, najbolj tepe prav neznanje. S predsednikom mladine se povsem strinjamo. Če dijaki pri učnih urah samoupravljanja s temelji marksizma in geografiji ne bi sedeli na ušesih, bi šli svobodo iskat v Atene, ne pa v Beograd.

Ko smo že pri primerih, ko ljudje volijo z nogami, še zanimiv primer iz sosednje Avstrije. Kot je bralcem nedvomno znano, je v to prijetno deželo v zadnih desetletjih pribežalo na stotisoče ljudi iz sosednjih ljudskih demokracij (eden zadnjih je bil Tone Gosak). Pred nedavnim pa je gospodar ugriznil psa – neka Berta H. se je namreč odločila za pobeg v nasprotni smeri. V svoji nakani je popolnoma uspela, saj Češke oblasti za takšen slučaj sploh niso imele razdelanega načrta akcije. Kmalu pa se je izkazalo, da je Berta pred pobegom kazala močnejše znake duševne neuravnovešenosti. Tuje agencije tudi poročajo, da je

Berta takoj, ko se ji je zdravstveno stanje izboljšalo, spoznala svojo zmoto in se nemudoma vrnila na pravo stran Železne zavese.

Nič novega vam ne bomo povedali, če vam zaupamo, da je bil tudi v Kruševcu miting solidarnosti s srbskimi in črnogorskimi mučeniki. Ker so bili že tako lepo zbrani na kupu, so se delavci odločili, da izkoristijo priložnost. Zahtevali so višja nadomestila za plačo in odstop lokalnega političnega vodstva. Ker to ni bilo v programu spontane prireditve in je stihijsko vplivalo na potek zborovanja, so se nemudoma zbrale subjektivne sile. Na sestanku so, kot poroča Tanjug, podčrtali **da sta bila zaradi skupine lenuhov in razgrajačev stavka in zbor pod ravnijo delavskega razreda**. Dejali so še (do konca redakcije žal nismo uspeli od Tanjuga izvedeti, če je bilo tudi to podčrtano), da komunisti niso pripravljeni na take situacije. Če bodo ples vodili lenuhi in razgrajači, je to krivda komunistov, ki ne smejo mirno gledati na razgrajaško početje.

Ker gre za zanimiv način razmišljanja, ga vsekakor velja na kratko obnoviti. Politiki organizirajo miting. Delavci se prireditve udeležijo ter stavkajo in zborujejo. Potem začnejo postavljati zahteve, ki jih organizatorji niso predvideli. S tem se spremenijo v lenuhe in razgrajače. Komunisto so nepripravljeni na situacijo, v kateri ples vodijo drugi. Komuniste zagrabi panika, kadar ples vodijo drugi. V takšni situaciji doživljajo občutke krivde. Da se ne bi več čutili krive, morajo kar najbolj odločno usekati po lenuhih in razgrajačih. Ko lenuhe in razgrajače onesposobijo, se ti ponovno spremenijo v dobre delavce. Komunisti so spet pripravljeni za organiziranje mitingov, delavci lahko spet stavkajo in zborujejo.

Kaj je pravzaprav izbilo sodu dno v Titogradu, da so združene sile policije in posebnih enot napadle in razgnale najbolj predane mitingaše? Številni analitiki ugrabijo, kopicijo se gore popisanega papirja na to temo, a nobeden od teh odgovorov nas ni uspel v celoti zadovoljiti. Za nas je odgovor na dlani. Sodu je izbilo dno, ko je drhal začela skandirati:

Ne damo pare fudbalerima!

Dokler so se igračkali s tako nedolžnimi zadevicami, kot je: Slobodane, Slobodane, tvoji smo regruti

pobičemo, pobičemo ili izginuti!

je bilo vse v najlepšem redu. Morda res malce pretirano, a srce je na pravem mestu. **Nihče pa ne bo, tovariši, ogrožal naše Budućnosti!**

All nikoli več?

Otroci so se igrali z ognjem in se opekli. Še poleti so demagoško vpili: Drhal naj razsoja! Drhali moramo prisluhniti! Drhal pozna izhod iz krize! Zaveden komunist polaga račune samo o drhali! Na jesen pa že opozarjajo na možne stranske učinke nove oblike neposredne vladavine demosa.

»Sedanji dogodki v državi ustvarjajo takšen političen položaj, ki lahko privede do izrednih razmer,« je ugotovil predsednik predsednikov Raif Dizdarević. Ma nemoj! Dogodki so ustvarili položaj, ki vodi v stanje. Krivi so torej – inflacija, suša in poplave ter tiste sile, ki onemogočajo sprejetje ustavnih sprememb.

Štirideset let so kovali ljudstvo v zvezde, zato jih ne bi smelo presenetiti, da se je prvi stik z Zemljo lahko zgodil samo na način trdega pristanka. In to še toliko bolj, če bo preiskava v Črni gori pokazala, da je oblast najemala lumpenproletarce, »militantne skupine«, za podžiganje množic. Kar nekam težko si predstavljamo to politično zvezo **na eni strani ljudje, ki so na ti z Zgodovino in Materijo, na drugi strani tatovi kur, begavci in žeparji.**

Bodi za danes dovolj. Dovolite, da zaključimo ta kratek sprehod po notranje-politični sceni z vzpodbudno mislijo. Nekoč, daljnega petinštiridesetega, so se tovariši lotili borbe proti škodljivcem, omahljivcem in mlačnežem, boja proti strahopetstvu, bitke za uresničitev ciljev mučenega naroda. Danes lahko zgolj ugotovimo, da so nalogo uspešno zaključili. Utrdili so oblast škodljivcev, omahljivcev in mlačnežev, ki so v strahopetnem boju zmagali v bitki z izmučenim narodom.

Morda to res ni tisto, kar so nekoč hoteli. Morda so res na naši koži doživeli to, kar Hegel imenuje ironija zgodovine, ironija, ki se ji lahko izogne le majhno število zgodovinskih osebnosti. Pa kaj? **Bodo imeli pa drugič več sreče.**

»SOCIALIZEM JE TO, KAR ŽIVIMO, IN NIČ DRUGEGA!«

Čeprav nam je danes v boju za ustavitev ofenzive jugoslovanskih reakcionarnih sil ter za obrambo že dosežene stopnje demokracije potreben odločen in skupen nastop vseh naprednih sil ne glede na njihova politična razhajanja, politika zaveznitva torej, pa je kljub temu kritična distanca do vladajočih družbenih vzorcev prav tako pomembna. Nujnost obrambe obstoječega nas namreč ne sme odvrniti od iskanja novih, demokratičnejših oblik političnega življenja ter novih vzorcev političnega organiziranja. Ena glavnih osebnosti slovenske kulturno-politične arene, ki se tega dejstva še kako zaveda, je **SPOMENKA HRIBAR**, odgovorna urednica Nove revije, ki je naši javnosti že dalj časa znana kot brezkompromisna borka za demokracijo in dosledno spoštovanje človekovih pravic in svoboščin. Z njo smo se pogovarjali o nekaterih temeljnih protislovjih jugoslovanskega socializma in možnostih za njihovo preseganje.

TRIBUNA: Svoboda posameznika je temeljni pogoj razvoja vsake družbe, saj lahko le svoboden človek polno uveljavi svoje sposobnosti in ustvarjalnost. Ali ni prav zatiranje temeljnih človekovih pravic in svoboščin osnovni vzrok splošne krize socialističnih režimov?

SPOMENKA HRIBAR: Gotovo. Seveda pa zatiranje temeljnih človekovih pravic in svoboščin v socialističnih režimih ni naključje, temveč izhaja iz samega sistema. Boljševizem principialno ne more upoštevati človekovih pravic in državljskih svoboščin, saj družbo apriorno razdeljuje na »subjektivne sile«, torej na komuniste, ki jim je po ustavi določeno, da urejajo in vodijo družbo v smeri svojega komunističnega projekta, in na ostale brezpravne in nemočne državljanke, »ljudske množice«. Možnost enakopravnosti in s tem dejansko spoštovanje človekovih pravic in državljskih svoboščin sta tako v temelju blokirana.

TRIBUNA: Socialistični sistemi so uzakonili apriorno »objektivno« legitimnost oblasti »zgodovinske« avantgarde in s tem izključili iz političnega življenja veliko večino državljanov. Tudi danes, ko poteka proces t. i. demokratizacije, se na tej avantgardnosti še kar naprej vztraja, čeprav je povsem jasno, da se obstoj avantgarde in demokracije izključujeta. Ali ni prav v tem notranja meja demokratizacije v socializmu?

SPOMENKA HRIBAR: Kje obstaja avantgarda, so nekateri ljudje »bolj enakopravni« kot drugi. In ti »drugi« so oropani takorekoč vsake politične moči. O enakopravnosti torej ni mogoče govoriti, s tem pa tudi ne o demokraciji. Kjer je demokracija, ni avantgarde, in kjer je avantgarda, ni demokracije. Vendar moram poudariti, da takšna struktura realsocialističnih sistemov ni nastala zaradi kakšnih »hudobnih ljudi«, ki so se postavili nad družbo; socializem ni izmislek. Izhaja iz epohalne resnice človeka kot subjekta, kot eden od načinov bivanja človeka kot subjekta.

Seveda se tudi danes še kar naprej vztraja na avantgardnosti – nihče, ki je imel absolutno moč in sredstva prisile v rokah, še ni sam odstopil z oblasti in ni razloga, da bi to storila prav naša partija. Tisto »sestopanje z oblasti« ima seveda svojo notranjo mejo, prek katere ne bo šlo; meja pa je prav **biti avantgarda**, morda nekoliko bolj »prosvetljena«, pa vendarle avantgarda. Ni problem »sestopanje z oblasti« (z neposrednih »komandnih pozicij«), temveč prav sestop s piedestala **avantgarde** – tu se vse začne. Seveda tega »sestopa« ne bo brez pritiska civilne družbe.

TRIBUNA: Za socialistične režime je značilno specifično razmerje med monistično državo in državljanji, v temelju katerega je odnos nezaupanja. Iz tega osnovnega odnosa do državljanov izvira tudi obravnavanje vsakogar kot potencialnega sovražnika, poostren nadzor nad družbo, omejevanje državljskih svoboščin... Ali ni v jedru obsedenosti socialistične oblasti s »sovražnikom« zavedanje lastne nelegitimnosti?

SPOMENKA HRIBAR: Prav gotovo. Ne gre pa le za neke vrste »obsedenosti« oblasti od »sovražnika«, temveč je treba ugotoviti tudi neke vrste »sistemsko funkcijo« t. i. sovražnika. Le kdo naj bi bil vseh neuspehov kriv – če ne »sovražnik«? Menda ja ne partija, katere linija je vedno »kristalno čista«, ki je »nezmotljiva« itd. itd. »Sovražnik« igra v realsocialističnih sistemih vlogo hudiča v sicer harmoničnem božjem kraljestvu na zemlji. Zato, če sovražnika ali »sovražnika« ni, si ga je treba izmisliti ali preprosto narediti. To se naredi tako, da ljudi šikaniraš do »zla boga«, tako dolgo in tako daleč, da začno protestirati, iskati alternativne rešitve... in že ga imaš.

Vzemimo primer Kosova: legalna oblast ni sposobna rešiti nakopičenih problemov niti sproti, kaj šele nakopičenega iz preteklosti, zato pa je treba do neznosnosti ponavljati težak položaj, neznosne razmere, tako rekoč **projektirati** kontrarevolucijo, nevarnost krvavega spopada... dokler se to ne bo zares zgodilo. Potem se bo izkazalo, da je imela partija prav... ker ona ima vedno prav, četudi »zakuha« državljansko vojno. Vedno se izkaže, da je prav »projektirala« – seveda, saj vsi njeni postopki peljejo prav tja in k tistemu, s čimer nas straši.

TRIBUNA: Nekateri menijo, da to, kar danes živimo, ni socializem. Kaj pa je potem socializem in kaj je sistem, ki realno obstaja?

SPOMENKA HRIBAR: Socializem je to, kar živimo in nič drugega. Za (boljševiško) ideologijo je značilno, da je tisto **ideelno** zanj realnejše kakor realno samo. Ne po naključju; ideelno ji daje temelj. Pravim ideelno, ne idealno v vsakdanjem pomenu besede. To ideelno je seveda fotografski negativ realnega stanja (oziroma pozitiv negativnega stanja), ki ga seveda sproti konstruiraa... kakor ti ustreza.

Da to, kar živimo, ni socializem, je prepričanih veliko nekdanjih borcev, ki preprosto ne morejo razumeti, da se je njihova sanja spremenila v tako žalost in obup. Da se jim ne bi spodmaknil smisel njihovega boja in naporov, še vedno prenašajo to svojo sanjo, socializem, v prihodnost, kjer da se bo nekega dne nujno izkazalo, da se niso bojevali zaman. Tako mišljenje spoštujem, čeprav je po eni strani naivno, po drugi pa prav osnova apologije tega sistema. Je pa tudi res, da se vse manj nekdanjih borcev vdaja temu idealu, slepilo pri opravičevanju sedanosti. S tem pa seveda tudi ne »nosijo« več tega sistema, ga ne legitimizirajo.

Da socializem ni nekaj drugega, kakor to, kar živimo, da torej iz njega v neki daljni prihodnosti ne more nastati nič boljšega, je razvidno iz analize logike socializma oziroma boljševizma, ki je njegova skrita osnova. Kjer apriori ni enakopravnosti, kjer se torej sistemsko kršijo človekove pravice in državljske svoboščine, ne more biti tal za raj na zemlji.

TRIBUNA: Ljubljanski proces je dramatično zaostрил problem pristojnosti vojaških organov za civilno življenje. Po vašem mnenju vdor vojske v civilno življenje ni naključen, ampak je znamenje latentne državljanske vojne, ki še traja in ki se reproducira z odkrivanjem sovražnikov in kontrarevolucije. Bi lahko tezo o permanentni državljanski vojni podrobneje pojasnili?

SPOMENKA HRIBAR: Drugo ime oziroma socialistično ime za državljansko vojno je **permanentna revolucija**. Vsebinsko permanentne revolucije je »revolucija, ki teče«, kakor se glasi naslov knjige Svetozarja Vukmañovića-Tempa. Revolucija, ki teče, se ne ustavi, nikjer in nikoli, tudi ob dostojanstvu, svobodi, življenju posameznika ne. Bistvo državljanske vojne je bojevanje različnih političnih konceptov za prevlado. To bojevanje seveda ne poteka na svobodnih volitvah, kakor v demokratičnih deželah, ampak z apriorno prevlado enega (komunističnega) projekta nad drugimi. S pomočjo države in njenih represivnih sil. Državljska vojna oziroma permanentna revolucija je torej »vojna« partije zoper državljane. Ta vojna je neusmiljena, »mila« je le, če je nasprotovanje državljanov mirno, oziroma če so pokorni, v nasprotnem primeru je lahko tudi krvava; svoje sovražnike tudi ubija. Zato govorim o **latentni državljanski vojni**.

Potrebe ljudi, njihovi interesi in predlogi za razrešitev problemov, **celotna njihova politična ustvarjalnost**, so – če ogrožajo oblast Partije – a priori nelegitimni! In še več; taki interesi in zahteve ljudi so za komunistično partijo – kontrarevolucionarni! Človek, ki živi v demokraciji zahodnoevropskega tipa, si sploh ne more predstavljati, kako strašna, kako grozna je ta oznaka za ljudi ali celo cele narode znotraj socialističnega bloka; oznaka »kontrarevolucija« pomeni, da je z ljudmi (ali celimi narodi!), ki naj bi bili »kontrarevolucija«, treba obračunati z **vsemi sredstvi**, kar pomeni – v skrajni konsekvenci – tudi s smrtjo. To, da prav v socialističnih deželah nikakor ne pride do ukinitve smrtnih kazni, torej ni naključje; s smrtno kaznijo oziroma z grožnjo smrtnih kazni se komunistični sistemi oziroma komunistične garniture držijo na oblasti.

Latentna državljanska vojna se mora vsak hip obrniti v krvavo, akutno. Revolucija brez kontra-revolucije ne more. Videti je, da »diktatura delavskega razreda« bolj potrebuje Kosovo kot kruh za svoje državljane. S tem hočem reči, da ni pripravljena dejansko reševati in rešiti problema Kosova – četudi ji zmanjkujeta kruha za ljudi. Rešiti problem Kosova bi namreč pomenilo dopustiti polno izražanje (vseh) nacionalnosti, razpisati svobodne volitve, uvesti parlamentarno demokracijo, osvoboditi trg in pretok kapitala (tudi uvoz kapitala albanske emigracije, ki ga nekateri ocenjujejo na vrednost prek 20 milijard dolarjev!); graditi na narodni in mednarodni spravi... se pravi, partija bi morala sestopiti s piedestala avantgarde. Oblast pa dela prav nasprotno od tega, kar bi morala; gre se revolucijo – in to je (latentna) državljanska vojna. Raje tvega akutno državljansko vojno, kakor da bi se odpovedala svoji oblasti.

Državljska vojna traja pri nas od trenutka, ko je komunistična partija prevzela vodstvo narodnoosvobodilnega boja. Državljske vojne tudi ni končala s **spravo**, ampak je svoje politične nasprotnike uničila. Po končani vojni. In še po poboju »kontrarevolucije« ni tvegala zares svobodnih volitev (po-narejeni rezultati!), četudi je lahko pričakovala, da bi dobila večino – vendar je za **absolutno oblast** potreben izid, takole okrog 99,9%. Državljsko vojno še vedno nadaljuje, uporablja celo iste oznake in psovke, še vedno **izriva** iz družbene skupnosti in domovine ljudi, ki so tu doma. To izrivanje je že v tem, da ne priznava **legitimnosti** različnim političnim projektom – če bi jo utegnili ogroziti v njeni oblasti. To je državljanska vojna.

TRIBUNA: Po vašem mnenju je vojaški udar v Sloveniji uspel, kar se vidi v prevladi vojaške pameti in vojaških institucij nad civilnimi. Vendar se to najbrž ni zgodilo šele v času procesa...

SPOMENKA HRIBAR: Seveda ne. 52. spročilo **Odbora za varstvo človekovih pravic** daje dovolj indicij za to.

Če pa gledamo na principialni ravni, se je »vojaški udar« zgodil tedaj, ko se je partija povzpela nad družbo, vzela v roke vojsko, da bi osvojila oblast. In da bi jo zadržala. Torej že med vojno. Le da se med vojno tega ni dalo razločno videti, saj je bilo res, da je kontra-revolucija (nastala iz oponiranja revoluciji!) kolaborirala z okupatorjem in kolikor je, je bila zares izdajalska.

V Sloveniji se je ta udar dogodil s podpisom (izsiljene! Tudi pod smrtno grožnjo!) **Dolomitske izjave**. Dolomitska izjava še ni bila preklicana, ne presežena, je pa nedvomno osnova slovenske in zvezne ustave. Vojaška pamet in vojaške institucije delujejo tudi zdaj. In starejši ljudje se še spominjajo, da »je še včeraj šel po vasi, danes pa ga ni več«. In »ga« ni bilo nikoli več. Tudi to se more ponoviti. Naša družba je »prestreljena« z vojaškimi in raznimi obveščevalnimi institucijami, je rekel Školč. To se mi zdi najpreciznejša oznaka naše družbe.

TRIBUNA: Povsem nesporno je, da bo od razrešitve konflikta med civilno oblastjo in vojsko, ki ju vi obravnavate kot del istega partijsko-vojaškega monolita, bistveno odvisna prihodnost te države. Poudarili ste, da je edino, kar lahko reši Jugoslavijo bližajoče se tragedije, javna razgrnitev tega spora. Kaj po vašem mnenju to preprečuje, oziroma zakaj se tudi slovenski politiki skušajo tej javni konfrontaciji izogniti?

Morda menijo, da se bo še vedno dalo kaj »dogovoriti«, skleniti »pod mizo«. Vendar menim, da gre za nekaj drugega: tudi slovenska partija pristaja na to, da eksistirajo tisti »pravi« sovražniki naše revolucije, samoupravljanja... in je torej prepričana, da je – konec koncev – vendarle z vojsko na istem bregu, češ da ne gre tega spora razgrinjati pred javnostjo, ampak je bolje, da se »pogovorijo« in skupno nastopijo zoper te sovražnike... Kljub vsem razlikam med republiški partijskimi oligarhijami so vendarle vsi skupaj ena partija, ena oblast.

TRIBUNA: Slovenska partija je z dopuščanjem zametkov političnega pluralizma in priznavanjem legitimnosti pobud, ki prihajajo iz javnosti, vsekakor naredila korak naprej v primerjavi z ekskluzivizmom, ki ga je še ne tako dolgo od tega prakticirala. Očitno so tudi komunisti spoznali, da vztrajanje na nasilni homogenizaciji in umetno vzdrževani monolitnosti ne vodi nikamor. V svojih novejših prispevkih priznavate reformnim silam znotraj slovenske partije določeno iskrenost in pomembnost njenih prizadevanj, hkrati pa opozarjate na nujno distanco v ocenjevanju te linije, zlasti pa na nujnost razločevanja, kaj je v njihovih potezah le taktika, kaj pa zares mislijo. Kaj je vzrok vašemu nezaupanju v doslednost reformne politike partije?

SPOMENKA HRIBAR: Vzrok mojemu nezaupanju, če lahko tako rečem, je v vsem tistem, česar partija ni naredila, pa bi morala, ne v tistem, kar je naredila v smeri sproščanja družbe. Proklamirani »sestop z oblasti« je premalo, gre za sestop z mesta avantgarde. »Sestop z oblasti« je lahko tudi alibi, odrešitev odgovornosti za situacijo, ki jo je sama povzročila. To ne leti toliko na slovensko

partijo kolikor na zvezno raven – vsaj tako razumem predlog, naj predsednik predsedstva CK ZKJ ne bo nujno in po položaju član Predsedstva SFRJ.

Prepričana sem, da osebno slovenski politiki **mislijo** povsem zares in povsem **iskreno** – toda njihovo mišljenje je še vedno ujeto v boljše-
viške obrazce, in to ima svojo logiko, svoje meje, prek katerih povsem »iskreno« ne more. Socializem na primer komunisti še vedno **enačijo** s prihodnostjo, in **ločijo** od sedanjosti, češ da to, kar danes imamo, ni socializem, da pa bo prihodnost socialistična ali pa bo katastrofa...

Sicer pa liberalnost slovenske partije ni naključna, ne gre le za dobro voljo komunistov, temveč je posledica **pritiska** zveznega partijsko-vojaškega monolita (katerega del je seveda tudi sama!). Vedeti je namreč treba, da je logika boljševizma takšna, da je nižje stoječi v hierarhiji politične moči (demokratski centralizem!) a priori **sredstvo** za doseg Revolucionarnega Cilja, ali kvečjemu »zaveznik«. Od tod spori med različnimi ravnmi politokracije. Toda v končni konsekvenci so vendarle »skupaj«. Naj to ponazorim z ravnanjem slovenske partije ob dogodkih v Novem Sadu in Titogradu. Potem, ko masovnemu protestništvu v Titogradu ni uspel manever, da bi odstopili obe republiški predsedstvi, je slovenska partija takoj pohitela s svojimi čestitkami obema predsedstvima, češ da je dobro, da »ulici« ni uspelo odstaviti legalnih in legitimnih institucij oblasti. Vemo, da sta partiji prav v Črni gori in Vojvodini najbolj zadržani in stalinistični. Kako moreta biti legitimni, če pa ljudje zahtevajo menjavo? Prav z **izenačenjem** legalnega in legitimnega slovenska partija vztraja na absurdnem **statusu quo**, in to v času, ki življenjsko nujno terja spremembe. Seveda so spremembe, ki jih zahteva »ulica« nezadostne, saj ne zahteva svobodnih volitev, parlamentarne demokracije in demokracije sploh, ampak le posamezne »glave« funkcionarjev, in absurdno, še večjo moč partije. Vendar zahtevajo **spremembe**, slovenska partija pa je podprla gnili nelegitimni garnituri. S tem telegramom je torej pokazala, da so »skupaj«, ko gre za »legalni in legitimni sistem«.

TRIBUNA: Danes se v Jugoslaviji srečujemo s povsem različnimi koncepti razvoja te države, od katerih vodi eden v nacionalsocializem, drugi pa si prizadeva razvijati predvsem demokratične komponente socializma, čeprav to najbrž ne bo dovolj in bo nujno celovita revizija sedanjega političnega sistema. Zapisali ste, da vodi tudi slovenska partijska linija v poraz slovensko partijo in najbrž tudi slovenskega državljankega gibanja. Kakšna bi po vašem mnenju morala biti strategija naprednih sil znotraj slovenske partije v boju zoper domači in jugoslovanski konservativizem?

SPOMENKA HRIBAR: Nikakor boljševiski! Se pravi: razpisati bi morali svobodne volitve (prepričana sem, da bi danes slovenska partija dobila večino, saj »opozicija« nima nikakršnih institucionalnih možnosti, predvsem pa nimamo politične kulture), s čimer bi se legitimizirala in si omogočila samozavestnejši nastop v »zvezi«. Uveljaviti bi morala suverenost slovenskega naroda oziroma suverenost civilne družbe in na tej podlagi urediti odnose z nacijami, s katerimi živimo skupaj. Slovenska partija bi se morala osamosvojiti glede na »zvezo«, »navznoter« pa domistiti druge »zveze« in iskati sodelovanje z njimi. Kot enakopravna med enakopravnimi.

Res je slovenska partija pod hudimi pritiski, od znotraj in od spodaj. Na današnji garnituri so se zgrnile vse smrtonosne napake prejšnjih političnih garnitur. Verjamem, da ji ni lahko in v njenih prizadevanjih jo je treba podpreti – kolikor so ta prizadevanja takšna, da obetajo dejanske spremembe. In tudi uspeh. Žal je v tem prizadevanju še vedno premalo radikalna, saj še tistega referenduma, za katerega jo »prosimo« že skoraj vse leto, ne razpiše in ne legitimizira niti svojega zoperstavljanja »zvezi«. Namesto tega »vrti« vedno isti obrazec: legitimizirati se »dopusti« z brzojavkami, čestitkami in izrekanji zaupanja in podpore... Kaj smo že pozabili na take brzojavke, ki so prihajale, recimo, tudi ob dachauskih procesih, pa ob Kocbekovem **Strahu in pogumu**, in še in še... Četudi so tokrat te brzojavke najbrž res spontane, vendar gre res za »vrtenje« istega obrazca: ljudje nimamo nobenih drugih možnosti in političnih institucij kakor partijo. Kakšna prekleta žalost je to, da se moreš in moraš obrniti samo na tistega, ki je vse te »napake« in težko situacijo tudi sam povzročil.

V človeškem smislu ne bi bilo prav, da bi gojili apriorno nezaupanje do komunistov, vendar pa tudi slepega zaupanja ne smemo gojiti, sicer bomo tudi mi, »navadni državljani« zapadali v arhaične vzorce obnašanja, naivnega, brezpogojnega zaupanja v vodstvo... Zaupati DA – ampak z distanco in pogoji! Nikakršnega »otroškega« zaupanja v Mater-Partijo, ampak civilni odnos, morda celo daj-dam: daj dobro delo – dam »legitimacijo«, svoj pristanek. Izrecno moramo vztrajati na pogojnem pristanku in legitimiziranju oblasti – sicer bodo napore deset in večletnega pluraliziranja naše družbe šli po zlu; zdi se mi, da se nevarno približujemo nekakšni ponovni homogenizaciji družbe in pozabljamo ne le na »napake« preteklosti, temveč predvsem na **notranje meje** boljševizma, ki je osnova ideologije tudi slovenske partije.

TRIBUNA: Ali je mednacionalne konflikte v Jugoslaviji mogoče rešiti znotraj obstoječe politične in mednarodne ureditve? Ali ni realna rešitev »balkanskega vprašanja« v večstrankarskem sistemu na ravni posamezne republike in v konfederaciji na nivoju Jugoslavije?

SPOMENKA HRIBAR: Ja. Vsekakor s spremembo političnega sistema in mednacionalnih odnosov, ki lahko temeljijo le na temelju suverenosti nacij. Vendar smo pregloboko v breznu, da bi zmogli sami. Svet bi se moral ovesti, kaj se v Jugoslaviji sloh dogaja, kam gremo ali nas »nese«. Ekonomska pomoč nam je nedvomno potrebna, toda ne pavšalna, ampak na ekonomski osnovi in ne brez pozornosti na to, ali se dežela demokratizira ali pa oborožuje (teza dr. Franceta Bučarja v Evropskem parlamentu – ki je bila osnova za njegovo »nacionalno izdajstvo«). Pavšalna pomoč jugoslovanski vladi še naprej ne le da bi šla v »maloro« kat doslej, ampak bi državni garnituri omogočila, da še naprej zatira svoje državljane in da odlaga »strašni dan obračuna«, ki bi s takim ravnanjem in odlaganjem tudi zagotovo prišel. Čas je, da se še posebej Evropa zave, kaj se tu dogaja; ne zavoljo humanizma, temveč tudi zaradi njenih integracijskih procesov in same varnosti, saj bi bila še kako ogrožena, če ne bi na njenem jugu divjala državljanska vojna. Pa tudi brutalno kršenje človekovih pravic in državljanških svoboščin, ki je bilo še včeraj izključno stvar določene države, je danes pod budnim očesom mednarodne svetovne javnosti in njenih institucij (teza Jožeta Pučnika, ki ji je – sicer po predhodni zvišeni polemiki v **Novi reviji** – za tv okroglo mizo pritegnil tudi dr. Ernest Petrič). Premagati moramo torej strah pred očitki »nacionalne izdaje« in se polno vključiti v mednarodni informacijski prostor in obveščati svetovno javnost, za kaj v Jugoslaviji gre. Politični sistem, ki ne upošteva, ki ne temelji na človekovih pravicah in državljanških svoboščinah, ni in principialno ne more delovati kot **pravna država** – ne glede na to, da sicer obstaja na milijone zakonov! Prav brezštevilčnost različnih zakonov in prepovedi je dokaz, da ta družba ni pravno urejena; zakoni imajo namreč »nalogo«, da celotno družbeno in politično življenje spravijo v kalup zapovedi-prepovedi, da bi obdržala svojo kontrolo nad vsem in vsakomer – tudi s **tajno vojaško** obveščevalno službo, ki kontrolira civiliste. Morda nam bije zadnja ura.

ALENKA COTIČ

John Waters

ENOSTAVNO BOŽANSKI

(Namesto zapoznelega nekrologa, če že ne moremo pisati kritike njegovega zadnjega filma HAIRSPRAY, ki ga z izrednim uspehom vrtijo po vsej Evropi, lahko izberemo vsaj paberkovanje Johna Waltersa, režiserja, s katerim je DIVINE posnel večino filmov, tudi HAIRSPRAY. Gre enostavno za to, da bi DIVINE in JOHN WATERS morala biti dobro znana publiki pri nas, pa na žalost nista.)

DIVINE?

Bil je enostavno Drag Queen stoletja. Kar sploh ni malo. V konkurenci Dolly Parton, Joan Collins, Milton Berle. Komaj da je bil travestit – zadnja stvar, ki mu je prišla na misel, če mu seveda kdo ni ponudil kupa denarja, je bila, da bi se oblekel v kup ženskih oblačil. Tudi impersonator žensk, ne gre, oponašal je tudi moške. Poleg tega pa je nekaj ženskih impersonatork kot del svoje točke oponašalo prav »Divinea«. Gotovo pa se nobena druga drag queen ne bi pustila fotografirati tako neprivlačno in zanemarjeno kot Divine na začetku filma Hairspray.

Zvečer šestega marca 1988 se je Divine ulegel v posteljo in nikdar več ni vstal. Res enostavno, nobenih drog, nobenih znakov muk. Niti srčnega napada ni dobil. Enostavno razširjeno srce, nehalo je biti. Naslednje jutro ga je našel Bernard Jay.

Nikdar si nisva bila edina glede tega, kako sva se prvič srečala. Odraščal je kot Harris Glenn Milstead, edinček v predmestju Baltimora. Oče in mama sta bila lastnika vrtca. S šestimi leti se je preselil v Lutherville, šest hiš stran od naše. Divine je trdil, da sva se srečala na pivski veselici, »pivskniku«, kot smo takrat pravili tem zabavam. Ampak meni se zdi, da sem ga videl že prej, pred šolo. Sploh ni izstopal, ne po oblačenju, ne po vedenju, imel je celo punco, neko Diano. S šestnajstimi leti se je zredil in postal feminilen. Toda nič več kot to.

Seveda pa se je oblekel v ženska oblačila že pred filmsko kariero. Enkrat se je oblekel kot njegov dolgoletni idol, Elizabeth Taylor. Drugič je bil preoblečen v žensko na polnočnici, ne da bi to opazili moški, ki so ga občudovali. V Washingtonu sva šla nekajkrat skupaj na plese – travestije. Toda dvometraške kraljice iz zbočenimi adamovimi jabolki naju niso ravno prenašale. S seboj sva namreč pripeljala prave punce in prave fante.

Njegova prva filmska vloga je bila na osemmilimetrskem filmu Rimske sveče. Imel je res majhno vlogo, toda občinstvo ga je vseeno opazilo in prislužil si je prvo oznako: »Čisti Neron«. Ko sva kasneje sedela v hiši mojih staršev, sem mu rekel, da bi si moral izbrati umetniško ime »Divine« (božanski). Pogledal je v slovar pod besedo Divine in bil je zadovoljen.

Postati zvezda v Baltimoru ni bila ravno lahka stvar. In dvajset let, ki so sledila, je bilo samo od daleč podobnih Hollywoodu. Selil se je iz Provincetowna v San Francisco, Los Angeles, končno v New York. Za slavo (ali pa tudi ne) je delal tako rekoč vse: hodil za promocijo po New Yorku v totalnem Divine outfitu in v dobrem starem stilu Jayne Mansfield povzročal celo avtomobilske nesreče. Spominjam se, kako sem ga vlekel v popolnem kostumu Divine na kolidže, kjer sva morala pred projekcijami najprej jesti s profesorji in njihovimi družinami, otroki, ki so poskušali obdržati videz mirne krvi, a si niso mogli kaj, da ne bi buljili v Divine in se ga vsaj malo tudi bali.

Zmeraj sem hotel posneti film, v katerem bi igral vse vloge. Tisoč vlog, v vseh Divine. Jackie Kennedy ali masovni morilec, ljubeča mati ali najbolj pokvarjena kreatura. Delala sva vse, kar je možno, celo enega filma nisva posnela skupaj. (Desperate Living). Med snemanji filmov je imel Divine svojo lastno kariero: točke v barih, igranje, snemanje videov, filmov z drugimi režiserji (Paulom Barthelom, Alanom Rudolphom). Njegovi starši so najprej doživeli šok, prodala sta vse stvari in se preselila na Florido, potem sta se pomirila.

Na njegovem pogrebu mi je nek prijatelj šepnil v uho: »Se zavedaš, da je s teh grobov Divine kradel rože za svoje zabave, ko si ni mogel privoščiti, da bi jih kupil.«

Bo že tako, DIVINE.

JESENSKA NOČ MED SLOVENSKIMI ZAMEJCI

(fikcija)

Nabrežina, ki ni daleč od Trsta, ki je bil nekoč slovenski (smeh v avditoriju), ki...

Marko Brenclj v živo

Ko pride kak Tržačan v YUGO, denimo v Ljubljano, se kot vsi vemo, posveti predvsem nakupom, kavbojkam, čevljem, kozmetiki, ploščam, kasetam, skratka shoppingu, kot mu rečejo »Italijani«. Zakaj pravim »Italijani« v narekovajih? Prvič zato, ker Trst še zdaleč ni zgolj italijanski, drugič in predvsem pa zato, ker se tudi italijansko govoreči prebivalec tega najsevernejšega sredozemskega pristanišča ne bi nikakor pustil opredeliti za Italijana. Kar se nacionalnosti tiče, obstaja namreč v Trstu mentaliteta, podobna splitski. Kakor Spličani niso Dalmatinci ali (bognedaj!) kar Hrvati, ampak zgolj in edino **Spličani**, tako so tudi »italijanski« Tržačani zgolj **Triestini**. O morebitnem zapéckarstvu ali celo lokalšovinizmu, ki ga utegne kdo opaziti v taki držji, tu ne bom izgubljal besed.

Popolnoma drugače je, ko kak Jugoslovan vrne ta obisk in prispe v Trst (3 m nadmorske višine), to prijazno mestece na obalah morja Adrijanskega, nedaleč od YUGO-Slovsanske meje in eksotičnega Balkana, kjer se ljudje – tako pravijo – še zdaj, konec 20. stoletja, otepajo z eksistenčnimi težavami in borijo – to komajda lahko verjamem – za golo preživetje. Tu ni nikakršnega govora o shoppingu, kavbojkah in podobnem, saj naš YUGOslovan vendar ni prišel na ta »svobodni teritorij« s tako nizkimi nameni, pa tudi časa nima za trivialnosti. Nasprotno,

že v trenutku, ko sestopi z avtobuša, se napoti naravnost k prvemu telefonu in pokliče svojo tržaško znanko (recimo, da ji je ime Barbara in je Slovenka). V eni minuti je že dogovorjen zmenek, dobili se bodo v baru Unità na istoimenskem trgu, Barbara bo pripeljala s seboj še nekaj prijateljev, naš YUGOslovan pa svoje dekile ali ženo in kajpak sebe samega. Dobijo se ob osmih zvečer.

Naš YUGOslovan bo teh nekaj popoldanskih uric, ki ga še ločijo od sestanka, izrabil seveda, za to, da si z dekletom ali ženo ogledata mesto. In res imata kaj videti!

Takoj za prvim vogalom (recimo, da je to ulica Ghega) sedi – ali bolje, zleknjen lenari – na pločniku tipičen Tržačan: neobrit, v pošvedrani obutvi, s cigareto v ustih in z ducatom najlonskih vrečk okoli sebe, polnih raznih cenjenih majic, prtov, praškov za pranje, kave, mila in druge krame, v teh vračkah pa so spet druge vrečke, polne druge krame in spet še manjše vrečke...

YUGOslovanovo dekile se le zmrdne (ali žena) in zasika: gnili kapitalizem, naš YUGOslovan pa dé: kot bi bil v Turčiji.

Odpravita se v spodobnejši del mesta. Recimo, po Rimski ulici (via Roma). Ne da bi za hip postala, švigneta mimo Ponterossa in že sta na Corso Italia. Še nekaj prehodov, podhodov in temačnih uličic pa prispeta v takoimenovani »raj revnejših intelektualcev«: območje starinaric, zastavljalnic in predvsem knjižnih antikvariatov med trgom Borsa in ulico Teatro Romano. Urico ali dve prebijeta v brskanju po starinskih predmetih in knjigah (zlasti jima je pri srcu knjigarna

Achille, kjer dobiš tudi kakega prepelega Cicerona ali Sofoklesa). V ulici Tor Bandena nepričakovano naletita celo na istoimensko umetniško galerijo. Polna vtisov se napotita po ulici Teatro Romano mimo milice oz. policije oz. kvesture in se ustavita pri starem rimskem teatru, ki ga ravno te dni urejajo, čedijo in restavrirajo. Le nekaj sto korakov odtod pa se dviga Rihardov slavolok, še starejši od teatra. Ime nosi po neki legendi, ki pravi, da je bil Rihard Levjesrčni nekoč jetnik v Trstu. Druga legenda trdi, da je Enejev kolega Troilus ustanovil Trst, nato pa da ga je porazil in ubil Karel Veliki, v spomin na zmago pa velel postaviti slavolok. Resnica je najbrž v tretji legendi, ki pravi, da je slavolok še iz avgustejskega obdobja.

A bliža se že osma ura in naša junaka se odpravita po Corsu navzdol, pa spet mimo trga Borsa in monumentalnih neoklasicističnih stavb na trg Unità. Tu srečata znameniti vodnjak štirih strani sveta oz. štirih celin.

V baru Unità je, milo rečeno, gneča. Že ob osmih zvečer spominja na ljubljanskega Romea ob enajstih. Nekako se dokopljeta do dveh kozarcev vina in si priborita celo stol. Kmalu se prikaže tudi Barbara, spremilja jo postaven absolvent prava, ki se predstavi kot Dimitrij. Razvije se živ razgovor o dveh Dunajčanih, ki naj bi tudi prišla, pa sta se, kot kaže, izgubila. Počakajo še pol urice, nakar krenejo na pizzo. Barbara in Dimitrij vodita po ulici Cavana (Pravijo, da je tu ponoči pravo kurbišče, a za zdaj prijateljic noči še ni na spregled), mimo raznih knjižnic in monumentov po ulici Università (tržaška

univerza ima namreč dislocirane fakultete, na cesti Fabija Severa oz. na trgu Evropa je le najnovejši in največji del, z orjaškim študentskim domom vred); nakar tik za fakulteto za klasično filologijo zavijejo na desno in že se znajdejo v pizzeriji **Al Brigantino**, nekakšnem pandanu ljubljanski Lipi, le da je tu ambient manjši in vrta nimajo. Gostje so pretežno – a ne izključno – študentje. Vv pizzeriji je vroče. Pizze so okusne, vino znosno, cigaretnega dima za kanec preveč. Cene so za našega YUGOslovana in njegovo ženo (ali mamo) odločno zasoljene. Pogovor je pester in neopazno pritegne. Suče se seveda okoli vzporednic. Najbolj se razvname ob vprašanju, kje je večja provinca: v Ljubljani ali v Trstu. Našega YUGOslovana prijetno presenetijo, da sta sogovornika presenetljivo dobro seznanjena z novimi štatenskiimi dognanji o provincializmu. Trst imata – če odštejemo nekaj častnih izjem, kot je miramarski center za fiziko – za nezno provincialno mesto, ki svojo provincialnost maskira za domnevno kozmopolitsko (kozmpolitično?) preteklostjo, ki pa je ni nikoli bilo; bila je le konglomeracija, kopica najrazličnejših etničnih skupin, ki so se v **Tergeste** priseljevale že od rimskih časov, a niso nikoli našle skupnega jezika. Vselej **emulzija**, nikdar **raztopina**. Neka restavracija v okolici mesta se sicer reklamira z »mittelevropsko« kuhinjo, a vprašanje je, če tudi lastniki sploh vedo, kaj naj bi to pomenilo.

Za posladek vzamejo »tiramisù«, sladico, ki jo je bolje jesti kot opisati. Pridružita se jima še Davorin in Daniela, ki morda postavljata na laž trditev o emulziji in raztopini. On je Slovenec, ona Italijanka, ki obvlada le peščico slovenskih besed. Otrik, ki je na poti, bo verjetno govoril v obeh jezikih.

Sproži se pogovor o nočnem življenju Trsta (povod je natakarkarjevo prijazno opozorilo, da čež pol ure zapirajo, Štirje Tržačani si kar skačejo v besedo s predlogi, kam naj bi šli potem. Tako pade med drugim podatek, da ima Trst enajst kinematografov, od katerih ima marsikateri po več dvoran, sicer pa filme vrtijo tudi v Cappelli Underground in drugih prostorih, ki niso strogo filmsko naravnani. Tudi gledališč je kar nekaj, od noč-

nih klubov je zelo znana Tor Cucherna, marsikaj pa se marsikdaj dogaja tudi na obeh gradovih (Sv. Justa in miramarskem malo ven iz mesta) in v rimskem teatru. Končno stopijo na bolj realna tla in se odločijo za nek bar – tak, ki bo odprt pozno v noč – v ulici Madonnina. Na vhodu piše Roxy bar, notri pa spet gneča, vesela družba, ki klofa po klavirju in prostran video, zaslon, ki prenaša aktualni zabavni kviz **Colpo grosso** z zanimivimi striptiznimi točkami. Naši štirje Tržačani složno zatrdijo, da je to oddaja za mentalno nerazvite, naš neoporečni YUGOslovan pa se kljub vsemu večkrat ozre na ekran, nabasan s plesočimi kapitalističnimi ritmi, da ga mama (ali babica) že prav postrani pogleduje.

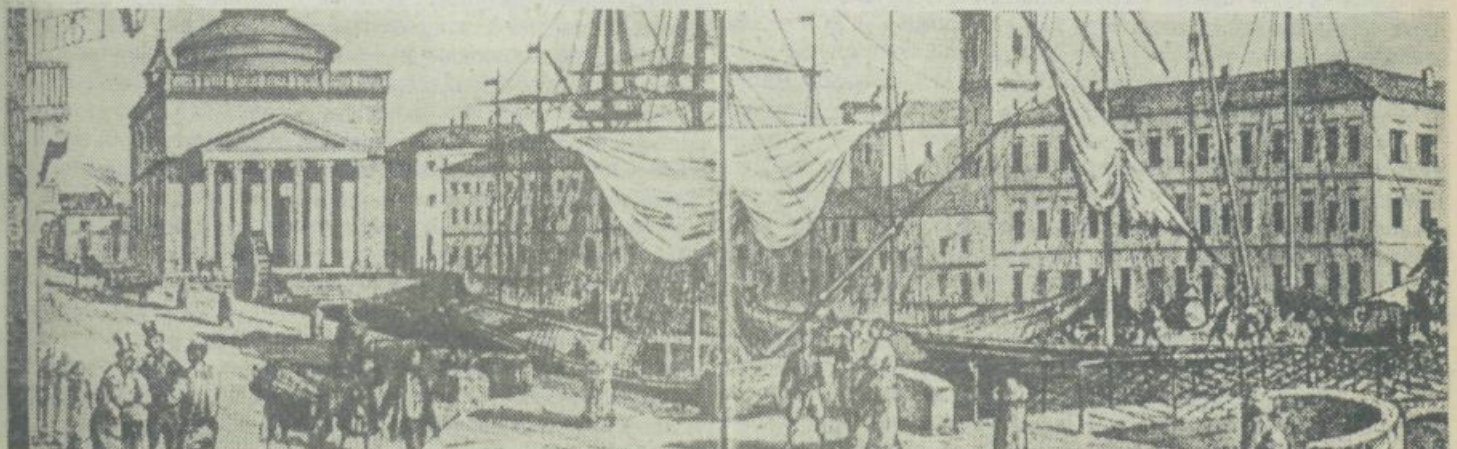
Lokal ima mičen spisek pijač v barvah, ob katerem se izkaže večna problematika življenja v tujejezičnem okolju: začne se namreč debata, kako temu spisku pravimo po slovensko. Po zgledu jedilnega lista bi to moral biti **pijačni list**, reče nekdo. Ne, odvrne drugi, **pijačnik** je, kakor jedilnik! Z upanjem v obeh se zazrejo v našega YUGOslovana in njegovo babico, a tadva jima ne vesta prav nič pomagati. Omagajo in pokličejo natakarko. Ta jim obrazloži, da se s tovrstnimi sholastičnimi disputi nima smisla ukvarjati, ker tako in tako od vseh navedenih pijač strežejo le koktejla Aleksander in Southern Comfort ter gintonic. To našega YUnaka prijetno spomni na domovino. Njegovo prababico pa na dejstvo, da jo tišči lulat. Ko se vrne s kraja, kamor gredo tudi kapitalisti peš, pove, da je oni kraj ves moker in pokozlan, pa še tople vode nimajo. Vesela družba pri sosednjem omizju ni več vesela, prav prešerna že postaja. Prešernost pa se kmalu sprevrže v razposajenost in ta v pijano objestnost. Ko se le-ta prelevi v nesramnost, se naši YUnaki odločijo, da zapuste lokal. Pri odhodu jih pospremi pijani glasovi, ki razglašeno ubirajo eno mnogih tržaških ljudskih. Še nekaj pade našemu YUGOslovanu na pamet (odtlej ima možgane podplute): v Trstu ni še nikoli slišal peti drugih pesmi kot tipične tradicionalno lokalne: **El tram de Opcina**, **La mula de Parenzo** in podobne. To ga spomni omenjenega splitskega sindroma. Ozre se

k svoji prababici in opazi, da se ta vse bolj stara. Malone vidno stara.

Družba se nekako razporedi v dva avtomobila in odrine novim dogodkom naproti. Noč je še mlada! Že že, pomisli naš YUGOslovan, a moja prababica je vse starejša. Neopazno šepne Dimitriju na uho: kam naj z njo? Dimitrij rnu vlijudno odvrne, da ima vendar Trst šest pokopališč, pa tudi po obrobih vaseh jih je veliko, čemu ga torej skrbi. V takem neprisiljenem razgovoru se pripeljejo tudi mimo zadnjih zapoznelih kurb, razporejenih po vogalih in parkiranih avtomobilih. Praprababičino mrko čelo se še bolj omrači. Odloči se, da bodo šli kar domov. Vesela družčina jo odloži na prvi klopki, kjer naj bi prespala, zjutraj pa, če bo še živa, pridejo spet ponjo. Starka se strinja. Zalučajo jo skozi prednje okence in grejo žurat dalje. Komaj še slišijo njen šibki, že oddaljeni stok, češ da si je pri padcu zlomila hrbtenjačo. Kaj ve star človek, kaj je hrbtenjača, pokomentira naš YUGOslovan.

Naslednje jutro se naši YUnaki pripeljejo mimo klopce, kjer so odložili starko. Tam leži le še mumija, ki se ob rahlem YUGOslovanovem dotiku sesuje v prah. Le-ta se zamisli nad usodo svoje prednice in jo skuša vzporejati z usodo treh najslavnejših tržaških obiskovalcev/prebivalcev, ki mu pridejo v tem trenutku na misel: z usodo Verdija, Joycea in Stendhala. Stendhal je bil francoski konzul v Trstu pičlega pol leta, kar je bilo več ko dovolj, da mesto zasovraži. Trst mu ni všeč, to sploh ni Italija, prej je severnjaško pristanišče, po katerem meteta ledena burja (burja je čarovnica, ki živi v neki votlini in pihata od jeze, predvsem takrat, ko se kdo obesi ali umre), sonca ni od nikoder, pa tudi govorijo bolj nemško kot italijansko. Trst zapusti lahkega srca.

P. S. Če ne bodo v tiskarni spet česa zameštrali, naj bi bili ob članku dve sliki trga Ponterosso s cerkvijo Sv. Antona (S. Antonio Nuovo) nekoč in danes. Na starejši sliki je lepo viden M. Krpan s svojo kobilico, na kateri šverca sol. Na novejši sliki švercerjev sicer ni videti, kar pa ne pomeni, da jih ni. Pomeni le to, da se je tudi šverckomerc, tako kot vse znanosti, v teh stotridesetih letih jako izpopolnil.

70 let

SHS + NOB = SFRJ

Nacionalna zaostrovanja v Jugoslaviji so očitno dosegla točko, ko se lahko vsak hip pričakuje kolaps federalnega sistema ali pa njegova ukinitve, katere cilj bi bil obdržati politično entiteto imenovana Jugoslavija pri življenju v pogojih, ko čedalje bolj prihaja do izraza geslo **mors tua, vita mea**. Vendar pa stalni mednacionalni konflikti, četudi v latentni obliki, niso nič novega za Balkanski polotok, le proces zadnjih let, ko so ti konflikti začeli dobivati vedno bolj agresivne oblike, pomeni svojevrsten anahronizem v Evropi na pragu 21. stoletja. Pri iskanju korenin konfliktov pa nikakor ni odveč narediti določen zgodovinski presek, ki vsekakor najbolje osvetljuje dejansko ozadje njihovih vzrokov.

Letos mineva 70 let od konca prve svetovne vojne, ki je usodno zapečatila prihodnost južnoslovanskih narodov z izjemo Bolgarov, ki so si že prej zaigrali vse možnosti za vstop v morebitno južnoslovansko politično entiteto. V zvezi s temi usodnimi dogodki pa se v zadnjem času v Srbiji razne nove kvazi teorije o neprecenljivem srbskem prispevku tako kraljevine Srbije kot Srbije v času NOB pri formiranju in ohranjanju južnoslovanske države. Ker pa zgodovina ni splet ideoloških predstav o tem kaj se je »resnično« dogajalo in zgodilo, temveč je s točke sedanjosti predvsem zaporedje objektivnih dejstev, ki so se dogodila zaradi teh ali onih vzrokov, so trditve, da je Srbija neke vrste Piemont južnih Slovanov, milo rečeno navadna demagogija. Le-to pa s pridom uporabljajo **srbski skrajneži** v obliki zahtev, da jim ostala Jugoslavija sedaj povrne dolg kot podpiranje njihove politike prostih rok na Kosovu. Prevladujejo sklicevanja na srbski prispevek k formiranju nove Jugoslavije, kar je po svoje logično, ker je politična grupacija, na čelu katere se nahaja **S. Milošević** uspela uveljaviti svojo legitimnost prav v obdobju NOB. Vendar pa za razumevanje mednacionalnih konfliktov ni toliko pomembna NOB, čeprav so njeni politični rezultati za določeno obdobje uspeli spraviti mednacionalne tenzije v latentno stanje, kot geneza nastanka in vegetiranja prve jugoslovanske države.

V Srbiji se tako v zadnjem času očitno namerno pozablja na vlogo, ki jo je v predvojni Jugoslaviji imela srbska čaršija kot glavna nosilka nestabilnosti znotraj države. Vzrok za to se nahaja v dejstvu, da bivša Kraljevina Srbija ni razumela novega položaja, v katerem se je znašla po prvi svetovni vojni (večnacionalna struktura nove države) in zatorej ni videla razloga za prilagajanje novi situaciji. Tako so se začele pojavljati razne kvazi teorije o srbsko-hrvaško-slovenskem narodu, katerih namen je bil predvsem opravičevanje superiorne velikosrbske politike do ostalih dveh priznanih narodov. Taka unitaristična politika pa je naletela na močno nasprotovanje tako Slovencev (vsaj v začetku) kot Hrvatov, ki so tudi imeli politika, ki je poskušal združevati napore opozicije v boju proti prevladi komponente bivše Kraljevine Srbije znotraj Kraljevine SHS. To je bil **Stjepan Radić**, prvak **Hrvatske seljačke stranke**, ki je že tedaj slutil, kam vodi koncept bodočega razvoja prve jugoslovanske države, ki ga je ponujala srbska čaršija. Tako sploh ne presenečajo strelj poslanca **Puniše Račića**, ki jih je 1928 leta med skupščinskim zasedanjem namenil Stjepanu Radiću, in ta je za njihovimi posledicami tudi umrl. To je na Hrvaškem izzvalo nacionalne nemire takšnih razsežnosti, da so državo pripeljali na rob obstoja. Vsekakor pa ti strelj nikakor **niso bili naključni**, kar se je evidentno pokazalo nekaj mesecev kasneje, ko je kralj **Aleksander razpusil parlament in uvedel t.i. šestojanuarsko diktaturo**. Na ta način je velikosrbska čaršija poskušala preseči mednacionalna nesoglasja, ki so se pojavila v prvih letih obstoja Kraljevine SHS in jih razrešiti sebi v prid. Sam scenarij je nekam presenetljivo podoben temu, ki ga uporablja današnja

srbska čaršija, da bi **Srbija »zopet postala država«**. Najprej je tu atentat na obstoječo pravno ureditev (pred šestdesetimi leti se je to manifestiralo v uboju S. Radića, kot legitimno in legalno izvoljenega poslanca), kar bi izredno zaostriло situacijo v družbi, katere rešitev je pripravljena že vnaprej, to je izredno stanje (šestojanuarska diktatura), ki naj bi zagotovilo »normalno« delovanje obstoječega pravnega reda.

Vendar pa se je neuspeli predvojni poskus srbske čaršije, da bi zagotavljala pravno ureditev države po lastnih mernikih, popolnoma jasno manifestiral v aprilski vojni 1941, ko je velika večina državljanov Kraljevine Jugoslavije, zlasti nesrbske nacionalnosti, pokazala, **da nima niti najmanjšega interesa da bi še naprej vegetirala v taki politični entiteti**. Na področjih, kjer so bili pred vojno politično in nacionalno diskriminirani s strani srbske čaršije (Kosovo, Makedonija) ter področjih, kjer so morali zaradi kulturnih sorodnosti (jezik) na silo priznavati superiornost srbskega centra jugoslovanske države (Hrvaška), se v začetku okupacije **ni razvilo nikakršno množičnejše narodnoosvobodilno gibanje**. Pač pa so izredno okrepila svoj vpliv gibanja, ki so na najbolj militanten način nasprotovala vsakršni restituciji jugoslovanske države (npr. ustaši, balisti). Vsa ta politična gibanja, ki so se bojevala in se še danes bojujejo proti jugoslovanski politični tvorbi, so predvsem protisrbsko orientirana, kar se je pokazalo zlasti v 2. svetovni vojni, ko so se na balkanoidno primitiven načina znašala nad srbskim prebivalstvom, ki je tako po nedolžnem moralo plačevati ceno za arbitrarno vladavino srbske čaršije v prvi jugoslovanski državi. Danes so zaradi te zgodovinske hipoteke Hrvati in Albanci izredno obremenjeni v svojem nacionalnem delovanju, ker so vse njihove politične aktivnosti na nacionalni osnovi takoj diskreditirane kot ustaške ali balistične, kar je predvsem delo Srbov. Le-ti pa tudi ne uvidijo, kar bi bilo zelo potrebno in politično modro zlasti v tem trenutku naraščajočega srbskega nacionalizma, **da so tako ustaši kot balisti dobili močan zagonski pospešek v predvojni Jugoslaviji**, ko si je velikosrbska čaršija poskušala ustvariti jugoslovansko državo pa lastnih predstavah. Minimaliziranje nacionalnih specifičnosti v Kraljevini SHS in Jugoslaviji je imelo za posledico, da se je ta večnacionalna država ob prvi resnejši preizkušnji sesula kot hiša iz kart, kar pa je očitno danes v Jugoslaviji nekaterim še vedno španska vas v njihovem (ne)razumevanju te gorate dežele na Balkanu.

Zavzemanje za unitarni značaj južnoslovanske države, v kateri naj bi zaradi svoje kvantitete Srbi igrali glavno vlogo, danes ni več tako daleč odmaknjeno nazaj v zgodovino, temveč se pojavlja prav v tem času in prostoru z neko karakteristikom, ki je bila značilna tudi za predvojni poskus udejanjanja take države; to je njeni nosilci se ne zavedajo posledic, ki bi utegnile nastati z dejansko realizacijo takšne državne tvorbe. V tem kontekstu se zato težko razume razne feljtone, ki v »Politiki« izhajajo že skoraj nepretrgoma od 8. seje CK ZK Srbije in govorijo o »doprinosu heroja solunske fronte« k formiranju prve jugoslovanske države, drugače kot na način, da bi Srbija s »ponovno vzpostavitev svoje državnosti«, tudi poskušala prevzeti središčno vlogo v jugoslovanskem federalnem sistemu, tako kot si lasti središčno vlogo pri nastajanju in formiranju prve južnoslovanske države.

Stjepan Radić post bellum ni obstajal in tudi ne obstaja, zato pa se na obzorju že kaže novi Aleksander, kar pomeni **da bo treba Stjepana Radića čimprej na novo obuditi**, če ne želimo, da nas prehiti nova šestojanuarska diktatura.

JURE RIFELJ

Anatomija neke morale

Če so oni marksisti, jaz nisem Marx.

Karl Marx

Vladavino Slobodana Miloševića spremlja v Srbiji javno nekritično poudarjanje njegove vloge srbskega osvoboditelja in nepogrešljivega političnega liderja na poti družbenega napredka. Gre za specifično obliko narodne histerije s primesmi **karizmatične legitimizacije novosrbske »Sturm und Drang« politike**. Milošević je novodobni srbski **»deus ex machina«**, dostojni naslednik **»verhovnog vožda« Karađorđa**, ki s svojim obnašanjem in delovanjem vleče množice za seboj in postaja malik, predmet idolatrije srbskega naroda. Deklarira se kot borec za avnojske pravice Srbov, svoje početje pa kamuflira z demagoškimi, lažnimi demokratičnimi, humanističnimi in revolucionarnimi naličji ter parolami. Ni namreč voditelja, ki ne bi hotel zgraditi o sebi mita naprednosti in človečnosti.

Pravzaprav gre za **prepletanje cesarističnih in totalitarnih elementov**. Cezarizem je pač nepogrešljiv, ko začnejo množice javno izražati svoje politične interese. Milošević izredno spretno manipulira z realnim strahom srbskega in črnogorskega naroda ter ga **transformira v nevrotični strah** pred preganjanjem. Hkrati s tem narod spreminja v maso, legitimnost svoje politike pa utemeljuje na afektivni, to je emocionalni veri, in osebni predanosti vodji. Perfidna politična demagogija kaže določene totalitarne elemente, kot so: **neobstoje pravne države, koncentracija oblasti ter predvsem ritualizacija demokracije**. Z eksorcističnim obredjem se namreč srbska nomenklatura potrjuje in samoreproducira. Sočasno gre za zaostrovanje spopada med – dijilasovsko rečeno – **dogmatsko in pragmatično koncepcijo razvoja**. Poleg tega je indikativno spreminjanje kulture v propagando, pri čemer posameznik v množici izgublja svoj ego, kar omogoča lažje manipuliranje z ljudstvom.

Srbski militokratični avtoritarizem se legitimizira po **Führerprinzipu** v heideggerjanskem smislu, da je treba slediti resnici, ki se razodeva skozi vodjo. Pluralistična in demokratska prizadevanja srbske partije so zgolj fingirana, v resnici pa je njen cilj **unifikacija in monološki etatistično centralistični sistem**. Etnocentrične težnje predstavljajo pomemben aspekt antidemokratskega avtoritarnega sindroma. **Srbski etnocentrizem** že prerašča v **narodnostni fatišizem**, ki postaja agresiven ne samo v odnosu do Albancev, marveč se manifestira tudi kot pogostno **zanikanje obstoja črnogorskega naroda**, še posebej pa uperja svoje osti proti pripadnikom lastnega naroda, ki so po mnenju ljudstva pustili na cedilu ali celo izdali očetovino. V zadnjem času pa se kaže tudi kot brezobzirno napadanje vsakogar, ki si upa o položaju na Kosovu izraziti lastno mnenje, če to ni identično s tistim, ki ga zastopajo Srbi in Črnogorci v tej pokrajini. Le-ti si namreč lastijo izključno pravico do prikazovanja razmer na Kosovu in svoje gledališče vsiljujejo kot edino resnico o kosovski dramati. Pri tem pozabljajo, da je **resnica le bled in marsikdaj celo lažen odsev resničnosti**.

Situacija je še posebej zapletena, ker se mora Miloševićeva klika bojevati na več frontah. Na eni strani gre za **čiščenje lastnih vrst**, ki v marsičem spominja na polpretekla realsocialistična obračunavanja s heretiki in disidenti. (glej rubriko RETROTRIBUNA; op. Leo T.) Preprosto povedano – gre za **boj za oblast**, ki je skrit za gesli o idejni diferenciaciji, le-ta pa se seveda izvaja v imenu ljudstva. Jakobinsko geslo **»kdor ni z nami, je proti nam«** se v javnosti

načrtno zaostrojuje do absurda in podpihuje ljudstvo, da zahteva glave vseh tistih, ki niso decidirano podprli **bismarckovske paradigme** reševanja kosovske krize. Po drugi strani pa gre seveda za spopad z albansko iredento, ki ji je pravno politična anomija zadnjih let omogočila utrditev svojih položajev.

Brez dvoma kosovske situacije ni mogoče razumno rešiti z mitingi, kar je končno spoznal tudi Odbor za pripravo protestnih shodov. Toda ljudstvo je dobilo krila in lahko se zgodi marsikaj. Poulične izraze nezadovoljstva je moč razumeti le kot **»pikareskno« političantstvo** in obliko **političnega (avan)turizma**, ki je povsem neproduktivno in celo kontraproduktivno, (stroški v milijonih dolarjev, op. urednika) saj pogloblja mednacionalni razdor in onemogoča demokratično dialoško reševanje nakopičenih problemov. Bati pa se je, da je **kvazi populistična diktatura** uvod v **ortodoksno** (v religioznem pomenu te besede) **inačico panzer komunizma**.

Do določene mere je iskanje krivcev za položaj na Kosovu upravičeno in celo potrebno, vendar ne na način apriorne diskvalifikacije in diskreditacije posameznih politikov ter napadov na njihovo osebno integriteto. Razumljivo je, da je treba funkcionarje, ki niso upravičili zaupanja ljudstva, zamenjati, ker pač niso kos svoji nalogi. Že zakon demokratske dialektike namreč pravi, da se stara garnitura le redko spremeni in prilagodi način dela novemu položaju in razmeram. Milošević in njegovi privrženci se tega zakona prav dobro zavedajo, pozabljajo pa, da so s svojimi zastarelimi **stalinističnimi metodami in koncepti** podobni Don Kihotu, ki je verjel, da obnavlja viteško slavo.

Nedorečena funkcionalna diferenciranost institucij na relaciji republika-pokrajina je vzrok za poskus uveljavitve **paralelnih poti odločanja**. Le-te (mislim predvsem na Odbor za pripravo protestnih mitingov in njegovega neformalnega vodjo Miroslava Šolevića) so opozorile na neučinkovito delovanje političnega sistema, hkrati pa so omogočile profiliranje gesel, ki bi bila znótraj institucij označena kot nesprejemljiva in nevarna. Te iste parole, izražene na mitingih, so dobile povsem drugačen pomenski odtenek, saj so bile predstavljene kot glas ljudstva. **»Vox populi vox dei«** pa je maksima, na katero prisegajo tudi sistemi socialistične demokracije. Poudariti je treba, da šepetalci niso prisotni samo na gledališkem, ampak tudi na političnem odru. Ko zmanjka parol ali pa te niso več aktualne, stopijo suflerji na sceno ter prišepnejo novo puščico, da bi mogla igra nemoteno teči. In tako v nedogled, reprize se vrstijo dan za dnem, glavni igralci in režiserji ostajajo isti, menjavajo se le statisti in mizanscena, besedilo pa se prilagaja potrebam in okusu občinstva. Vse to dogajanje seveda budno spremlja demokrac(ar)ija množičnih občil.

Kaj pravzaprav želijo Srbi danes? Mar hočejo oprati 600 let star madež bitke na Kosovem polju? Turkov na Kosovu danes skoraj ni več, nadomestili so jih Albanci. Toda maščevanje je vedno sladko, čeprav prizadene nedolžne. Še posebej, če organizirano upoštevajo balkanizirano iniačno talionskega načela. In kakšno vlogo imata oziroma bosta imela Slobodan Milošević in Miroslav Šolević? Če se zgodovina res ponavlja, se je bati, da bosta končala podobno kot knez Lazar in Miloš Obilić leta 1389. **Iz zgodovine pa se bomo zopet naučili le to, da se iz nje nismo ničesar naučili.**

SIMON BIZJAK

Več let je bilo treba čakati, da se bo začel boj za oblast v naši partiji in istočasno s tem tudi državi. Za vse tiste, ki z zanimanjem, nestrpnostjo, strahom ali potnim listom v žepu čakajo na izid spopada med silami svetlobe in teme, naprednimi in reakcionarnimi subjekti, nosilci revolucije in kontrarevolucionarji, dobrimi in zlimi... smo pripravili nekaj odlomkov iz **boljševističnega bestsellerja**, biblije, ki jo svet pozna pod naslovom **Zgodovina Vsezvezne komunistične partije (boljševikov) – kratki kurz**. Vsebina tega čtiva, ki ga je močno priporočati posebej usmerjenim generacijam, je v dobršni meri posvečena opisovanju borbe Vekapebe proti sovražnikom marksizma – leninizma in delovnega ljudstva, ki so po vrsti: eseri, narodniki, manjševiki, anarhisti, buržoazni nacionalisti vseh barv, oportunističnimi strujami – trockisti, buharinci, odklonovci v nacionalnem vprašanju, protileninske skupine, sovražniki delavskega razreda – zemljiško gospodo, kapitalisti, kulaki, saboterji, špijoni, najemniki kapitalistične obkolutve, pristaši carizma, tuji oboroženi intervencionisti... kot so naštet v uvodu omenjene knjige, ki je v naši deželi izšla l. 1946, v redakciji komisije CK VKP (b) in jo je odobril CK VKP (b). **Napeto branje o boju homerskih proporcov** in nadvse poučno za tiste osebkke, ki jih zanima usoda jutrišnjega dne in nacionalni junaki današnjega.

– Na strani 334 knjige Zgodovina VKP (b) – kratki kurz beremo dobesedno: ... vsi ti procesi so pokazali, da so buharinci in trockisti, kakor se vidi, že zdavnaj tvorili eno samo skupno **bando sovražnikov ljudstva** v podobi »desničarsko-trockističnega bloka«... **ti izmečki človeškega rodu**, skupaj s **sovražniki ljudstva** – Trockim, Zinovjevom (pravo ime Hirsch Apfelbaum, op. N. N.) in Kamenjevom – združili v **zaroto proti Leninu**, proti partiji, proti sovjetski državi že od prvih dni oktobrske revolucije dalje. Provokatorski poskusi, onemogočiti brestlitovski mir v začetku l. 1918; zarota proti Leninu in dogovor z »levimi« eseri o aretaciji in umoru Lenina, Stalina, Sverdlova pomladi l. 1918; zločinski strel na Lenina in njegova ranitev poleti l. 1918; namerna zaostritev nesoglasij v partiji l. 1921 s ciljem, omajati in od znotraj vreči Leninovo vodstvo; poskusi, vreči vodstvo partije med Leninovo boleznijo in po njegovi smrti; **izdajanje državnih tajnosti in oskrbovanje tujih špijonskih služb s podatki**; zločinski umor Kirova; **sabotersko delovanje, diverzije, eksplozije**; zločinski umor Menžinskega, Kujbiševa, Gorkega – vsi in podobni jim zločini so se izvrševali, kakor se je pokazalo, vseh dvajset let s sodelovanjem ali pod vodstvom Trockega, Zinovjeva, Kamenjeva, Buharina, Rykova in njihovih pajdašev – **po naročilu tujih buržoaznih špijonskih služb**.

Sodni procesi so razkrili, da je bil **trockistično-buharinskim izmečkom** pri tem, ko so izpolnjevali voljo svojih gospodarjev – tujih buržoaznih špijonskih služb, cilj **uničiti partijo in sovjetsko državo, spodkopati obrambo dežele**, olajšati tujo vojaško intervencijo, **pripraviti poraz Rdeče armade, razkosati ZSSR**, izročiti sovjetsko Primorje Japoncem, izročiti sovjetsko Belorusijo Poljakom, izročiti sovjetsko Ukrajino Nemcem, uničiti pridobitve delavcev in kolhoznikov, **obnoviti kapitalistično suženjstvo v ZSSR**.

Ti belogvardejski pigmeji, ki bi njihovo moč mogli primerjati kvečjemu moči ničevne mušice, so se očitvidno imeli – sebi v zabavo – za gospodarje dežele in so se domišljali, da dejansko morejo razdati in prodati tujcem Ukrajino, Belorusijo, Primorje.

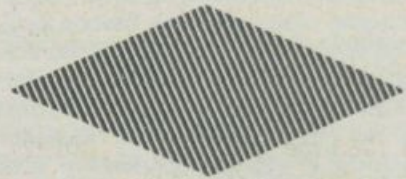
Te belogvardejske mušice so pozabile, da je gospodar sovjetske dežele sovjetsko ljudstvo, gospoda Rykovi, Buharini, Zinovjevi, Kamenjevi pa da so samo ljudje, ki so začasno v službi države, ta pa jih lahko vsak trenutek vrže iz svojih pisarn kot nepotrebno navlako.

Ti ničevni lakaji fašistov so pozabili, da je treba, da sovjetsko ljudstvo samo s prstom migne, pa po njih ne bo ne duha ne sluha.

Sovjetsko sodišče je obsodilo buharinsko-trockistične izmečke na ustrelitev.

Ljudski komisariat za notranje zadeve je obsodbo izvršil.

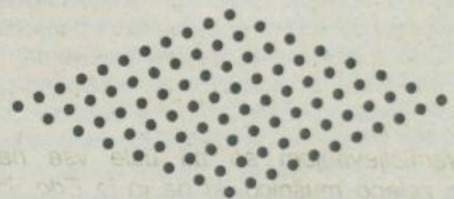
Sovjetsko ljudstvo je odobrilo razbitje buharinsko-trockistične bande in je prešlo k na dnevnem redu stoječim zadevam. Na dnevnem redu stoječe zadeve pa so bile v tem, da se pripravimo na volitve na Vrhovni sovjet ZSSR in da jih izvedemo organizirano.

Leo T.

RETROTRIBUNA

Paralele

Partija je na vso moč razvila delo za pripravo volitev. **Partija je bila mnenja, da pomeni uvedba nove Ustave ZSSR preokret v političnem življenju dežele...**

Zamenjajmo osebna imena in geografske pojme in že smo v sedanjosti. Manjka le še epilog, odrešenikom pa originalnosti. Osel gre le enkrat na led, delovno ljudstvo pa si je že drugič pripelo drsalke.

Odlomek našel in pripravil Leo T.

Priločni slovarček:

Lenin = Tito

Trocki, Zinovjev, Kamenev, Rykov... = Stambolič, Kučan, Smole,

Vlasi

Rdeča armada = JLA

Stalin = Slobo

ZSSR = SFRJ

volitve = volitve

nova Ustava ZSSR = nova Ustava SFRJ

Miha Mazzini

ESEJ O LITERATURI

ali

Kdaj bomo Metodu Pucveku priznali zasluženo mesto med velikani svetovne književnosti?

Miha Mazzini, enfant terrible slovenske literarne scene, zlatoptičnik leta 1988, udarja še enkrat. Zgodba, ki jo je po naročilu postal na Sodobnost, ki so jo tam že napovedali, a umaknili, zgodba, ki ni šla tudi skozi rešeta politične Nove revije, je končno pred vami. Občutite njegove udarce na lastni koži!

1. UVOD

Septembra 1983 me je Edo Torkar povabil na enodnevno nabiranje gob po primorskih hribih v okolici Podbrda. Povabilo sem sprejel. Ne iz denarnih nagibov (Edo je nabiral gobe za prodajo); z njim sem šel zaradi sprostitve, ki sem jo nameraval najti v naravi. Pred tremi dnevi sem diplomiral na komparativistiki, kar pri mojih letih ni majhna stvar. Če prištejemo zraven še vso težavnost dolgoletnega študija in hkratnega dela v Železarni, se moram naravnost pohvaliti. Čeprav se verjetno zdi petnajst let sedenja ob knjigah neukemu in študija nedeležnemu bralcu gromozansko dolga pot do diplome, pa povsem zbledi, če jo primerjam z leti, ki so minila od vpisa mojega sina na fakulteto (brez vidnega uspeha).

Med hojo skozi jesenski gozd so se mi v glavi kopičile dileme. Naj pustim službo polkvalificiranega delavca in se posvetim znanosti? Prihrankov vsekakor nimam zadosti; povrh vsega se tudi ne spodobi do smrti živeti kot brezposeln. Naj preložim raziskave za sedem let, do upokojitve? Naj počakam sinovo diplomu in zaposlitev? Bi me vzdrževal? Ta varianta se mi je zdela najdaljotrajnejša in najbolj nemogoča od vseh. Naj ga pregovorim, da mi odstopi pokojnino, ki jo dobiva po materi, moji prezgodaj umrli ženi, in gre delat preko študentskega servisa?

Med premišljevanjem so mi ušle vse naravne lepote vključno z zeleno mušnico, ki pa jo je Edo, izkušen gobar, takoj odkril, potegnil iz košare in preprečil najhujše. Pričelo se je večeriti. Nisva imela ure in ker vlak bolj poredko pripelje skozi te kraje, ga nisva hotela zamuditi ter tvegati negotovo, neudobno in predvsem mrzlo noč na klopci pred železniškim postajališčem. Edo je zato budno opazoval položaj sonca, kasneje zvezd in naju ob primernem trenutku povedel k postaji. Uslužbenec, ki je ravno zaklepal vrata pisarnice, nama je povedal, da je zadnji vlak proti Jesenicam odpeljal pred pol ure. Ni nama preostalo drugega, sedla sva na klop in se poskušala čimbolj udobno namestiti. Obzirno in okrog ovinkov sem potožil zaradi revme, nedvomne posledice mojega dela v Železarni. Edo me je pogledal izpod čela, malo premišljeval in predlagal petnajstminutno hojo v hrib, katere pročelje je kukalo iz pobočja kot krt iz luknje. Med potjo mi je Edo na kratko obnovil burno življenjsko pot stanovalcev domačije, tako da sem si osebe živo predstavljal iz njegove pripovedi. Tisti čas sta živela le še dva, oba že precej v letih. Metod Pucvek in njegova sestra Jerica. Hkrati je Edo omenil namero opisati Metodovo življenjsko pot v prozi, tako kot je že večkrat

prej storil z usodami ljudi iz teh hribov. ¹ Nekatere kraj njihovega spočetja prav mistično privlači.

Na najino trkanje dolgo ni bilo nobenega odgovora kljub svetlobi žarnice, ki se je prelivala po pobočju skozi strgane, od časa ter umazanije rjave zavese. Mogoče sta starca od zadnjega obiska oglušela, je pripomnil spremljevalec, tik preden sva zaslišala drsajoči šum počasnih korakov. Vrata je odprl Metod in naju prijazno povabil v hišo. Mojega sopotnika je takoj prepoznal, kar sem imel za dokaz čilosti, saj je moral biti po Edovem pripovedovanju star že čez osemdeset.

Jerca je odhitela kuhat čaj, mi pa smo posedli okoli masivne hrastove mize in kramljali o Železarni, v kateri je Metod delal celo življenje. Zelo se je razveselil, ko je slišal, da se v zadnjih petdesetih letih ni v ljubljennem podjetju nič spremenilo.

Vsakdo potrebuje ščepec stalnosti in nespremenljivosti na svetu.

Med obujanjem spominov si je s koščenimi, od tobaka rumenimi prsti, podajal cigareto za cigareto med tanke ustnice, katerih rdečica je živo tolkla iz posušenega, že skoraj prega-mentnega obraza. Občasno mu je sapo spodrezal suh, krčevit kašelj, po katerem se je moral dolgo boriti za naslednji vdih.

Jerica je sedela na klopi ob lončeni peči, ne da bi enkrat samkrat posegla v pogovor. Mislili smo, da je zakinkala in kar pozabili nanjo.

Nenadoma je poskočila, zapihala kot jezna mačka in začela kričati. S težavo sem razbral smisel. Bojda ji je soseda, h kateri si je šla sposoditi lonček masti, oponesla preveč – že kar žaljive – domačnosti in ji povrh vsega očitala beračenje. Kdaj naj bi se to zgodilo, nisem mogel ugotoviti. Mogoče danes, včeraj, v zgodnji mladosti. Metod se ni razburjal, kot bi bil Jeričin izbruh vsakodnevno na sporedu. Čez ramo ji je zamomljal, naj nese mast nazaj, potem pa spet sklonil pogled k razjedeni površini mize in prižgal novo cigareto. Jerica se je naslonila ob peč in očitno pomirjena znova zakinkala. Pogovor je počasi zamrl. Metod je kadil in kašljal, Edo napol spal v dlanjo podpirajoč glavo. Jaz pa sem obsedel kot od mrtvo-uda zadet.

Nisem mogel verjeti. Tu v hribih, na sprehodu, ki naj bi služil pozabljenju študija in raziskovalnega dela, sem našel manjka-joči člen in z njim zaključil krog, začel pred tisočletji.

¹ Edo Torkar: Jezernikovi (odlomek iz daljšega teksta), Sodobnost, letnik XXXIII, številka 1, 1985

2. JEDRO

Zapisal bom Metodove besede Jerici. Zvesto originalu, v enakem vrstnem redu, le transkribirane iz narečja v knjižno slovenščino:

»Ti pojdi, Jerica, in ji razloži
da je ne mislimo žaliti; daj ji
vrni mast, ki jo more potešiti!«

Stavek sem zapisal v obliki verzov in s tem napravil enajsterec, ki ga je uporabil avtor, popolnoma razviden.

V naslednje pol minute sem se spomnil, od kod verze poznam.²

Doma sem preveril in res, v prvem prizoru petega dejanja Shakespearove drame Antonij in Kleopatra pravi Cezar Prokuleju (prevod Janko Moder):

»Ti pojdi, Prokulej, in ji razloži
da je ne mislimo žaliti; daj ji
kar more v žalosti jo potešiti...«

Prvi dve vrstici sta popolnoma enaki. Tretja Shakespearova ušesom mileje in polneje zveni. Dolgo sem premišljal čemu. Menim, da ji čar pesniške popolnosti in miloglasja daje njena nedoločnost. Vsakdo si lahko sam po svojih nagnjenjih predstavlja, s čim jo bo Prokulej potolažil. Pri Metodu pa ni nobene skrivnosti več. Za lonček masti gre; nadvse trivialna in mnogim prav odvrtna zadeva.

Po Metodovih besedah se je v meni kot razjarjen lev prebudil prirojeni raziskovalni duh, do znanstvenih višin potenciran s študijem komparativistike.

Najprej sem moral izključiti slučajnosti.

Vprašal sem ga, če pozna Shakespeara. Pomislil je in zaniikal. Večina njegovih kolegov je že pomrla, med delavci, sedaj po povečini z juga, ima le malo znancev; med njimi zagotovo ni nikogar s takim imenom. Po krajšem preudarjanju je zatrdil, da tega človeka ni niti med sosedi.

Obstajala je možnost, da je slišal gornje verze pred leti in jih tisti večer, v čudni, vedno nepredvidljivi igri podzavesti prikopal na plano.

Mimogrede sem ga povprašal po izobrazbi. Sploh ni nikoli hodil v šolo. Še podpisati se ne zna.

Možnost branja je torej odpadla. Prav tako ni bil nikoli v gledališču. Ja, nekajkrat so prišli v Železarno gledališčniki s predstavo za delavce. Televizije in radija ni imel. Kaj mi bosta? je rekel. Še pred leti je živel brat France, ki so ga Italijani spomladi dvainštiridesetega udarili po glavi s puškinim kopitom in je potem do konca življenja neprenehoma ponavljal en in isti stavek. Tako so se mu privadili, da sta po bratovi smrti skoraj pol leta oba z Jerico ponavljala stavek namesto umrlega, saj bi bilo drugače v hiši pretiho.

Tisto noč nisem mogel spati. Premetaval sem se po kmečki peči in butal ob Eda, ki mi je v snu vsakokrat odgovoril z jeznim godrnjanjem. Zaspal sem šele proti jutru in med zadnjimi prebliski zavesti sem si zabičal, kako moram zjutraj vprašati Metoda, za kateri stavek je šlo.

Pozabil sem. Na vprašanje sem se spomnil šele med vožnjo z delavskim vlakom na Jesenice. V mislih sem oštel sama sebe in se posvetil premišljevanju o Metodu, ne da bi karkoli omenil Edu. Čeprav je moj prijatelj, je vseeno del javnosti. In sleherni znanstvenik mora dodobra razmisliti o vseh posledicah svojega odkritja, preden nastopi pred občinstvom, podkrepljen s trdnimi in argumentiranimi dokazi, še posebej, če gre za epohalno odkritje.³ Raziskovalni kriterij in instrumentarij znanosti sta jasno specificirana. Čisti dialektični materializem, brez mistike. Svetišče znanosti, osvobodjene vseh osebnih vplivov, želja in čustev raziskovalca.

Med vožnjo sem žarel od veselja. Končno bom lahko uporabil vse znanje pridobljeno na fakulteti! Ne verjamem, da je Edo kaj opazil. Jemal je vsakega jurčka posebej iz košare in ga preračunaval v denarne enote.

Po prihodu na Jesenice sem se najprej odpravil k uredniku glasila Železar in ga zaprosil za pomoč. Prebrskala sva stare letnike časopisa, povprašala vse mogoče ljudi, ki so se kdajkoli ukvarjali s kulturo v tovarni. Shakespeara ni za delavce uprizorilo nobeno gledališče.

Odšel sem na bolniško, čeprav nisem delomrznež. Zdravniku nisem lagal. Zares sem bil vročičen, polival me je pot in razbijalo mi je po glavi. Le da ni šlo za vdor virusov, ampak raziskovalne strasti, ki me je celega prevzela.

Zvečer sem se vrnil v Podbrdo, poklepental z Metodom in ga fotografiral. Zahvaljujoč znancu, ki se je meni na ljubo resnično potrudil, so bile fotografije naslednje popoldne že gotove.

Stekel sem domov in na prozorno folijo prerisal obris lobanje ter očrtal cone čela iz knjige Giovannija Battiste Vica. Folijo sem položil preko Metodove fotografije. Ostrmel sem. Metod Pucvek je dosegel rezultate, kakršnih nisem zabeležil še pri nikomer, ne pri znancih, ne pri javnih osebnostih, na katerih časopisnih podobah sem vadal Vicov instrumentarij.

Dve coni sta bili nerazviti: religija in praktičnost. Zadnje je za delavca brez kvalifikacije zelo čudno. Po štiridesetih letih fizičnega dela se ta cona ni razvila.

Se je Lamarck motil?

Otresel sem se heretičnih misli. Naj se z biologijo ukvarjajo drugi, sam ostanem raje pri literaturi. Coni predstav in filozofije sta bili izredno razviti. Vse ostale (dojemanje, modrost, etika) pa srednje. Najdalj sem se zadržal in najbolj namučil s cono modrosti, ki je bila na desni popolnoma deformirana. Pojasnilo sem našel šele pri Alfredu Ahrendu. Degenerirana polovica cone modrosti izničuje voljo do moči.

Naslednji dan sem znova sedel na vlaku in nestrpno pogledoval skozi okno, oborožen z najbolj vrhunskim instrumentarijem za odkrivanje človeške duše, kar ga premore sodobna znanost. Testi za obkrožanje.

Prinesel sem mu dva zavojčka cigaret brez filtra in ga s tem odobrovoljil. Nisem mu izdal namena obiska. Vprašanja sem znal na pamet in jih uporabil med pogovorom, ne da bi Metod kar koli posumil. Pekla me je vest, a tolažil sem se s službo znanosti. In kaj je posameznik v obče neustavljivega napredka?

Odgovore sem beležil na prepognjen časopis, na videz iz navade vrteč svinčnik v roki. Z mirno vestjo zapišem, da je testiranje uspelo. Pri Metodu nisem zasledil trohice živčnosti, ki tako rada blokira človeške sposobnosti. Zahvala gre vsekar dobro izpeljanim testom, maskiranim v vsakdanji pogovor.

Uporabil sem test Jean Baptista Delacoura Ali ste genij? Seveda ga na tem mestu ne smem ponatisniti v celoti, saj je – tako kot Rorschachovi testi – ena najbolj čuvanih skrivnosti. Sicer pa kolegi strokovnjaki že vedo, za kaj gre. Javen ponatis vprašanj bi spustil instrumentarij znanosti, sam skalpel psihologije, če ga lahko tako imenujem, v nestrokovne roke, kar bi – tako kot vedno – nedvomno privedlo do širjenja šarlatanstva. Povrh vsoga bi instrumentarij s tem oskrnil. Sedaj bi lahko citiral svetopisemski stavek o biserih in svinjah ter ti-stega o Jupitru in volu.

Navedel bom dve vprašanji⁴ in s tem zaprl usta neposvečenim ter se obranil obtožb cehovstva.

Izmed petnajstih vprašanj naj zapišem po lastnem mnenju najzahtevnejši:

Častna in edina izjema med sošolci je bila Lidija G., ki sem jo dan za dnem srečeval na stopnicah, otovorjeno s kupi knjig. Omeniti moram dogodek v knjižnici: Lidija G. si je sposodila vsa dela P. Zidarja in knjižničarka ji je nalagala knjige drugo na drugo v naročje. Kup je zrastle že čez L.-no glavo, knjigam pa še ni bilo videti konca. Deklica šibke konstitucije se mi je zasmilila. Prišel sem ravno po Rimbaudova dela – obe roki sem imel takorekoč prosti –, sem ji lahko ponudil v pomoč svoje delavske dlani. Težko otovorjena – loveč ravnotežje skladovnic kot cirkuška žonglerja – sva prisopihala do postajališča mestnega prometa. Šofer je zahteval naj plačava še dve vozovnici za prtljago, kar sva iz načelnih vzrokov odklonila. Slovenski pisatelj, pa prtljaga! O tempora, o mores! Še danes menim, da sva ravnala pravilno. Kljub svoji revmi in hudim bolečinam v križu sem odnesel dve tretjini P. Zidarja čez celo Ljubljano do prebivališča Lidije G., za kar se mi je med vrati očarljivo in plaho nasmehnila v zahvalo. Nasmeh mi je stokrat poplačal vse muke in se ji ob tej priliki zanj najlepše zahvaljujem. Prosim.

³ Zato pričujoče rezultate raziskave dajem v tisk šele letos.

⁴ Javnosti sta znana tudi dva Rorschachova testa, kar me opravičuje pred kolegi.

Kje ste bili na dopustu leta 1964? Možnosti: morje hribi sorodniki

Nikjer, tako kot zmerom, je iztretil Metod.

Kaj ste delali 20. marca 1968 ob 8 in 15?

Bil sem na šihlu, tako kot zmerom, razen če ni bila nedelja, je odgovoril.⁵

Če anketirani odgovori na dvanajst vprašanj, je genij. Metod je odgovoril na vsa postavljena.

Izpustil sem vprašanje:

Ali znate na pamet dvajset telefonskih števil? DA NE ker Metod ni imel telefona.⁶

Za naslednji obisk sem prihranil raziskavo črt na dlaneh, a me je prehitela Pucvekova smrt. Jerica mi je povedala, da je nenadoma pričel pljuvati kri in so ga z rešilcem odpeljali na Golnik. Niso ga mogli več rešiti. Umril je 13. novembra 1983 za tuberkulozo. Kaj naj še rečem? Bolezen slovenskih pesnikov. Še eden, zadnji med njimi, se je pridružil nebeškemu Parnasu, ki ga je napolnil Kochov bacil.

3. ZAKLJUČEK

Naj na kratko razložim teorijo cikličnosti, temo svoje diplomске naloge. Tam bo radovednejši bralec našel več podatkov, bolj pregledno podanih in utemeljenih kot tu, kjer mi čas in prostor tega ne dopuščata.⁷

Menim, da ima vsaka stvar na zemlji svoj začetek in konec. Verjetno moje prepričanje izvira iz mladosti na kmetih, kjer ni nedokončanih stvari. Vse ima glavo in rep.

Literatura, tako kot vsaka druga umetnost, se je nedvomno pričela z molkom.

Prvi velikan književnosti ni napisal ničesar, še svojega imena ne.

Naslednji prav tako ne, čutil pa je ščemenje v mednožju, ki ga tudi spolnost ni mogla potešiti. A ni vedel, zakaj.

Tretji je potegnil prve črte po glini. In tako naprej.

Tisočletja teko.⁸

Dvajseto stoletje prinese destrukcijo pisanja. Izdajajo knjige z naključno zbranimi črkami. Potem s praznimi listi. Belina.

Naslednja stopnja je jasna, logična in nujna.

Knjiga brez listov in platnic. Nič.

Vprašanje je le, če je Metod Pucvek zadnji avtor ali predzadnji, tisti, ki še čuti ščemenje po pisanju. Mislim, da ne, vsaj

ničesar takega nisem mogel razbrati iz njegovih besed. Res pa je, da sem ga poznal premalo časa.

Drugim raziskovalcem prepuščam iskanje predzadnjega avtorja, zadnjega sem nedvomno našel jaz.

Še nekaj besed o oceni Pucvekovih veličine: ljudje silno radi rangirajo svet, ki jih obdaja po stopnjah vrednosti, katerih kriteriji so negotovi, za lase privlečeni in pogosto smešni.

Kdo, torej, je bil večji pisatelj? Dostojevski ali Pucvek? Homer ali Pucvek?

Vprašanje je brezpredmetno. Literatura je že zaključen krog, ne lok, ravno zaradi Pucveka, ki jo je popeljal na izhodišče. Kdo lahko pove, katera točka na krožnici je najvišje? Kot pri planetu: je Avstralija više od Evrope? Vse je odvisno od našega gledišča. Vse točke pa so od središča enako oddaljene. Možno je le vprašanje, kdo ima boljšega press-managerja? Potemtakem ne gre za veličino, ampak popularnost.

Razčistimo še nekaj: zakaj Pucvek, če je bila literarna veličina, ni pisal?

Odgovarjam: taka in tako pomembna literarna veličina je Pucvek ravno zaradi tega, ker ni pisal. Če bi, bi bil le eden izmed mnogih, ki podaljšujejo agonijo razpadlega trupla književnosti. V glasbi, na primer, je situacija jasnejša. Gre, seveda, ravno tako za krog iz tišine v tišino. Le da se tu ve za Johna Cagea in njegovo skladbo polno molka sredi petdesetih let tega stoletja.

Naslednje vprašanje: kaj sedaj?

Ogromna večina ljudi itak ni opazila, da je umetnost ranjka. Preostala peščica se bo pač delala, da tega ne ve. Saj bi sicer izgubili službe (umetnostni kritiki, novinarji, referenti, izdajatelji, galeristi, založniki...), svoje položaje (zaslužni umetniki, lučnaroda...) in tako dalje.⁹ Priznanje o crknjeni umetnosti bi kruto prizadelo tudi srca, ki se sebe imenujejo umetniška, in jim je ravno to tista differentia specifica, ki jih loči in vzdiguje nad navadno rajo. In za koga podeželske učiteljice literature hranijo in žrtvujejo svojo nedolžnost in hrepenenje, ki počiva na dnu njihovih blagih src ter se razburka bolj poredko, a takrat z uničevalno močjo, ki poohvađa pusti za sabo jokajoče plodove? Za truplo? Nepredstavljivo!

Zatorej je uradno umetnost še vedno živa in zdrava ter se sprehaja med nami. Vsi, razen najbolj trdobočnih, pa čutijo njen smrad in da bi ga upravičili, so privlekli na dan staro bedasto Nietzschejevo teorijo o večnem vračanju, ki trdi, da se po zaključitvi kroga, prične nov cikel, enak prejšnjemu. Ne verjamem v to, čeprav se tudi meni včasih zazdi, da je svet kroženje ena in iste bedastoče.

Vprašanje: Zakaj Pucveka ništa premamila ne slava ne bogastvo?

Odgovor je izredno težak, ker Metoda nisem zadosti poznal. Prepričan pa sem, da sta bili obe prestižni sanjariji vseh umetnikov Pucveku popolnoma dosegljivi. Ena izmed možnih razlag je deformacija desne strani cone modrosti in s tem uničena volja po moči. Slava, se ve, je le nadomestek moči. Druga hipoteza je njegov značaj, podoben literarnim junakom I. B. Singerja, ki se odrečejo svetu ter krenejo v samoto, v puščavniško življenje. Mogoče bi ga lahko imenovali Greta Garbo iz Podbrda. Verjamem, da je, zahvaljujoč svoji znanstveno potrjeni genialnosti, spoznal bedo slave in pompa, ki so jo mnogi morali doživeti, preden so se lahko od nje odtrgali in zbežali. Verjetno ni našel smisla v spomenikih, proslavah in imenovanjih vrtecv, šol in drugih počastitvah, med katerimi so nekatere res posrečene.

² Za to se moram zahvaliti svoji navadi med študijem. Takoj po profesorjevi omembi katerega koli pisatelja, sem odšel v knjižnico in si sposodil vsa dela omenjenega ter jih tudi prebral. Moja doslednost in temeljitost sta zbujali med študenti mnogo zbadljivk in posmehovanja; verjetno tudi zaradi mojih let. Nič ni mladini bolj dražljivega kot vdor starosti v opravila, za katera mislijo, da so rezervirana le zanje.

Zadnje vprašanje: če je bil Pucvek velikan književnosti, pa ni napisal ničesar, koliko takih velikanov hodi danes po svetu? Zakaj ne kdo od njih, zakaj ravno Metod?

Res, veliko jih je, a množice so brezimne. Vemo le Sparta-kovo ime, nobenega drugega. Tako je tudi v primeru. In na očitek, zakaj ravno on, lahko odgovorim le z nasprotnim vprašanjem: ZAKAJ PA NE ON?

Po drugi strani pa, Metod mi je namignil. Z enajstercem, v katerem sem prepoznal dotik.

Avtorja. Ljudje, ki vedo, ne potrebujejo debelih knjig in dolgih govorov. Zadostuje kratka opomba, namig, sled, ki zbudi v poslušalcu ali bralcu asociacije. Seveda pa morata biti obe strani med sabo enakovredni.¹¹

Naj na koncu povem le še to, da me srčno veseli in radosti, ker smo z Metodom Pucvekom končno dobili klasika svetovne književnosti, osebo, pomembno v planetarnem merilu, s čimer, vsaj upam, se bo slovenski kompleks majhnosti in nepomembnosti uničil in izgubil. Želim pa, da po stari navadi sleherne nepomembne in provincialne srenje, odrinjene daleč na obrobje vsakega dogajanja, ne bi spodbijali njegovega mesta v svetu, pljuvali nanj in spodkopavali edinega resnično pomembnega pisatelja, kar jih premore naša zgodovina.

⁵ Ni bila nedelja. Preveril M.M.

⁶ Popolnoma se zavedam možnega očitka o izpuščanju

vprašanj, kar bi, pritirano do konca, imelo za posledico test z enim samim vprašanjem:

Ali ste genij? DA NE

Anketiranec bi obkrožil DA in trdil, da je genij. Na tako vulgarizacijo znanosti lahko odgovorim le s prezirom.

Kriterija nisem spustil za eno točko, kljub manjšim možnostim za dosego maksimuma.

⁷ Mihael Mazzini: O cikličnosti umetnosti, diplomsko delo, Filozofska fakulteta, oddelek za primerjalno književnost, signatura študijske knjižnice: 37483

⁸ Verjetno se bo našel zajedljivec, ki mi bo očital neznanstvenost. Kot bi bilo vse odvisno od nadarjenih in genijalnih posameznikov, ki jim gre vsa slava; kaj pa množice? Tem odgovorjam z izkušnjo, ki jo je v vrhunsko znanost prinesel marxizem z likom Voditelja in dokazal moje stališče. Natančneje povedano, svoje stališče sem izoblikoval po njem.

⁹ Najlepši dokaz za gornje trditve je podatek, da izsledkov pričujoče raziskave niso hoteli objaviti v Novi reviji in Sodobnosti.

¹⁰ kosmač – vrsta jabolka (po slovenskem pisatelju) celin – zeliščni obliž proti žuljem in revmatičnim obolenjem, proizvajava Biocel, Ljubljana (po francoskem pisatelju) leibnitz – buterkeks (po znanem filozofu in matematiku)

Te tri primere sem izbral zaradi možnosti, ki se ponujajo:

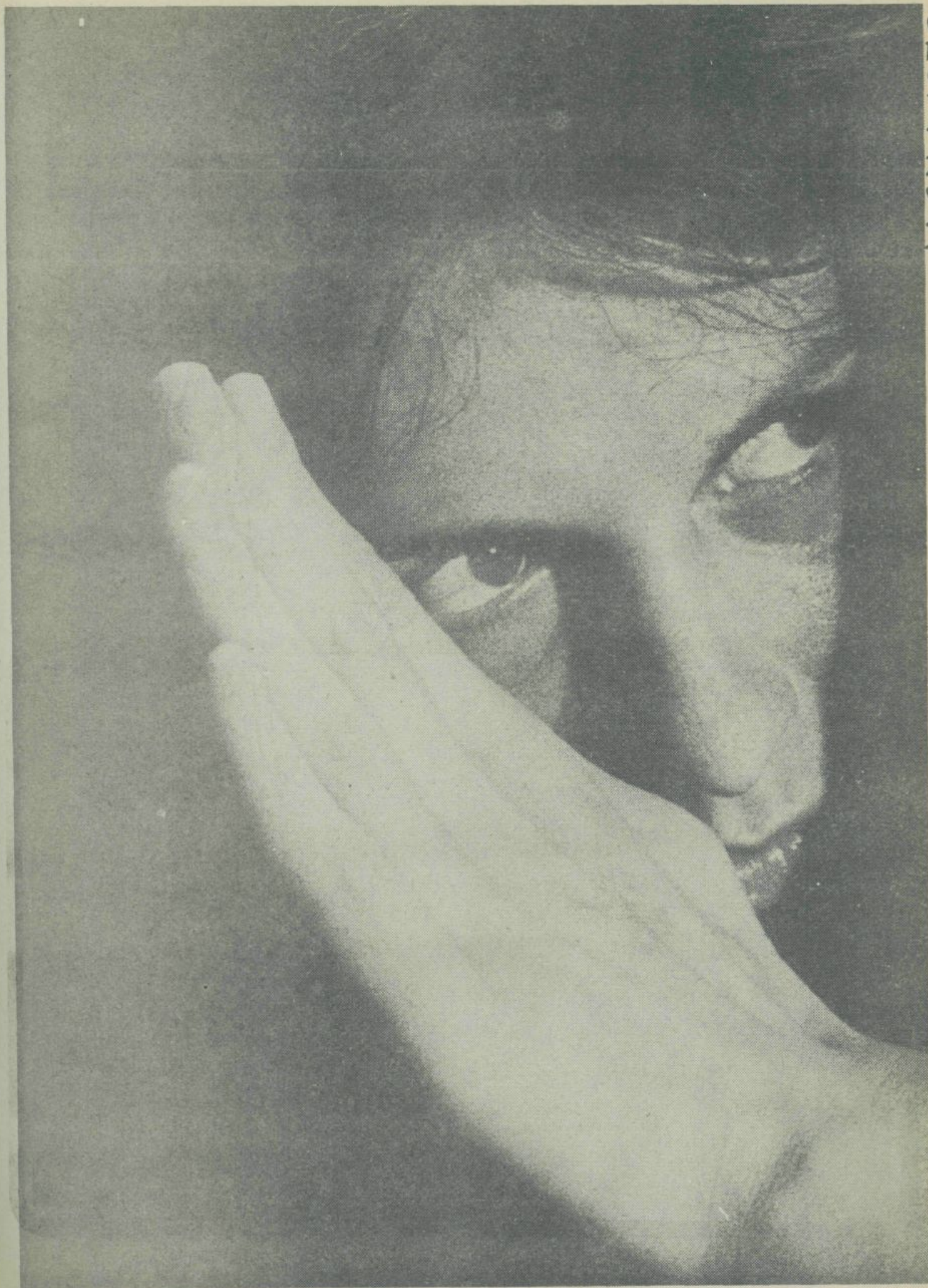
- slovenski produkt po slovenskem pisatelju
- slovenski produkt po tujem pisatelju
- tuj produkt po tujem pisatelju

manjka seveda še:

- tuj produkt po slovenskem pisatelju
- Bo imel Metod Pucvek prvi to čast?

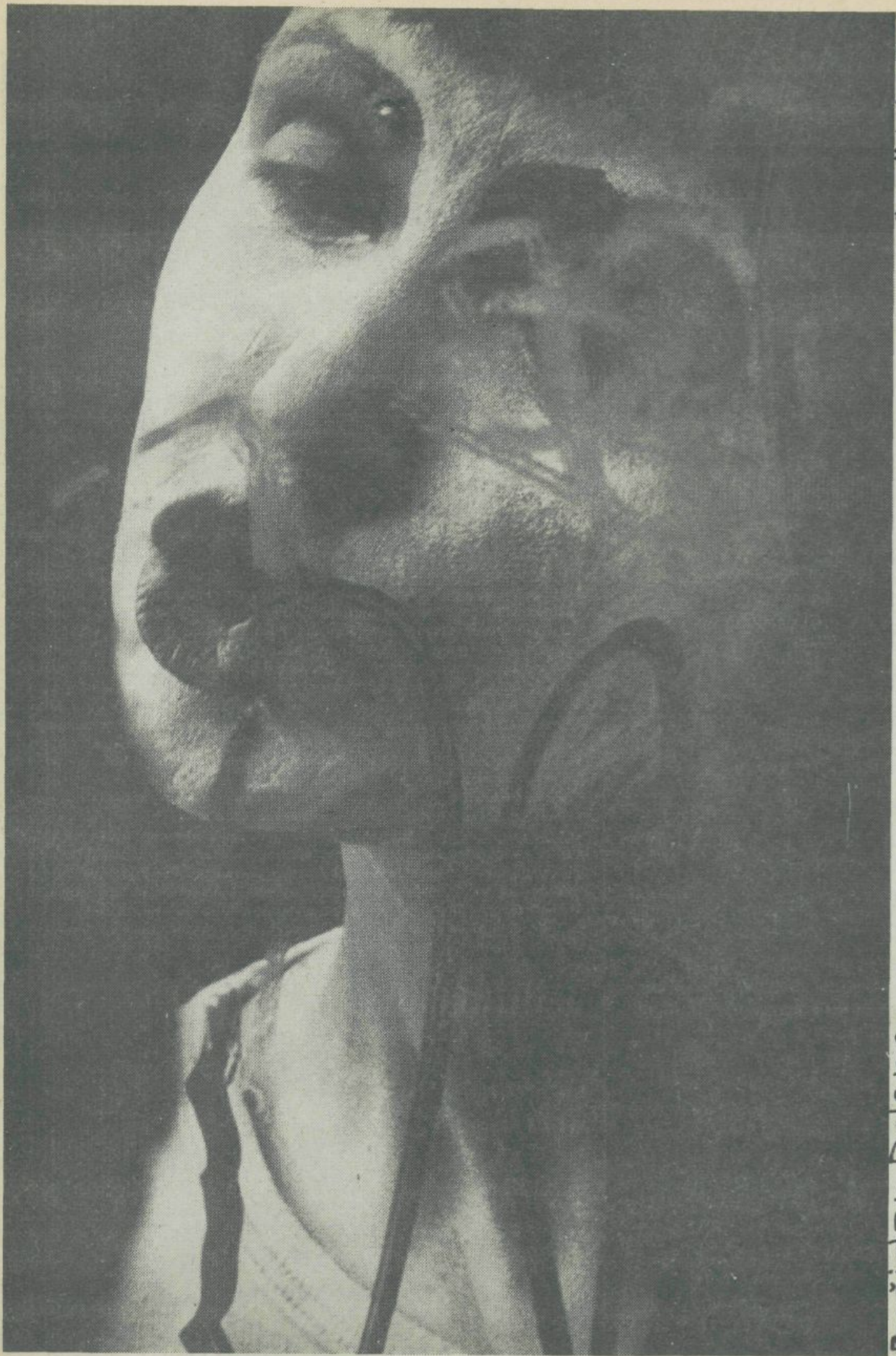
¹¹ Princip se je najbolj udejanil pri Joyce-u, saj je spisal Ulyssesa in ga s tem tudi – verjetno edini – prebral do konca.

JASNA, 1978

Božidar Dolenc

Božidar, 1980

Božidar Dolenc

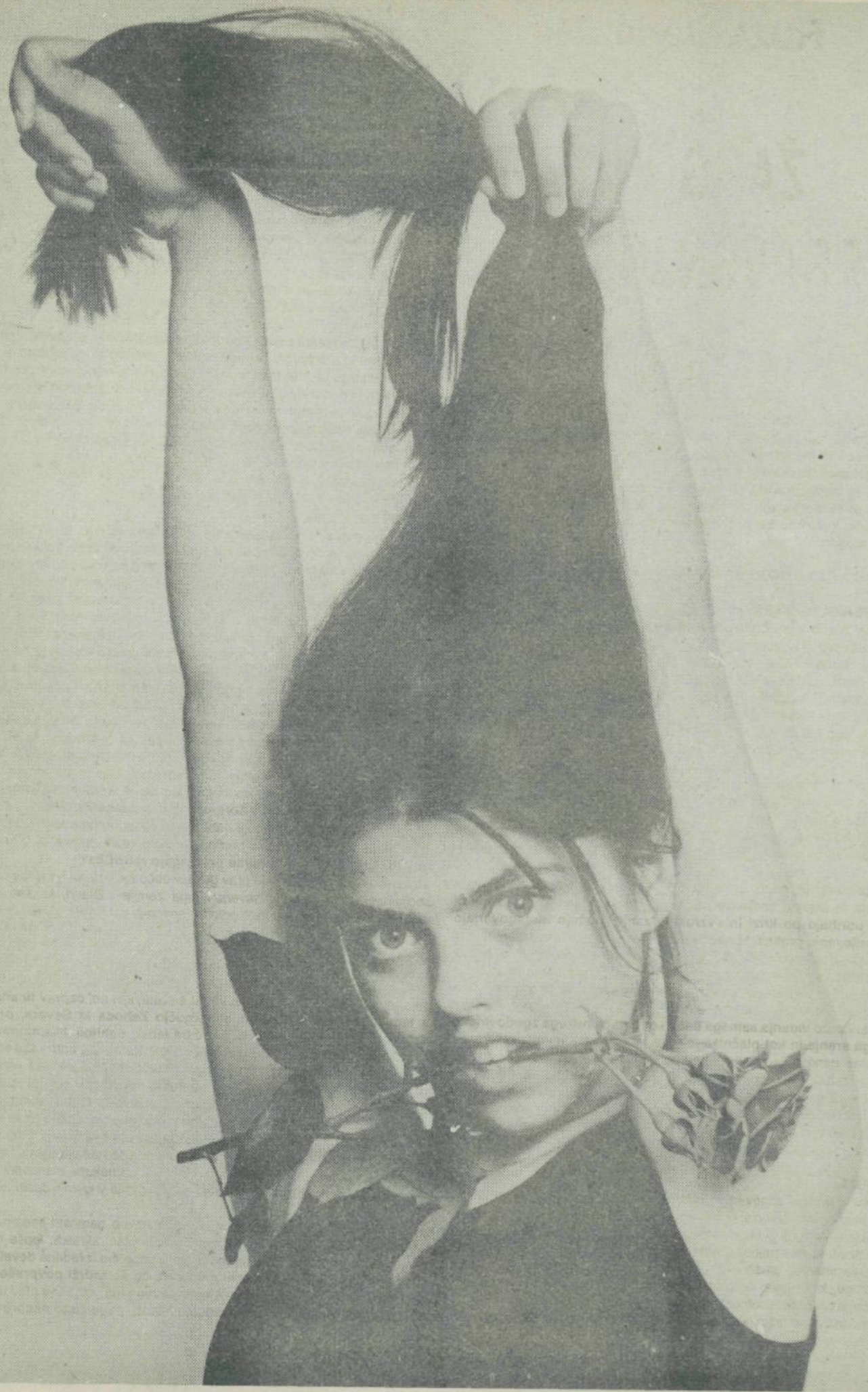

Božidar Dolenc

JUDITA, 1988

Božidar Dolenc

JANU, 1988

ŽARGON PRAVŠNJOSTI

Poleg vseh kontradiktornih zahtev in izjav, ki prihajajo k nam iz Srbije, smo v teh dneh prejeli tudi poziv vojvodinskih mladcev »Za Jugoslavijo – mojo državo« in iniciativni predlog »Gibanje za odgovorno družbo«. Zaradi prostorske stiske ne moremo objaviti obeh dopisov v celoti, potrudili pa se bomo predstaviti nekatere dele besedila, ki se nam zdijo sporni, ker direktno kažejo na teoretsko prezaposlenost s procesom miloševizacije, kateri se žal tudi mladinska politika Vojvodine ne more (ali noče?) izogniti.

I. ZA JUGOSLAVIJO – MOJO DRŽAVO

1. KJE JE TERRA PROMESSA?

Vojvodinski mladci v prvem delu besedila za Jugoslavijo – mojo državo pravilno ugotavljajo (kar zapišejo skorajda za vsakim daljšim stavkom), da v Jugoslaviji vlada KRIZA. KRIZA, ta fatalna resničnost, je v besedilu pojmovana skozi »silovanja devojčica, batnanje dečaka, metak u vojnika, kradju, laž, deobu... vredjanje Tita ipd...« Skratka, čaršijsko mnenje, ki je an sich pravcati primer marginalnosti. Višek to pisanje doseže z odstavkom: »Šta se dogodilo sa vizijom naših vršnjaka koji su četrdeset prve krenuli u bitku za Jugoslaviju? Jesmo li mi njihovi dostojni saučesnici u sadašnjem vremenu?«

Ni nam za to, da bi se spuščali v popolno sekanje tega dela teksta, vendar se nam kljub temu jasno kažejo naslednje implikacije:

1. Mladi iz Vojvodine že na samem začetku pišejo v stilu, ki je na nivoju **dogmatskih pozivov**, kakršne so znali uporabljati tako predstavniki Vatikana kot Kominterne, pri nas pa so razcvet doživeli v 50-ih in deloma tudi 70-ih letih.

2. Iz tega sledi, da mladi iz Vojvodine niso zmožni preseči navadnega pragmatizma in skrajna konsekvence, ki jo lahko izpeljemo, je, da **mladi hkrati, ko udrihajo po krizi in »vzrokih« zanjo, hočejo in zagovarjajo ravno nadaljevanje prekse, ki nas je pripeljala v vse to.** Implicitno se v teh zahtevah kažejo želje po »trdi« roki, želja po uporabi orožja pa je naravnost tragično izražena v primerjavi z »vršnjaki« iz 41-te. Ne gre samo za to, da je takšna primerjava nesramno neumestna, ker **degradira ravno te »vršnjake«**, ki so žrtvovali svoja življenja za boljši jutri. Gre predvsem za nezdravo tendenco **videnja samega sebe kot dediča nekega zgodovinsko pogojenega sranja in kot plačnika le-tega**, odsotno pa je videnje samega sebe, celotne generacije pravzaprav, kot **nosilca nečesa novega in naprednega**. Tradicionalizem, na katerega prisegajo mladci, je garant za neuspeh in tudi garant za to, da zahteve v nadaljevanju zvenijo smešno, neresno in nepotrebno. Skratka, spodletelo srečanje med novimi časi, ki prihajajo, in med tradicijo kaže na to, da mladci hočejo **diskurz Gospodarja**, ne pa to, da so oni tisti usodni **Drugi, ki določa subjekt** (Jugoslavijo).

2. REFORMA

Mladci iz Vojvodine zagovarjajo reformo, ki je transfer božje troedinosti (politična, ekonomska & socialna reforma). Prav po načelih cerkvene dogmatike nadaljujejo Vojvodinci svojo razlago reform v 35-ih točkah!

Prva zahteva, ki nas najbolj zbada v oči, je »**Obezbediti različnost oblika svojine uz dominantnu društvenu.**« Zahteva je opisnega značaja, ker (ravno tako kot druge, ki jih tukaj ne omenjamo) samo navaja strukturna obeležja socialističnega sistema (enotnost ciljev ekonomske politike, arbitrarno delitev in menjavo, družbeno lastnino produkcijskih sredstev, gospodarske aktivno-

sti, planiranje ipd...), kar pomeni, da mladci navajajo **formalizme**, ki so že zapisani v Zakonu o združenem delu in ustavi, njihove zahteve pa nikakor ne presegajo teoretskega dometa vulgarizirane variante ekonomije. Hkrati se mladci lovijo za lastni rep, kajti administrativno določanje razmeja med kvoto družbene in zasebne lastnine je v spoznanjih modernih teoretikov ekonomije že presežena panoga. Tretja značilnost tovrstnih pogledov na »razvoj« (?) Jugoslavije je eksplicitna težnja **retrogardizma**, namreč **vračanja v obdobja administrativnega socializma**, ko je bila osebna poraba zelo nizka, skupna (ali splošna) zelo velika (predvsem zaradi financiranja JLA in težke industrije), ko smo dušili ekonomske zakone in ko smo določali cene ter »planirali« investicijsko politiko itd... Skratka **bog ne daj, da pademo znova nazaj na varianto, ki jo predlagajo Vojvodinci!**

Vojvodinci so nasploh mojstri in retrogardizmu, kajti zahteva, ki je še bolj za časom kot prejšnja, je **omogočiti hipotekarne kredite u poljoprivredi**. Da ne bi omenjali problemov, ki jih je hipotekarstvo povzročilo v kmetijstvu, se omejimo samo na podatek, da je leta 1932 višina kmečkih dolgov znašala **7 milijard predvojnih dinarjev** (zelenastva in povečevanja posameznih kmetij do nezavesti zaradi kupovanja kmetij, ki so propadle, raje ne omenjamo!). Kmetijstvo potrebuje v sedanjem trenutku pametno ekonomsko politiko, ki bo z investiranjem spodbujala posamezne, do sedaj zanemarjene panoge in predvsem uredila nakup pridelkov in spodobno ceno le-teh. Kmetije so že tako ali tako preveč zadolženi (razen nekaterih posameznikov seveda) in bi nadaljne hipotekarstvo pripeljalo do kolapsa. Hipotekarstvo je lahko zgolj in samo način dela po tem, ko bodo zadovoljene ostale predpostavke razvoja sodobnega kmetijstva, med drugim tudi **agromelioracijska dela, zagotovitev rezervnih delov za stroje, možnosti za investiranje in nakup nove opreme itd...** Poseben primer pa je zaustavitev deagrizacije in oživitve kmetij v Primorju, gorskih kmetij in finančno spodbujanje tega. Na to ravna in plodna Vojvodina pozablja.

3. DIFERENCIACIJA?

Posebno poglavje je nadaljevanje zahtevanih reform, ki so zvedene na »**ukidanje predsedništva republika i pokrajina, ukidanje konsenzusa kao načina odlučivanja o svim pitanjima izuzev onih koja se tiču ravnopravnosti naroda i narodnosti**« itd... Brez veze je spuščanje v debate o tem, kaj naj bi to »ukidanje« pomenilo, zato si raje ogledjmo, kako avtorji besedila skačejo sami sebi v želje. »**Reforma u organizaciji državne vlasti treba da bude usmerena ka postepenom prenošenju državnosti sa federalnih jedinica na federaciju. Potrebna nam je moderna savezna država koja neće biti svedena na »puku konvenciju«, »dogovor republika i pokrajina«, savez država...**« Sami avtorji torej po eni strani hočejo ukiniti republike (in pokrajine, seveda), po drugi strani pa **prisegajo na moderno državo**. Kaj to pomeni? **Se je v diskurz miloševizacije vmešal tujec?** Ali pa mladci uvajajo konsenz kar v svoje besedilo (**brez argumentov za in kontra ni konfrontacije, brez te pa ni konsenza!**). Kdo bi vedel, kakorkoli že pa ostaja dejstvo, da unitarizem, centralizem in težnje po diktaturi, ki neprekrto kukajo iz teh zahtev, niso nič pametnega in normalnega, so nekaj, kar se je **krvavo udejanjalo v SZ v dvajsetih letih in pri nas v štiridesetih in petdesetih**. Mladci iz Vojvodine so pozabili, da razvoj potrebuje neomejeno svobodo naroda in posameznika in da nobena, prav nobena prisila, ne more rešiti države iz krize. Konec koncev, **kaj mladi iz Vojvodine predlagajo retročile?**

Nadaljnje branje povzroča prav grozljiv občutek. »**Reforma treba da smanji socialne razlike izmedju severa i juga zemlje**«. Bravo, kakšne socialne razlike?! Če si človek natanko ogleda Slovenijo kot Sever, zlahka odkrije, da je ta Sever zelo neenakomerno razvit. Poglejte Haloze, če ne verjamete. Sicer pa, čemu zmanjševati razlike v smislu nadaljnjega siromašenja Severa (kajti zgodovinsko gledano taki predlogi pomenijo ravno to!), zakaj ni padel predlog **nadaljnega bogatenja cele države?** Dikcija, ki jo mladci uporabljajo, je na nivoju srečanja dežel tretjega sveta, kjer so, **čeprav financirani in s tem naravnost preživljani s pomočjo Zahoda in Severa, predlagali ustavitve rasti bogatih, da bi jih revni lahko dohiteli**. Neumnost.

Kako so mladi iz Vojvodine neresni v svojih zahtevah, nam kaže nadaljevanje problematike »socialne reforme«. Mladci hočejo ukinjati »**kategorijo društveni stan**«. Ljudje, ki so **socialno ogroženi, naj bi stanovanje zaslužili**. Da je stanovanj že tako ali tako premalo, in da je kvadratni meter že dosegel astronomske cene, je že dolgo znano dejstvo, znano pa je tudi to, da socialno ogroženi sloji s tako politiko ostajajo vse bolj prisiljeni stanovati kot podnajemniki, tisti, ki te sreče nimajo, pa bodo še nadalje ostajali v barakah na robovih mest. Obvezna osebna udeležba ob nakupu stanovanj je danes nujnost, ugodnejši pogoji kreditiranja pa so utopija v kriznih časih, v kakršnih živimo.

Kje je napaka? Mladci predlagajo progresivno namesto linearne davčne politike, predlagajo neomejeno izplačevanje plač, skratka, lepše rečeno bi temu rekli – **deflacija**. Pogoj za deflacijo je uspešno izvedena devalvacija, ki pa je uspešna le, če se ohrani nivo cen, če se **zadrži povpraševanje na isti ravni in če se emisija denarja ne poveča** (naj razmerje med uvozom in izvozom izpustimo). To, kar predlagajo mladci, **pa je čisto nasprotje vsega**

zahtevanega in pomeni le še večji padec standarda, večjo emisijo denarja (kreditiranje) in še večjo razvrednotenje nacionalne valute. Skratka, ekonomsko gledano nič zdravega, t. i. tisto, kar že prakticiramo.

Naravnost ogorčenje pa izzove zahteva po reguliranju demografske politike z zakonom. No, zaman bi bilo pripovedovati o tem, da demografija pozna nekaj demografskih sistemov (mladega, zrelega itd...) in da sta nataliteta in mortaliteta odvisni od nekaj faktorjev, med drugim tudi od ravnega ekonomskega razvoja neke družbe. Zaman bi bilo pripovedovati, kako so med drugo svetovno vojno hoteli zajeziti nataliteto Židov v lagerjih, zaman bi bilo govoriti, da se ruski sistem omejevanja rojstev ni obnesel, in da se tudi naš ni.

Pri tej zahtevi gre predvsem za šovinistični pritisk omejevanja rojstev prebivalcev, ki niso arijske narodnosti. Ravno tako, kot so se še pred leti pojavljale težnje v Sloveniji, da naj slovenske matere rojevajo čim več ne otrok, pač pa Slovencev, tako je jasno, da naj srbske in črnogorske matere rojevajo čim več Srbov in Črnogorcev, Albance pa bomo, če ne bo druge rešitve, kar sterilizirali. Podatki o tem, koliko prebivalcev pride na enega zdravnika na Kosovem, in koliko žena rojeva na Kosovem kar doma, so za Vojvodince zanemarljivi. Samo pospešen ekonomski, kulturni in socialni razvoj na Kosovem lahko zaustavi strahovito nataliteto, prisilni ukrepi, pa tudi če bodo zakonski, nikoli ne morejo zaustaviti strahovite natalitete Albancev, ki je zakoreninjena v njihovi tradiciji, prvič kot dokaz moškosti (čimveč otrok, posebno fantkov!) in drugič kot dokaz ženskosti (ženska je samo meh za rojevanje otrok). Kje ste bili, vi omejevalci demografske politike takrat, ko se je odločalo o tem, kaj se bodo otroci učili v šolah, ko so se šole in bolnišnice gradile, ko je bilo jasno, da je Kosovo prepuščeno samemu sebi in da, dokler so pritekale injekcije financ iz tujine in je bilo normalno, da se rak rane Kosova in s tem cele Jugoslavije rešujejo iz pisarn, ne pa s stvarnim napredkom? Oglejte si kakšno knjigo o demografiji, pa ne boste več predlagali takšnih fašistoidnih neumnosti!

Da pes tace moli ravno k Albancem, postane jasno pri zahtevah o reševanju Kosovske drame, kjer je eksplicitno povedano, da Šiptarje ni zajebaval nihče. Nesramnost. Šiptarji/Albanci so na Kosovu ravno tako nasrkali kot ostali, kajti dejstvo, da živijo s kopico otrok, v družbi, ki nima nobene prosperitete in kjer raste brezposelnost, da so dežurni krivci za ekonomske in politične napake, ki jih je nad Kosovim zagrešila cela Jugoslavija, je dovolj grozen obet njihovega razvoja. V vsakem narodu najdemo dobre in slabe ljudi in trditi, pa čeprav prikrito, da so vsi Albanci pokvarjeni, je navaden nacionalizem in šovinizem. Še celo več – tako gledanje na en narod odvrča posameznike, da bi sodelovali v konsolidaciji celotnega gospodarstva in jih navaja na to, da odrinjeni na margine družbe in zaznamovani s pečatom nezažljenosti posežejo po skrajnem sredstvu, ki ga še imajo – revoltu (po možnosti z orožjem). Če pa bo Srbija kaj pridobila z orožjem in s pobijanjem lastnih državljanov, pa očitno nikogar ne zanima. Kajti pobijanje je zgodovinsko dokazano najboljša pot za dosego lastnih interesov.

II. GIBANJE ZA ODGOVORNO DRUŽBO

Res je, veliko tega bi si morali povedati, ampak si ne bomo. Ne zaradi premalo prostora, ki mi je na voljo, pač pa predvsem zaradi nekaterih apriorno nesprejemljivih stališč, ki jih izraža tudi ta iniciativni predlog. Velike besede à la ODGOVORNOST, DEMOKRACIJA ipd... so samo metanje peska v oči. Komu pomaga Gibanje za odgovorno družbo, če istočasno stojijo pred nami zahteve po nedotakljivosti posameznih delov dediščine, med drugim tudi še vedno nerazrešeno vprašanje, kaj pravzaprav pomeni blatenje Titovega imena. Ali to pomeni, da osebnost in delo Tita postajata nedotakljiva dogma, ali to pomeni, da je vsaka kritika že vnaprej zavrnjena? Če je to to, potem se nimamo o čem pogovarjati, kajti jasno je, da lahko upoštevamo le mnenje tov. Miss Eli iz Dallasa, ki je povedala, da je bil Jock a great man, but he was also a human. Josipu Brozu-Titu ne bi bilo všeč, da se o njem ne sme kritično govoriti, kajti pozitivno kritiko je najbolje podpiral on sam. Navsezadnje zaradi tega, ker se na napakah lahko samo učimo, ko pa jih povečujemo, se kot edina alternativa pokaže – državljanska vojna.

Ravno na tej in na ostalih točkah, ki smo jih omenili, pade predlog Gibanja za odgovorno družbo, navsezadnje že zaradi tega, ker mladci medtem ko govorijo o krizi, najbolje izražajo ravno to krizo, pa ne tisto, ki smo ji priča v ekonomiji in politiki, pač pa tisto, ki izvira iz njih in ki je v – njihovih glavah. Star pregovor pravi, da naj vsak pomete pred lastnim pragom. Mlade iz Vojvodine čaka veliko pometanje, kajti nezmožnost preseganja dogmatiko-pragmatičnega blebetanja in neinovativnosti v predlogih so dokaz, da je njihovo povabilo k razumnemu pogovoru zgolj farsa, ne pa dejanska zahteva, za katero bi stali. Kljub temu grenkemu spoznanju pa ostaja pozitivno njihovo vabilo. Led smo prebili na Tribuni, ga bodo tudi mladi iz Vojvodine v svojih glavah? Upajmo.

ZA JUGOSLAVIJU

MOJU DRŽAVU

MARATON

Gore se tresejo. Zaenkrat Šušvar vse drži na skupnem jugo-imenovalcu. Jasno pa je, da sekanje glav **bo** (beri razprava o odgovornosti), saj za mirno uverturo vedno pridejo bliski in grmenje. **Temu se ne da izogniti.**

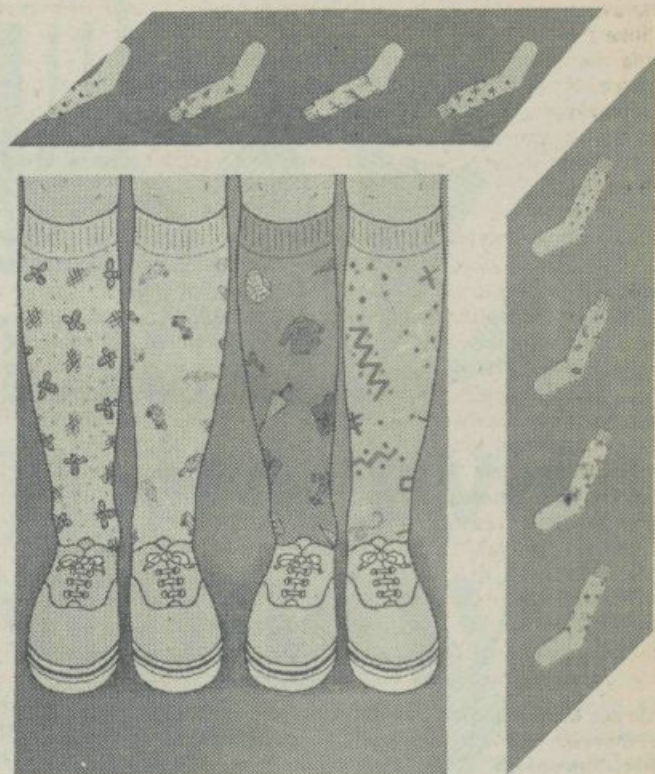
17. seja CK ZKJ (in takoj za njo 18.). Spremljamo jo preko radia in TV, ker nismo dobili akreditiva za neposredno spremljanje (na CK ZKJ so povedali, da niso načrtovali akreditivov za mladinska glasila). Nič hudega. **Če ne moremo v Beograd, bo pa Beograd prišel k nam.** Preko televizije, jasno (da si ne bo kdo kaj mislil). Zgolj in samo preko medija.

Delavce televizije je vsekakor potrebno pohvaliti. **Kamera brez olupšav pokaže vse** (Korošec nekaj išče pod mizo, Milošević si vrta po nosu). Neposreden prenos seje je fenomen brez precedensa (s to materijo se bo verjetno teoretsko pozabaval dr. Splichal), saj je pred zaslone privezal vse družbene sloje. Vsi so na tekočem z vsem. Soseđa, ki je pokojnino dočakala kot priučena delavka, mi je povedala, da ima Milošević ekipo govorcev, ki stalno replicirajo, takoj ko začutijo, da bo treba braniti Slobodana. **Družba s svetlobno hitrostjo postaja politična.**

Posilstva na Kosovu, pomanjkanje enotnosti, oblike demokratičnega izražanja volje ljudi, socializem, tri reforme, Tito, dobri in slabi Albanci, kontrarevolucija, separatizem, odstop... Vse to se odvija in ponavlja že dva dni in sedem let. Predolgo. Milošević ima prav. Zadeve se res predolgo vlečejo.

Ta resnica ima samo eno lepotno napako. Miloševićeva ekipa ni nič bolj aktivna kot vse ekipe pred njo. Tudi oni samo ponujajo. **Ponujajo golobe, ki bodo prileteli na streho.**

Mitingov je manj. Nekateri se zbirajo v Kosovem Polju. (?) Beograjska Politika poziva Slovence, ki živijo v Srbiji, naj organizirajo miting, na katerem bi obsodili (**se ogradili**) od pisanja slovenskih glasil. Živemu človeku se res vse zgodi! **Takoj jutri bom predlagala odgovorni urednici Ruži M. Barić, naj Tribuna pozove vse kolesarje, da bi enotno**

popljuvali pisanje tiska na Bahamih...

Prevajanje, hvala bogu dela. Sava Center se izboljšuje. Pred dvema letoma je bilo simultano prevajanje možno samo v veliki dvorani in upati je, da bodo v SC v naslednjih dveh letih opremili stole z gumbi za preverjanje glasov (da ne bo treba »na roke« šteti). Sava Center je še en dokaz diamatske trditve, da v socializmu produkcijski odnosi prehitvajo razvoj produkcijskih sredstev. Ubogi Karl Marx tega verjetno ne bi razumel...

Kaqusha Jashari in Josip Vrhovec se živahno pomenkujeta. Vrhovec je sicer precej na rešetu, (zaradi Univerziade in zato ker mu ni všeč Milošević), vendar se ne da. Miloševića je povprašal o njegovih intervjujih s tujimi novinarji, nakar mu je ta energično odgovoril, **da ni nikoli dal nobenega intervjuja za tuji tisk.**

Feler. Od sicer izjemno talentiranega politika, kar Milošević nedvomno je, bi človek pričakoval več pronicljivosti. Slobodanu je vendarle jasno, da je v tujem tisku prikazan kot avtokrat in kot pretendent za vodilno pozicijo, ki za dosego svojih ciljev ne izbira sredstev. Če bi bila jaz na Miloševićevem mestu, bi se presneto trudila, da bi me mass media prikazovali kot najnežnejše in sploh milo bitje, ki še mravlje ni nikdar pohodilo. **Konec koncev, tuje časopise berejo tisti ljudje, ki naši državi odobravajo kredite in jo tako držijo nad vodo...**

Seja CK postaja podobna plesnemu maratonu, ki so jih v času Great Depression organizirali v ZDA. Jugoslovani ne plešemo. Gremo raje na mitinge, sestanke ali pa gledamo TV. *The show goes on, anyway.*

Partija ne bo rešila nikogar, razen same sebe.
Partijska konferenca se je letos spomladi iztekla v aretacije.

V kaj se bosta iztekli seji CK ZKJ?

V Ljubljani, 19. 10. 1988 ob petih zjutraj. (37,2°)

D. O. ASHKENAZY

Svašta!

1. Sedemnajst, sedemnajst...

Svašta! Točno to bi človek lahko rekel po nekaj urnem pogovoru s tovariši iz hiše CK ZKJ. Najprej ne dobiš informacij, ko koga se obrniti zaradi pridobitve dveh (2) akreditivov, ko ti to končno uspe, te vežejo na ljudi, ki so (povsem slučajno) tistega dne odsotni in na koncu koncev zveš, da kot novinar študentskega časopisa **sploh nimaš vstopa v prostore**, kjer se odvija 17. seja CK ZKJ. Razloga za tovrstno degradiranje novinarjev posameznih časopisov pravzaprav ni, no, kljub vsemu pa nam je **tov. Momčilo Vuković** navedel dve zapreki. Prva je ta, da novinarji Tribune v preteklosti **nismo sodelovali** z njihovo hišo. Dejstvo, da smo hoteli začeti s sodelovanjem prav sedaj, kakor smo tudi zapisali v pismu **tov. Loliću**, očitno nikogar ne zanima. Druga zapreka (človek se ob vseh teh »zaprekah« počuti kot konj!) pa naj bi bila nekakšna procedura, ki bi jo novinarji morali opraviti. Kaj je to? Momčilo Vuković s tem točno misli, nam ni znano; mi smo pristali celo na vsakokratne telesne pretrese, vendar tudi to ni pomagalo. Svašta.

Jasno je nekaj. Novinarji študentskih in mladinskih časopisov smo očitno **nezaželjeni gostje**, kajti če bi kdorkoli želel udeležbo tovrstnih »novinarjev« na seji, bi se že potrudil, da po principu **schell-kursa** prebrodimo začetniške težave. Zakaj posamezni funkcionarji ne morejo preko nekakšnih »ustaljenih norm«, je tudi jasno. Novinarji mladinskih in posebno še študentskih časopisov bi očitno morali pisati samo o tem, za koliko se je podražilo kosilo v študentski menzi, kako in koliko je onesnaženo naše lepo mesto, kako lepo nam je ipd. Tega ne moremo več delati, kajti problema, s katerimi smo v zadnjem času kot populacija brez rednih dohodkov (torej **najbolj socialno ogroženi!**) soočeni in drastičen način, ne moremo potisniti v podzavest in jih pozabiti. Tukaj so in najbolj naši so. Vendar ob dejstvu, da se hkrati upravičeno čutimo odrinjeni na rob dogajanja, kar se je pokazalo ob poskusu pridobitve ubogih dveh akreditivov, lahko predvidevamo, da se mladinski in študentski novinarji ne bodo »vedli« nič lepše, kje pa!, še bolj ostri kritike iz njih dela takšen način dela in nerazumevanje posameznih odgovornih mož.

2. Mlad, perspektiven kader...

No, ker smo dobili dvojko iz Beograda, nam je ostalo samo še Delo in naša RTV. **Pravzaprav nismo zamudili ničesar.** Odlučilnega zasuka, ki smo ga vsi pričakovali in ki smo se ga vsi tudi bali, ni bilo. Kaj to pomeni? Ali bo konec 17. & 18. seja CK ZKJ minil v luči navidezne mednarodne in medfunkcionarske sprave, iz česar sledi logičen sklep, **da nas velik zasuk šele čaka in da se bomo tega bali še bolj?** Ali bo ob koncu konference prišlo do pomembnih »kadrovskih« sprememb, upajmo da v smislu prenove? Ne, očitno tega ne bo, kar jasno dokazuje **primer Vrhovec**, pri katerem je jasno, da izjave, ki jih daje (če že niso v skladu s poročili YU SDK) pa vsekakor niso v skladu z obstoječimi načini knjigovodstva (knjiženja) stroškov, ki jih trenutno uporabljamo.

Trenutno se dogaja, da bo seja, v katero je bilo vrženo preveč denarja (kar je trenutno irelevanten podatek), obtičala v pat poziciji. Vprašanje, ki bi moralo pasti, je, **koliko takšna zborovanja stanejo in koliko so, glede na dosežene rezultate** (vkolikor jih pri nas sploh merimo?) **upravičena.** Ekonomsko bolj upravičen način dela bi bil naslednji:

1. omejitev vseh verbalnih prispevkov na največ po dvakrat v časovnem obsegu največ pet (5) minut, s čimer bi dosegli bolj zgoščene razprave in bi porabili tudi manj časa, tako pa bi znižali stroške organizacije;

2. medosebne spore in prerekanja bi morali **preseliti na hodnike ali v že obstoječe bifeje**, kajti stroški ne samo uporabe infrastrukture ampak tudi stroški prenosov (Radio & TV), bi bili manjši, pa še **boljši vtis bi delali v svetu;**

3. pravico do javnega nastopa naj bi imeli samo tisti delegati, ki **predlagajo nekaj novega**, ne pa tisti, ki porabijo preveč časa za to, da nam namesto realnih in perspektivnih predlogov, predstavijo skrajšano verzijo zgodovinskih učbenikov ali pa kratko vsebino dnevnice politike;

4. v primeru, da konferenca ne bi prinesla ničesar novega in da vsa govoranca na njej ne prispeva ničesar v prid razvoja in napredka, bi morali delegati **iz lastnega žepa odšteti stroške bivanja v Beogradu**, stroške nastale zaradi uporabe prostorov pa naj krijejo sponzorji (npr. **Coca-Cola, Blaupunkt, Nissan idr...**).

3. Namesto glave radar...

S tem v zvezi je relevanten predlog, ki bi ga jugoslovanski upravni aparat lahko upošteval, namreč naj vbodoče pri organizaciji takšnih in podobnih **manifestacij (ne)moči** uporabljajo ustaljene načine dela administracije npr. na **Švedskem**, kjer je ta izredno efikasna in v kateri so dela in naloge točno sankcionirane, kar pomeni, da vsako ministerstvo in organizacija, ki mu je podrejena, mora paziti na denar in tega tudi smotno vlagati v področja, ki jih obravnava. Množica raziskav, uporabljenih & uporabljenih v praksi ter koneckoncev tudi silovit razvoj Švedske je garant za to, da postane **birokracija koristna zadeva** v povsem Webrovem smislu, t.j. da je administracija zgrajena in ustaljena zato, ker zmanjšuje stroške dela, ker pomaga pri efikasnem reševanju problematike ipd... Sedanja percepcija birokracije ni izvedena iz te misli buržuaznega misleca, ki je s svojimi deli dosegel vrh klasične nemške meščanske sociologije, ampak iz dela in prakse »proletarskega« misleca, ki je s svojimi deli in prakso dosegel dno zdrave misli nasploh, to je **Stalina.**

Kaj hočemo povedati? Medtem, ko se na konferenci na ves glas ponavlja nujnost kvantitativnih sprememb delovanja v naši politični in ekonomski praksi, je edino, kar lahko prisotni na tej Seji predlagajo naslednje:

1. **takojšnje uvajanje sprememb v načinu organiziranja in dela organov na zvezni in republiški ravni** (ponavljamo: po sistemu cenejše in efikasnejše administracije, kakršno pozna Švedska).

2. **takojšnje spremembe v načinu percipiranja razvoja dežele**, t.j. prehod iz želje po moči k moči po želji, kar pomeni **dokončno odpiranje Jugoslavije modernim integracijskim tokovom, ki potekajo v svetu in k modernim znanstvenim, tehničnim, tehnološkim in miselnim tokovom nasploh**, ki za druge v svetu že dolgo časa niso več tabu tema in na katerih se sodoben svet in 21. stoletje, ki nezadržno prihaja, tudi gradita.

Evidentno mora biti, da je za Jugoslavijo skrajni čas, da začne cveteti tisoč cvetov. Ti so v popkih že sedaj, upajmo pa, da se ne bo zgodilo tako kot na Kitajskem, namreč da so bili ti isti cvetovi namenjeni pohojanju.

Ljubljana, 19. 10. 1988

PETER KNAP

KULTURNA PRESTOLNICA BREZ ANGELOV

Berlin je v letu 1988 znan po vsem svetu zaradi treh stvari: kongresa Mednarodnega monetarnega sklada, funkcije Kulturne prestolnice Evrope za leto 1988 in pa Wendersovega filma *Nebo nad Berlinom*. Nobena od teh treh stvari seveda iz Berlina ne more narediti tega kar je, se pravi, mu ne more dati tiste specifičnosti, ki iz nekega mesta in tega, kar se dogaja v njem, naredi Berlin in ne recimo Pariz ali precej hujše Beograd. Berlin je kot bivša prestolnica nekdanje močne države na nek način podoben Dunaju, po utripu življenja mladih bi lahko rekli, da je podoben Londonu ali Amsterdamu, meja, ki poteka skozi sredino mesta in njegove prebivalce deli na dva popolnoma umetna pola, je tista, ki jo lahko prepoznamo v Nikoziji. Okoli Zahodnega Berlina, o katerem bo predvsem govora, je zid, ki je makropodoba nekoč realnega danes pa opevanega »zapora Ljubljane«, njene žice. Ampak vse te primerjave so bolj ali manj namenjene samim sebi. Berlin je pač Berlin, konglomerat z neverjetno možnostjo povezav raznolikih delov, ki ga sestavljajo, mesto, ki je kljub svoji »poziciji-kletki« veliko bolj odprto od večine evropskih mest. Je mesto, ki ravno skozi svoj paradoksalni status mesta, ki je za vedno obkoljeno, lahko producira izjemno atmosfero, v kateri je tudi na področju ustvarjalnosti možno, kar se drugje zdi nemožno. Berlin je mesto, v katerem modni ali altermodni trendi enostavno ne morejo delovati s hitrostjo oscilacije, ki smo jo navajeni v ostalih velikih evropskih mestih konglomeratih. Je pač mesto, ki je čisto nekaj posebnega. Mesto, ki je dve mesti. Mesti, ki sta eno od drugega diametralno različni, pa vendar v njih živijo ljudje, katerih predniki so živeli v istem mestu. In tako naprej.

NIGHTLIFE IN BERLIN

Berlin je vsaj toliko kot po svojem zidu znan tudi po nočnem življenju. To se za večino Berlinčanov začne šele po deseti, izjemoma samo koncerti, ki se začnejo že ob osmih ali večinoma devetih. Skoraj vseh dvajset okrajev je dobredno posejanih z različnimi lokali, od obveznih nemških gostiln, v katerih se pretežno pije, lahko pa tudi je različne mesne zadeve, do eksotičnejših gostinskih in klientskih variant. V Kreuzbergu, recimo, ki mu pravijo tudi mali Istanbul, saj je skoraj ena tretjina populacije turška, klasičnih nemških gostiln tako rekoč več ni. Ena od izjem je npr. tista na koncu Leuschner Damma, že tako rekoč v ruskem sektorju, pet metrov od berlinskega zidu, v kateri zmeraj masovni klienteli strežejo po vrstnem redu pitane piščance. No, to je res že specialiteta. Ostale gostilnice imajo nemške pretežno samo še panoje nad vhodom, se pravi reklame za različna nemška piva, postrežejo pa vam z različnimi turškimi specialitetami. Na isti ulici, le da samo petdeset metrov od središča za ene zloglasnega, za druge legendarnega Oranien Platz, središča Kreuzberga, kakršnega pozna

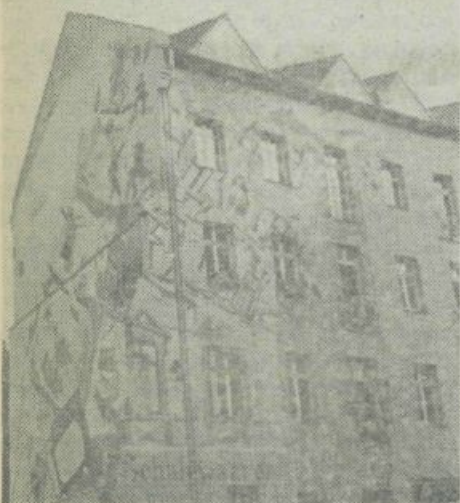
Evropa, se pravi Kreuzberga demonstracij, radikalnih političnih skupin in študentov, lahko tisti, ki v Ljubljani pogrešajo duh sladkih šestdesetih in sedemdesetih let, zavijejo v barček Zappa, kjer se zbirajo samo in še enkrat samo bivši, novi in posthipiji. Še malo bliže centru trga, lahko greste v disko, če imate turške sorodnike pa nadstropje višje ali nižje v isti hiši vsak teden na gala ohcet. Če jih nimate, lahko zunaj poslušate turški melos. Malo nižje, samo kakšnih petdeset metrov po Dresdener Strasse, mimo bivšega zbirališča gayev, lahko na desni strani najprej dobro jeste v italijanski restavraciji **Senso Unico**, ki jo vodi skupina žensk. Po večerji ali pa prej greste lahko na isti ulici še v **kino Babylon**, kjer vrtijo v glavnem zelo dobre filme, včasih tudi nesinhronizirane, kar je v Berlinu precejšnja redkost. Babylon je natanko takšen, kot bi lahko bil Škucev kino v Ljubljani. Če bi seveda znali stvari animirati, kot jih znajo v Berlinu. Čez cesto lahko pred Blumengalerijo za pet mark, ki jih vržete v avtomat, kupite skulpture unikate. Za darilo ali pa tudi zase. Križarjenje po Kreuzbergu se je seveda šele začelo. Če ste bolj radikalno politično nastrojani ali pa

se vam sedi v odštekanem, ne pa ekscentričnem lokalu, kjer vrtijo res vse vrste glasbe in se vam zgodi tudi, da boste ves večer v ozadju političnih in nepolitičnih debat poslušali samo klasično glasbo, greste lahko do Oranien platz, potem pa levo po Oranien Strasse, toda ne do enega od obeh Checkpointov v Berlinu. Po kakšnih sto metrih zavijete v lokal na desni, **Pinox**. In tam ostanete, dokler pač hočete, do takrat bo tudi odprto. Če se, ko pridete na Oranien Platz, odločite, da boste šli desno in ne levo po Oranien Strasse, boste šli mimo bara **Cacco**, ki ima sicer zanimivo ime, je pa zadnje čase precej prazen. Potem še mimo vrste lokalov in pa na Heinrich Platz, tik za bivšim prizoriščem alter glasbenih žurov čez cesto in, recimo v **Jenseit**. Tu bo bolj apolitična, spet umirjena atmosfera, vrteli bodo muziko Edith Piaf in podobne nostalgicne zadeve. Spet boste lahko pili Budweiser ali pa kakšno drugo pivo, lahko boste tudi jedli, predvsem pa se pogovarjali. Še nekaj. Ribe iz akvarija na eni od sten lokala so šle na počitnice v tropske kraje. Tako vsaj oznanjajo na listu, ki je edina živa in neživa stvar v akvariju. Če še nimate dovolj,

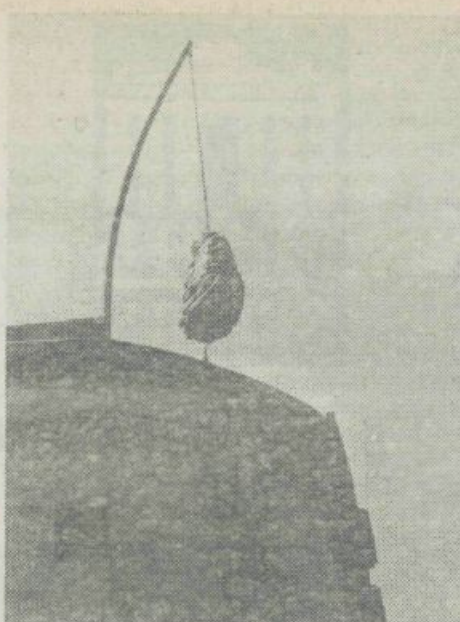
grete pod železnico (podzemsko, ki je na tem koncu nadzemska) in naprej po cesti, ki je zdaj že Wiener Strasse. Še dva lokala, eden za drugim, **Madonna**, ki nima nič skupnega s tisto, ki bi rada postala nova Marilyn Monroe in pa **Casino**. Na drugem koncu Kreuzberga se hodi na levi strani Gneisenau Strasse, malo po križišču z **Baerwald Strasse** v cafe **Umfall**. Malo pred tem je dobra turška restavracija, malo za tem pa italijanska. Drugače pa je Kreuzberg okoli Gneisenau Strasse ponoči precej mrtev. Malo bolj proti centru pa je **Villa Kreuzberg**, kjer se vrstijo različni koncerti in druge stvari. Ob Dnevih neodvisnih zahtev so bili npr. koncerti in video clipi neodvisnih.

Če ostanemo v koncih mesta, kjer se zbirajo bolj odštekani mladi, se odpeljemo s podzemsko do postaje Yorckstrasse, potem pa poiščemo Mansteinstrasse, na levi strani te pa bivši **Front-Kino**, najmanjši kino v Berlinu, trenutno pa odštekani lokal z začasnim imenom **Kino**, kjer v res dobro razsuti sceni, ki je, kot da bi jo potegnili iz filma *Stranger than Paradise* Jima Jarmusha, ob performance artu edinega in nenadomestljivega kelnerja, pijete karkoli in poslušate karkoli. Od tukaj je samo deset minut ali manj do že legendarnega prostora za koncerte, filme in ostale alter oziroma underground stvari v Berlinu oziroma Schönefeldu (nismo več v Kreuzbergu): **KOB** na Potsdamer Strasse 157. Precej višje na Potsdamer Strasse lahko spijete pivo v še enem prostoru za koncerte, ki pa je komercialne narave, v **Quartier Latin**, številka 96, kjer lahko slišite dobre pa tudi ogabne stvari. Na Potsdamer Strasse se zbirajo tudi različne dame noči, zato patroljira veliko kibel.

Če ste kje blizu postaje ZOO, ki je zdaj res že obnovljena, pred in okoli nje pa še lahko vidite kakšne primerke iz legendarnih časov, lahko vsak dan razen ponedeljka, ko je stvar odprta samo do 9. ure zvečer, greste na zajtrk ali pa pojedete kaj drugega ob kateri koli uri, se pravi non stop v **Schwartzes Cafe** na Kantstrasse 148. Dobra hrana, dobra družba, postrežba vseh barv kože.

Admiral Strasse (foto Andrej Moravci)

Kaj več še lahko hočete. Glasba od bluesa do jazz. Na isti ulici samo precej naprej je še en dober lokal: **Cafe au lait** res blizu postaje Wilmerdorfer Strasse. Latinoameriška muzika, možnost igranja različnih družabnih iger, slastni sendviči in dobra klientela.

Seveda je to samo nekaj možnosti, vse ostale lahko najdete v štirinajstdnevniku **Zitty**. In pa seveda, ko se sprehajate po Berlinu.

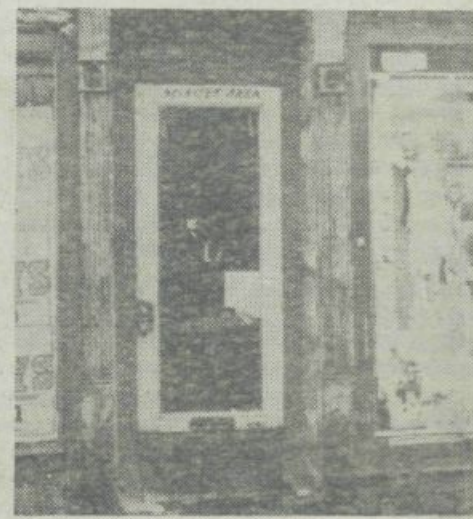
POSTAJE MODERNE

V Berlinu so bile in so še danes različne postaje, tiste podzemske in tiste nadzemske železnice, tiste v Vzhodnem in tiste v Zahodnem Berlinu, tiste v Vzhodnem Berlinu, na katerih vlak pelje samo mimo, ne da bi se ustavil, tista, na kateri lahko izstopite, si kupite duty free pijačo in jedajo, se pravi tista na Friedrichstrasse, potem avtobusne postaje, pa letališča, ki se jim sicer ne reče postaja, a so na nek način le postaje, na katerih se ustavljajo ali spuščajo letala. Potem je še ena postaja blizu Potsdamer Strasse, ki v bistvu ni prava postaja, ampak je trg, bivša postaja S-Bahna, kjer v starih vagonih in ob njih prodajajo različne starine in podobne drobnarije, se pravi Nollendorfer Platz Station.

No, takšnih in podobnih postaj s tem še ni konec. Ampak od konca septembra tega leta pa do 8. januarja l. 1989 se bodo ljudje, ki živijo ali pa prihajajo v Berlin samo za nekaj časa, v glavnem: kot turisti, zanimali primarno za precej drugačne postaje. Te so še najbolj podobne tisti na Nollendorfer Platzu, malo pa tudi temu, v kar se bo prelevila 2. decembra ob osmih zvečer bivša postaja Westend, se pravi multimedij-ski predstavi. Gre seveda za že pred otvortvijo razpito razstavo **Stationen der Moderne**, ki si jo res samo nekaj metrov od železne zavese in vladnih poslopij vzhodnonemške vlade lahko kar do desetih zvečer ogledujejo vsi tisti, ki jih modernizem in

sploh umetnost dvajsetega stoletja zanimata. In teh, vsaj če sodimo po zdaj že kar kupu razstav na podobne teme, ki se je nabral v zadnjih nekaj letih, sploh ni malo. Ko smo se sicer mi z našo skromnostjo na ramah sprehajali po **Martin-Gropius-Bau**, stavbi, ki jo je zgradil slavni oče še bolj slavnega berlinskega modernističnega arhitekta, ljudi ni bilo ravno veliko. Berlinčani bojda ne hodijo radi na razstave v prav to palačo, ampak mogoče je bil pač tak dan in taka ura.

Posebnost razstave v Gropius-Bau je predvsem v njenem konceptu, ki je ya podobne razstave dokaj nenavaden. Vodja galerije profesor Jörn Merkert pravi npr. sledeče: »Odločili smo se na nek način za razstavo o razstavah. Umetnost sicer ustvarjajo umetniki, ki se ne zavedajo, da s svojim ustvarjanjem že delajo tudi zgodovino. Toda prav z razstavami, ki jih sami organizirajo, ne da bi imeli pri tem v mislih ustvarjanje zgodovine, na nek način členijo zgodovino umetnosti, postavljajo nekakšne mejnike, ne da bi se tega seveda zavedali. Prav z rekonstrukcijo razstav od znamenite »Blaue Reiter« pa tja do druge Documente se zdi, da si lahko ponovno priključimo v spomin, na nek način oživimo nastajanje posameznih faz moderne. Obenem pa nam ta rekonstrukcija omogoča še nekaj. Povprečni poznavalec umetnosti namreč npr. ob gledanju rekonstrukcije razstave »Blaue Reiter« lahko vidi, da na tej razstavi niso bila prisotna samo velika imena – **Kandinski, Macke, Klee** – ampak tudi mnogo drugih avtorjev in slik, dobrih in slabih. Na nek način s tem demitiziramo zgodovino moderne.« Dvajset razstav kot dvajset mejnikov v razvoju moderne je bilo po takratnem odmevu in pripisovanju pomembnosti seveda kar se da različnih. V nekaterih primerih se je razstavam že takoj pripisovalo velik pomen, v drugih primerih obratno. Prva razstava nemških umetnikov po drugi vojni, npr., razstava Quadriga, na začetku petdesetih let, na kateri so razstajljali nemški abstraktni impresionisti je bila na videz čisto nepomembna. Štirje umetniki so na

Oranien Strasse (foto Andrej Moravci)

njej razstavljali dvanajst slik, razstavni prostor pa je bilo privatno stanovanje. Ob razstavi so brali tudi poezijo, toda vse skupaj je bilo res v ozkem krogu. Pomen te razstave in njena prelomnost pa sta seveda vsem znana.

Druga zanimivost razstave, ki je hkrati tudi njena druga poglobljena značilnost pa je v tem, da je bilo skoraj vseh dvajset razstav na nemških tleh. Izjemi sta samo dve razstavi, ena v Parizu druga v Londonu, toda obe razstavi sta spet povezani z Nemčijo, saj sta predstavljali nemško umetnost dvajsetega stoletja. Postaje moderne so torej razstava, ki predstavlja sicer dela mednarodne družine umetnikov, tudi mednarodnih gibanj, a kljub svoji mednarodni udeleženi ostaja ne nek način tipično nacionalna, saj v primarni funkciji označuje dvajset postaj nemške moderne, ki se samo v nekaterih potezah prekriva z avantgardističnimi gibanji, ki so nadnacionalno usmerjena. Razstava o dvajsetih postajah nemške in ne samo nemške umetnosti se tako tudi sama postavlja kot enaindvajseta razstava, ki prav skozi kombinacijo različnih predstavitev večkrat del iste usmeritve ustvarja ne samo nov pogled v posamezne faze razvoja neke umetniške smeri ampak več: sicer nezadostno, na nek način palimpsestno sintezo nemške moderne umetnosti, ki se skoraj ves čas prepleta z nacionalnimi in izrecno nadnacionalnimi umetnostmi okoli nje. Po človeka, moderne umetnosti, ki so jo obiskovalec ustvari tekom ogleda razstave je na nek način precej kaotična, saj mu dvajset postaj, na katerih se ustavlja ne ponuja jasnega loka razvoja neke umetnosti. Posamezni avtorji se pojavljajo na različnih razstavah, v družini različnih slikarskih pristopov, kar na eni strani omogoča kompleksnejšo, predvsem pa svežo podobo posameznih faz njihovega razvoja, po drugi strani pa vsa ta raznolikost v veliki meri onemogoča dokaj preprosto logistično gledanje na umetnost dvajsetega stoletja kot

jasno členjen lok. Stilne oznake in oznake za posamezna gibanja se izkažejo kot to, kar dejansko so: abstraktni približki, ki se posameznih pojavov dotikajo (v večji ali manjši meri), nikakor pa jih ne zaobjemajo. In ena od odlik razstave **Postaje moderne** je verjetno prav v prezentaciji, rasyplastični ponazoritvi nemoči klasifikacij umetnosti. Po drugi strani pa so že imena posameznih razstav dokaz o nekakšni nujnosti prav teh (lahko tudi ohlapnih) klasifikacij kot identifikacij posameznih umetnin, pomoči za njihovo razpoznavanje.

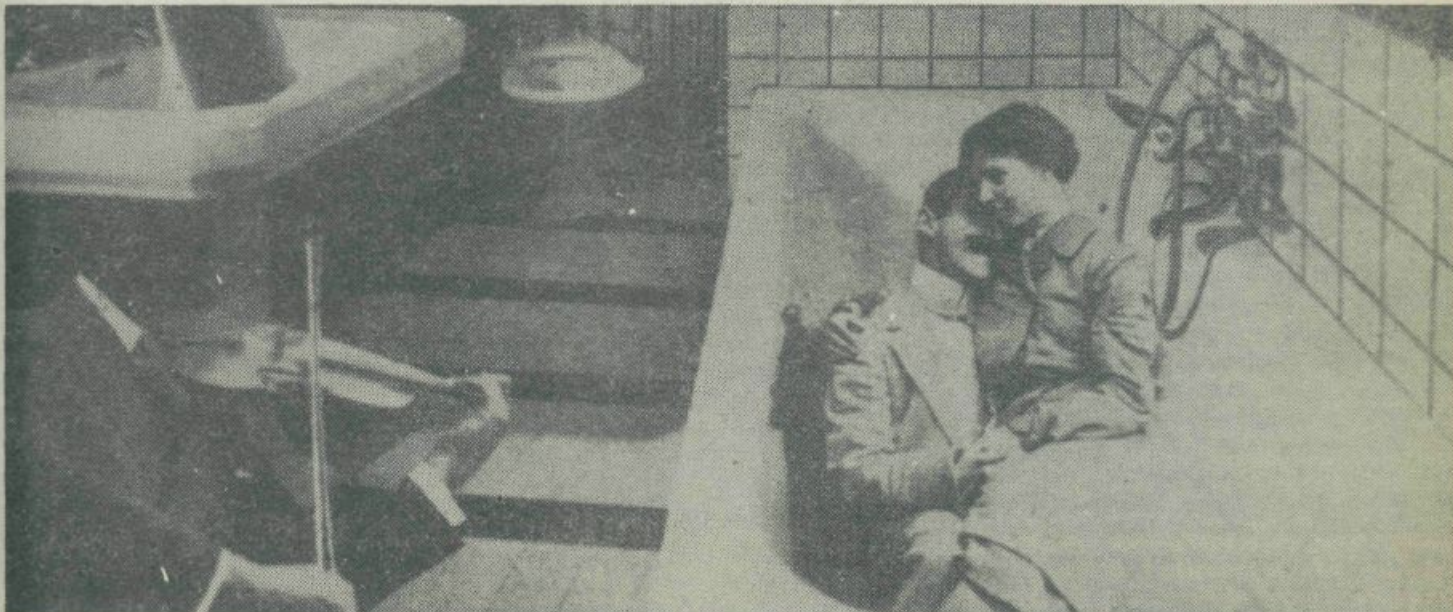
Razstava **Postaje moderne** seveda predpostavlja še nekaj. Kot pregled šestdesetih let moderne umetnosti lahko dobi kakršno koli zaokroženost namreč šele s predpostavko, da je doba moderne že mimo, da smo vstopili ali že kar trdno stopamo po dobi po-moderni in je prav zato mogoče vzpostaviti varnostno razdaljo do modernizma in izbrati izmed mnogih prav dvajset njegovih postaj.

V grobem razstavo členijo, za njimi pa tudi mi, na štiri obdobja, tisto pred prvo vojno, v okviru Weimarske republike, čas nacionalsocializma in obdobje po drugi vojni, se pravi po pretežno nemško-zgodovinskih kriterijih. Ob vseh postajah se verjetno nima smisla ustavljati. Vsekakor zanimiva in že klasična je seveda razstava **Der Blaue Reiter**, ki je bila l. 1911 v Münchnu in je bila zanimiva tudi za Slovence. Enako zanimiva za Slovence je tudi **Prvi nemški pomladanski salon**, ki ga je v galeriji »Der Sturm« organiziral Herwarth Walden leta 1913. V večjih pogledih mogoče najbolj zanimiva je rekonstrukcija **Prvega mednarodnega Dada-Sejma** v Berlinu l. 1920. Jörn Merkert: »To je edina med rekonstruiranimi razstavami, na kateri smo do potankosti obnovili prav vse tudi detajle, luči, stole... Do centimetra natančno smo razporedili po stenah slike, saj je bilo to na dadaističnih razstavah zelo pomembno.

Pomagali smo si s fotografijami razstav, takratnimi časopisnimi poročili in kritikami, pa seveda katalogi. Dada pa tudi ostale najbolj atraktivne kataloge smo ponatisnili in jih postavili kupcem na razpolago.« Dve majhni sobici omogočata res avtentičen vpogled v največji Dada-dogodek na nemških tleh. Med slikami, kipi in različnimi predmeti najdemo dela **Johna Heartfielda, Georgea Grosza, Otta Dixa, Francisca Picabia, Hansa Arpa, Georga Kobbje, Maxa Ernsta** in drugih.

Dve leti kasneje je bila v Berlinu **prva ruska razstava** (1922), ki je bila prvo uradna prezentacija nove ruske države v Nemčiji. Njena monumentalnost je razvidna tudi danes, saj poleg realističnih slikarjev predstavlja skorajda vso vodilno suprematistično in konstruktivistično sovjetsko slikarsko in kiparsko avantgardo. Naslednja zanimivost je reprodukcija razstave **Film und Foto**, ki je bila l. 1929 v Stuttgartu in je z več kot 1200 predstavljenimi objekti več kot 200 umetnikov. Šlo je pač za eno od postaj, ki je pomagala dokončno uveljaviti status fotografije in filma kot umetnosti.

Naslednja zanimivost sta dve že prvotno nujno povezani, v rekonstrukciji pa tudi z bokom ob bok postavljeni razstavi, ki sta pomembni za razvoj sodobne umetnosti samo zaradi svojega negativnega, zaviralnega naboja. Gre za razstavi **Degenerirana umetnost** in res s to povezano **Veliko nemško umetniško razstavo**, ki naj bi pomenila nasprotni pol degenerirani stari umetnosti in temeljni kamen nove nacionalsocialistične umetnosti. Obe razstavi sta bili leta 1937, tudi prvo razstavo si je celo pred njeno odprtostjo svečano ogledal gospod Adolf Hitler. Kot neposredna skorajda izključno politična posledica obeh razstav je bila leto kasneje razstava **Nemška umetnost 20 stoletja v Londonu**, ki ji je sledila še razstava v Parizu. Na obeh so bile organizatorjem na razpolago umetnine iz zbirk

židovskih zbirateljev. V Parizu je razstavo **Svobodna nemška umetnost** organizirala skupina umetnikov, združenih v Zvezi svobodnih umetnikov. Za razliko od Londonske razstave je bila pariška rezultat spontane reakcije umetnikov na zatiranje umetnosti v tretjem rajhu.

Allgemeine Deutsche Kunstausstellung je kot prva povojna razstava l. 1946 v porušenem Dresdenu prikazala umetnine, ki so bile prepovedane za časa diktature, omogočila pa je tudi prvi pregled umetnosti, ki je nastajala takoj po drugi vojni. Izbrane so bile umetnine iz vseh okupiranih sektorjev. Že tu se je lahko opazilo razliko med realističnim in abstraktnim slikarstvom kot produktoma ideoloških razmer predvsem z ene strani železne zavese. Iz petdesetih let so predstavljene štiri razstave, vse iz ZRN: razstava skupine **ZEN 49**, prej omenjena **Quadriga**, potem **Subjektivna fotografija**, prva celostna predstavitev mednarodnih tokov v fotografiji na tleh ZRN po drugi vojni leta 1951 in pa **Documenta II** kot nekakšen rezime povojnih avantgardnih stremiljenj v in izven Nemčije. **Documenta II** je posebno pozornost posvetila ameriški abstraktnemu ekspresionizmu, s tem na nek način priznala primat Amerike v sodobnem slikarstvu. Kot zadnje podobno so predstavljena šestdeseta leta z gibanjem **Zero**, **Fluxus**, **Ein Jahr Grossgorchon 35** in **Gerry Schums Television Gallery**, se pravi ne več klasičnimi razstavami, performanci in land art filmi.

POSTAJE MODERNE IN FILM

Umetnost dvajsetega stoletja se od svojih predhodnic gotovo razlikuje tudi po ekspanziji medijev in možnosti, ki so se v okviru teh ponujale. Zato poskuša razstava v Berlinu vzporedno s klasično galerijsko predstavitvijo postav v razvoju upodabljalno umetnosti prikazati tudi posamezne postaje v razvoju modernega filma oziroma kar filma kot nove, sedme umetnosti. V kinu Arsenal in muzejski zgradbi Gropius-Bau se od začetka razstave pa do njenega konca, se pravi do januarja, vrti vzporedni program, katerega cilj je »dokumentirati razvoj modernega filmskega jezika v vseh njegovih najvažnejših zgodovinskih oblikah«, kot pravi Ulrich Gregor. Časovno-razvojno to pomeni prikaz razvoja filma od eksperimentov **Mélièsa**, preko avantgardnih filmov dvajsetih let (futurističnih, dadaističnih, ekspresionističnih...) pa tja do pohoda neo-avantgarde v šestdesetih letih. V septembru in oktobru so bili in bodo na sporedu predvsem avantgardni filmi iz dvajsetih let, podarek bo na nadrealizmu. Oktobra bodo prikazali tudi sovjetsko avantgardo in njen princip filmske montaže, Cinema Pur in pa impresionistično francosko avantgardo. Nekateri režiserje bodo predstavili z retrospektivami, npr. režiserko **Germaine Dulac**, filme z **Antoninom Artaudom**, filme **Louisa Bunuela**. Sodelovali bodo tudi režiserji, kritiki. Oktobra bo **Dénise Tual** gov-

riila o nadrealizmu. Potem se bo program osredotočil na razvojne faze filma po drugi vojni, neorealizem, dokumentarizem, nove oblike filmskega jezika, avtorski film in film šestdesetih let. Rekonstruirali bodo prvi festival avantgardnega filma, **Film und Foto-Ausstellung iz leta 1929**. Rekonstruirali bodo še nekatere druge festivale, **Festival du film maudit iz leta 1949**, **Hamburger Filmshau iz leta 1968** itd. Izdali bodo **Katalog** v treh delih, ki bo ponujal filmografije, manifeste, pričevanja režiserjev, tekste kritikov in teoretikov, rekonstrukcije izgubljenih filmov s pomočjo ohranjenih fotografij in besedil o njih.

GLASBA MODERNE

Kot zanimivo vzporedno dogajanje se bo v **Berlinski operi** vrstilo vrsto predstav iz serije Glasbeno gledališče dvajsetega stoletja. Omenimo nekaj zanimivih postavitev del modernih skladateljev: opera **Katja Kabanowa** **Leoša Janačeka**, baletni večer **Romeo in Julija** **Sergeja Prokofjeva**, **Pesem sonca** **Steva Reicha**.

BERLIN IN EVROPSKI OSKARJI

26. novembra se je bodoča združena Evropa, kot kaže, odločila, da bo napovedala neizprosno vojno ameriškega filmu in nagradi Oskar. Na ta dan bodo namreč v Berlinu prvič podelili **evropsko priznanje za najboljše dosežke na področju filma v letu 1988**. Nagrada, ki naj bi popravila porazno stanje nesamozavesti evropskega filma, ki mu ustvarjalci tako rekoč po tekočem traku uhajajo v Ameriko, bo podeljena za naslednja področja: režijo, scenarij, igralca, najboljši mladi film, najboljšo muziko in najboljše efekte. Se pravi kombinacija Oscarja, cannske in beneške nagrade. Potem pa se bo nagrado podeljevalo vsako leto v drugem mestu, pač mestu, ki bo postalo kulturna prestolnica Evrope. Tako Vzhodne kot Zahodne.

BERLINSKI NEODVISNI GLASBENI DNEVI

Dominanco megaindustrijskih koncernov proizvajalcev plošč naj bi vsaj nekoliko po-

kušali omajati neodvisni izdajalci, ki so imeli prvič v svoji zgodovini priložnost srečati se v Berlinu na meetingu med 10. in 12. oktobrom. Poslovno profesionalno plat srečanja so spremljali koncerti več kot stotih zasedb, ki izdajajo plošče v okviru teh založb. Koncerti so se dogajali na večih prizoriščih. V **Metropol Musikpalastu** so nastopili npr. **Blind Idiot God**, **Bobby King** in **Terry Evans**, **The Dinner Ladies**, **The Pixies** in tako naprej. Igralo se je tudi v jazz clubih, **Quartier Latin**, **Villi Kreutzberg**. V **Lichthofu** pa ste si lahko ogledali tudi razstavo **Independent Cover-Art**. V **KOB-u** so se odločili, da neodvisni glasbeni založniki in producenti v bistvu niso več tisti pravi neodvisni. Zato so organizirali **Big Mess**, dva večera koncertov **PRAVE** neodvisne muzike, na katerih so nastopili tudi pri nas dobro znani **Sprung aus den Wolken**. Tako gre to.

MIKIS THEODORAKIS in drugi

Seveda se stvari niso in se ne bodo odvijale samo na popularni in ostalih neklasičnih scenah. Grški sodobni skladatelj **Mikis Theodorakis** je imel sedmega oktobra npr. koncert s simfoničnim orkestrom berlinske RTV. Izvajali so njegovo **Odo za godalni orkester**, **Oedipus Tyrannos**. Pred tem pa je vodil dvodnevni workshop, na katerem je po besedah **Albrechta Dumlinga** »predstavil svoje kompleksne poglede na glasbo, filozofijo, politiko, folkloro in umetniško formo«.

V oktobru so se v Komorni dvorani Filharmonije zvrstili tudi portreti komponistov **Isanga Yuna**, **Gyorgyja Kurtaga**, **Oliverja Messiana** in **Wolfganga Rihna**.

BYRNE, WILLSON in GILGAMEŠEV GOZD

Premiera, ki bo pri nas verjetno najbolj odjeknila, je bil skupni projekt zdaj že skoraj klasičnega ameriškega gledališkega inovatorja **Roberta Wilsona** in spet legendarnega **Davidja Byrneja**. **The Forest** je predstava (»scenarij« za katero je po **Epu o Gilgamešu** pridelal **Heiner Müller** v sodelovanju z **Darryl Pinckney**), ki bo po Berlinu gostovala v različnih mestih po Evropi.

PRUSKI MRTVAŠKI PLES

2., 3., 4., 8., - 11. DECEMBRA se bo zgodil na stari železniški postaji Westend verjetno nič manj zanimiv dogodek. **Happening machine**, multimedijalni dogodek, kombinacija filma, diaprojekcij in gledaliških elementov. Zgodbe, ki se bodo začele na ekranu, se bodo prenašale na oder, na igralce in igralke. Publika se bo pomikala skozi ovoj glasbe, glasov in zvočnih efektov, ki bodo sovpadali z dogajanjem na postaji pa tudi na tirih. **Pruski mrtvaški ples** je grozljiva zgodba o potovanju dveh žensk skozi nemški fašizem. Njuna pot, ki se začne na železniški postaji leta 1988, ju na neobvladljiv način povleče nazaj v preteklost. Režija **Jutta Bruckner**, sodelujejo udeleženci **Werkstatta Berlin 1988**, v sodelovanju z Visoko šolo za umetnost iz Berlina.

PISATELJSKI POGLED NA EVROPO OD ZUNAJ

Kulturna prestolnica Evrope seveda ne more mimo literature in pisateljev. Različni simpoziji in predstavitve obdobj, posameznih avtorjev in podobno se vrstijo že skozi vse leto in se bodo še naprej. V času, ko so naše noge hodile po Berlinu, je bila najbolj izstopajoča zadeva v zvezi z literaturo simpozij, podnaslovljen *Europa von Aussen*, na katerem naj bi svojo sliko, razumevanje in interpretacijo evropskega sveta predstavilo v dialogu z Evropejci dvanajst pisateljev iz tretjega sveta. Šlo je za pisatelje iz Indije, Južne Afrike, Palestine, Kenije, Gane in drugih držav, ki so v petih dneh predstavili svoje poglede na Evropo in njen odnos do neevropskih hemisfer. Vzporedno z njihovimi referati in branjem njihove poezije in proze je potekal tudi filmski program, ki se je osredotočil na filme, ki obravnavajo isto tematiko.

Druga pomembna manifestacija, pove-

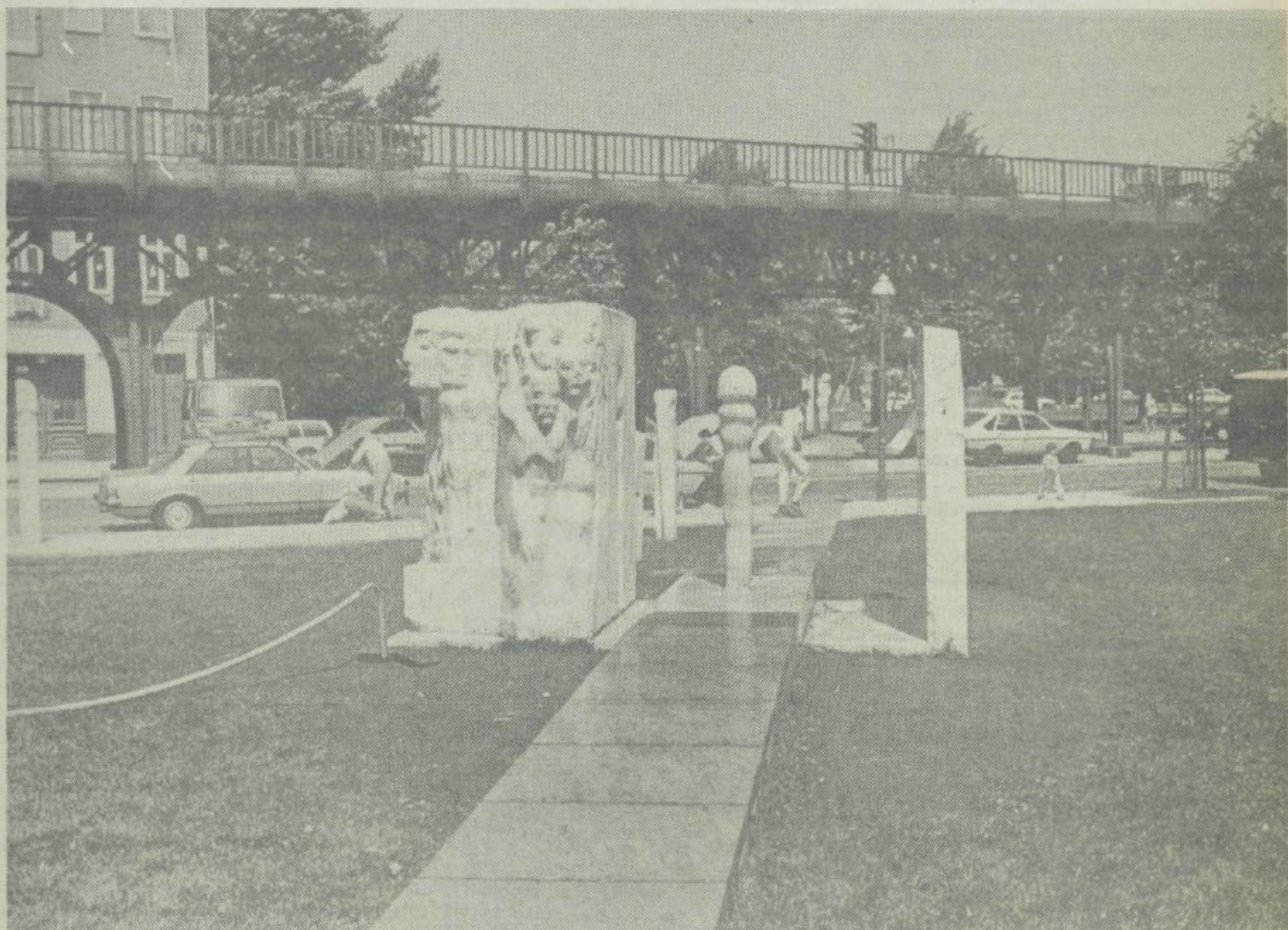
zana z literaturo, pa je do konca oktobra trajajoča razstava o literaturi v okraju »**Neuer Berliner Westen**« v dvajsetih in tridesetih letih. Razstava poskuša kar najbolj nazorno prikazati literaturo in intelektualno vrenje v takratni umetniški četrti Berlina, pač vse do zmage oziroma prevlade nacizma, ko se je četrt morala izprazniti.

DRUGO IN TISTO, KAR...

V Berlinu to seveda še zdaleč ni bilo večina od stvari, ki so se dogodile. Ampak vsega se ne da videti, niti ne opisati, saj npr. berlinska revija **Zitty**, ki izhaja na vsakih štirinajst dni, porabi za kratke najave in krajše predstavitve različnih stvari, ki se bodo v štirinajstih dneh zgodile v Berlinu, več kot dvesto strani. Dalo se je videti dobro razstavo belgijskih nadrealistov, pa **hotel-galerijo-workshop** na **Anhalter Strasse**, o kateri bomo v **Tribuni** verjetno še pisali. Prav ta hotel-galerija je kot že nekaj mesecev nastajajoča umetnina, v kateri umetniki

hkrati tudi živijo, najboljši odgovor na to, kaj se da narediti s sterilnostjo različnih razstav, tudi tiste o postajah moderne. Hotel na **Anhalter Strasse** je namreč prav ena od še »obratujočih« postaj moderne, postmoderne ali kakor koli že označimo umetniško produkcijo. Ne more postati sterilen, ker je ves čas v procesu spreminjanja, nastajanja novega. Nadstropje galerije, vsi bivši hotelski prostori, od spalnic, hodnikov do stranišč, so ogromen konglomerat nastajajočih umetniških instalacij, ki se bo spreminjal vse dokler hiše ne bodo porušili. Takrat bo doživel nekakšno načrtovano samouničenje, saj instalacije nastajajo prav skozi vedenje tistih, ki na njih delajo, da so nekaj začasnega, kar ne bo moglo končati v muzejih. Res sterilni muzeji so šele v Vzhodnem Berlinu, kjer predvsem ljubljajo slike, ki se jih potem ne da videti. Tako pač je, stvar grejo svojo pot, hiše ostajajo, ljudje malo manj, razstave še manj...

TOMAŽ TOPORIŠIČ

Schlesisches Tor (foto Andrej Moravčič)

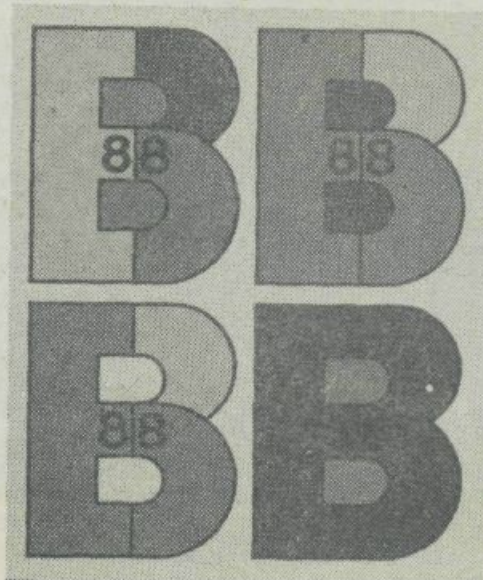

Hell's Angels, zbor, Oranien Strasse (foto Andrej Morovic)

STATIONEN DER MODERNE

1. Kunstlergemeinschaft Brucke, 1910
2. Der Blaue Reiter, 1911
3. Erster Deutsche Kunstausstellung, 1913
4. Erste Internationale Dada-Messe, 1920
5. Erste Russische Kunstausstellung, 1922
6. Neue Sachlichkeit, 1925
7. Film und Foto, 1929
8. Grosse Deutsches kunstausstellung, 1937
9. Entartete Kunst, 1937
10. Exhibition of 20th Century German Art, 1938
11. Freie Deutsche Kunst, 1938
12. Allgemeine Deutsche Kunstausstellung, 1946
13. Zen 49, 1950
14. Subjektive Fotogalerie, 1951
15. Neoeexpressionisten (Quadriga), 1952
16. II. documenta '59, 1959
17. Zero Berlin, 1963
18. Fluxus, 1962/63
19. Ein Jahr Brossgorschen 35, 1965
20. Fernsehausstellung I Land Arty, 1969

BERLIN DO KONCA 1988

THE FOREST: petek, 28. in sobota, 29. oktober, Freie Volksbuhne

GOD Woodyja Allena: do- 11. novembra, Freies Schauspiel

NEUES TANGOS: Markus Waibel, Paul Raackow; 1., 2., 8., 29. november, Atelier Internationale Kunst

BERLIN UND DER PRAGER KREIS: literarni kolokvij, 10.-15. november

CLAUDIO ABBADO, Wagner, Schonberg, Chamner Orkhestra of Europe, 12. november

EVROPSKA NAGRADA ZA FILM: 26. novembra v Theater des Westens

PRUSKI MRTVAŠKI PLES: 2.-4. in 8.-11. decembra, Bahnhof Westend

JAZZFEST BERLIN: 2.-6. november; 5. novembra ob sedmih zvčer

LAURIE ANDERSON; 6. november Jack De Johnette Special Edition;

EARTH WIND & FIRE: 30. 10., Deutschlandhalle

MORY KANTE: 1. 11. 1988, Tempodrom NANA MOUSKOURI: (za tiste, ki mislijo, da je že mrtva), 21. 11.

BOSTON SIMPHONY ORKESTRA + SEIJI OZAVA, 7. december, Philharmonie

FALCO: 2. 12., Deutschlandhalle

POT V NAZARET I

KOMU ZVONI

Najlaže je biti pameten za nazaj

Verjetno se zdaj vrhovna slovenska politika sprašuje, zakaj ni 22. 6. 1988 (ko je bil čas), izglasovala referendum o ustavnih spremembah. Takrat je bilo bolj preprosto, kot je danes – da pa takrat referendum ni bil izglasovan, si lahko razložimo tudi s tovariškimi obiskom iz CK ZKJ na CK ZKS prejšnji dan, ki se je zavlekel pozno v noč (visoki gostje so gotovo slišali, kaj se je dogajalo na kulturnem mitingu in verjetno so slišali tudi množico ljudi, ki se je okrog enajste ure napotila na Metelkovo). No, kar je, je. Referenduma še vedno nimamo, dasiravno ga vsak dan bolj potrebujemo, in utegne se zgoditi, da bomo o referendumu začeli govoriti kot o še eni zamujeni priložnosti (katerih pa je naša zgodovina že tako in tako polna).

Kljub vsemu z zadnjimi vlakni optimizma še vedno upamo, da referendum o ustavnih spremembah na Slovenskem kljub vsemu bo. Če pa bo, bo umeščen v popolnoma drug kontekst, ki ima z ustvo bolj malo zveze. Gre za kontekst: kakšna Jugoslavija, oziroma: Jugoslavija da ali ne.

Mikuliču bi veljalo bolje prisluhni. Ko je pred časom vehementno zagotovil Spieglovim novinarjem, da bomo pri nas z vsemi možnimi sredstvi zagotovili in ohranili ustavni red, so sledila spomladanska, nikoli dovolj preričljivo demantirana ugibanja o državnem udaru. Jeseni se je Branko odpravil na Dunaj in Avstrijce nonšalantno pomiril, da ni šans, da imeli državljansko vojno... in glej ga zlomka, državljanska vojna stoji pred vrati!? Ni kaj, jasnovidnosti našega premiera ni para, tako kot ni para našim reformam, ki so ob vseh konfliktih kar nekako šle v pozabo. Trenutno sta pomembnejši linija partijskih spopadov in linija ustavnih sprememb. Tretji subjekt možnih konfliktov je ozadju, tako da lahko spet samo ugibamo, ali ji gredo zadnji dogodki na roko ali ne (tako kot ne vemo, če so glavne norosti v Jugoslaviji v letu 1988 rezultat izjemno perfidnega načrta iz domačih logov ali pa je vse skupaj samo nori vrtljak, na katerem so se znašli naključni dogodki).

In medtem, ko se z našo ekonomijo ukvarajo Pariški klub in ostale podobne institucije, ostaja vprašanje o prihodnosti, in na to vprašanje bo treba odgovoriti. Vprašanje Kakšna Jugoslavija ima v sebi podvprašanje: YU da ali ne. In če na podvprašanje ne bomo odgovarjali, bomo na glavno vprašanje morali: **miloševićizacija Jugoslavije je varianta, ki je Slovenija ne bo nikoli sprejela** (fantje, na ta vlak greste brez mene). In ravno zato še z zadnjimi vlakni optimizma upamo, da referendum bo. Slovenska politika ima zadnjo šanso, da se povzpne na cankarjevsko pozicijo in omogoči narodu, da si sam piše sodbo (O tem je v začetku septembra v popolnoma drugem kontekstu govorili Janez Stanovnik). **Za pisane sodbe pa telegrami niso dovolj, mitingov uradna oblast ni sposobna organizirati** (bojda so v Srbiji udeleženci mitinga dobivali izplačane dnevnice), kulturni miting pa je v tem trenutku sposoben organizirati samo Odbor za varstvo človekovih pravic (ki pa ga slovenski krátkovidnosti pač ni para, napadajo člani CK, med njimi je bil zelo vnet Lojze Špacapan, ravno v trenutku, ko jim je najbolj potreben – človek bi pomislil, da gre še za eno poceni finto zaradi volitev za člana Predsedstva SRS). Ostane torej samo referendum. Referendum o nesprejemljivih ustavnih amandmajih je nujen; ne zaradi tega, ker bi dvomili v naše zvezne delegate, temveč zato, ker je namesto podružbljanja politike družba postala politična. In ker smo politična družba, vemo, da pametni argumenti še zdaleč niso dovolj, potreben je »simbolni« presežek. In vodstva bodo uspešna samo toliko kolikor se bodo tega zavedala. To velja zlasti in predvsem za slovensko.

D. O. ASHKENAZY

Dinamizacija političnega življenja, ki se v zadnjem času pojavlja pri nas, je nedvomno znak pozitivnih premikov znotraj sicer monolitnega in ekskluzivističnega realsocialističnega mehanizma, ki se je še do nedavnega zdel zaradi specifičnih represivnih tehnik, ki jih je razvil, tako rekoč neuničljiv in večer. Glede na dovršenost svojih obrambnih in varnostnih služb, s katerimi se po najnovejših pričevanjih soočamo skorajda vsak trenutek in na vsakem koraku, je nemara pri preganjanju posameznega državljana ali skupine v resnici nepremagljiv – vemo namreč, da se je boljševiski teror izkazal za enega zgodovinsko najuspešnejših in najdolgotrajnejših. Vendar pa tragičen položaj vseh držav, v katerih so na oblasti komunistične partije ali zveze, napeljuje na misel, da obstaja znotraj teh režimov nekaj, kar je zanje veliko nevarnejše od vseh sovražnikov skupaj, saj so pred njim vse policijske barikade zaman, nekaj kar, te sisteme počasi, a zanesljivo vodi na smetišče zgodovine: to je logika teh sistemov samih. Boljševiki so se v obračunavanju z najrazličnejšimi »sovragi« potrdili kot sila uspešni in iznajdljivi, spodletelo pa jim je tam, kjer so najmanj pričakovali (saj tega noben Vodja ni predvidel): **v obrambi pred samimi seboj, pred eksplicitno in do kraja prignano lastno nasilnostjo**. Zadnji prizori te zgodovinske grozljivke potekajo prav zdaj pred našimi očmi. Kaj se bo iz tega neslavnega propadanja nekega totalitarnega družbenega modela v bližnji prihodnosti razvilo, za zdaj še ni jasno, jasno pa je, da še tako specialno vodena in na zmanipulirano množico pripravljena za »dokončen« obračun s »krivcem« svoje bede, oprta totalitaristična zgodovinska regresija ne more za dolgo zaustaviti prodora demokracije in nove politične kulture v te kraje. Terorizacija državljanov in umetno reproducirana homogenost družbenega življenja je sicer lahko kratkoročno, s stališča posameznega »vodje« ali posamezne oblastniške klike »uspešna« – zagotavlja namreč nemojnost, arbitrarno vladanje in omogoča tistim, ki bi se sicer glede na svoje sposobnosti ukvarjali s kakšnim enostavnejšim opraviлом, kot je politično odločanje, opajanje z občutkom neomejene moči in lastne pomembnosti. Dolgoročno pa je totalitarizem vsake vrste obsojen na propad, saj je takšen režim eksistenčno vezan na zatiranje tistih potencialov, ki so temeljni pogoj reprodukcije in razvijanja družbe: **individualne suverenosti in družbenega pluralizma**, ki iz tega izhaja. Še tako izdelani razvojni plani in resolucije, ki so (kako simptomatično!) tako značilni prav za tovrstne režime, ne morejo prikriti in nadomestiti odsotnosti tistega, kar je osnovno gibalno obstoja vsake družbe: **svobodne zavesti**, ki je temelj družbene kreativnosti in civilizacijskega progressa.

Danes poteka v Jugoslaviji boj med dvema diametralno nasprotnima družbenima konceptoma, od katerih vodi eden direktno v državljansko vojno, drugi pa obeta postopen, a neustavljiv razvoj demokracije in političnega pluralizma, kar je edina možna civilizacijska perspektiva te države. Izid tega boja je ne glede na trenutno razmerje političnih sil in morebitne neljube zaplete **nedvoumen**, kajti če neki sistem s samo logiko lastne reprodukcije tako eksplicitno uničuje eksistenčne osnove družbene skupnosti, se pač na neki točki **nujno** mora prej ali slej zrušiti sam vase. Nobeno preganjanje, obtoževanje in zapiranje namišljenih krivcev tega ne zaustavi: **vsak totalitarizem je dolgoročno mrtev!** Podaljševanje agonije sistema, ki se je izkazal za zgodovinsko neproduktivnega, je zgolj iluzorno početje tistih, ki nočejo razumeti, da je njihovim militantnim projektom **enkrat za vselej** odzvonilo. Naj za konec parafraziram besede znanega ljudskega preroka: **»JUGOSLAVIJA BO DEMOKRACIJA ALI PA JE NE BO!«**

ALENKA COTIČ

Leto 1984/85 je bilo prelomen dogodek za Predsedstvo UK ZSMS Ljubljana, kajti tega leta so bili jasno izraženi limiti tovrstne organizacije, ki jih ta, vse do sedaj, ni uspela odpraviti. Še več, kronično se že dogaja, da se posamezni člani P UK medsebojno intenzivno sovražijo in pripisujejo na račun drug drugega stvari, ki bi se jih kot bodoči »intelektualci« morali sramovati. Višek je takšno ukvarjanje s samim seboj, ne pa s tistim, za kar so bili člani izvoljeni, doseglo lani, ko so se odstopi vrstili kar na tekočem traku. Kaj točno se je dogajalo, vemo sedaj že vsi. Iskati krivce je jalovo delo, kajti tako tisti, ki so odhajali, kot tisti, ki so vztrajali, niso ponudili nobenih argumentov za to, da bi jim lahko verjeli.

Letos se zgodba nadaljuje, le da do sedaj še ni prišlo do odstopov. Napake in malverzacije P UK ZSMS se vrstijo druga za drugo. Glavna osebnost tovrstnih črnih pik za P UK je njegov predsednik **Gorazd Drevenšek**. Z izgovorom, da pazi na »študentski denar« in na »interese« študentov, daje sredstva na razpolgo očitno tistim, ki so mu všeč, drugi prosilci pa se morajo zadovoljiti z monologom o tem, kako je z denarjem potrebno pametno ravnati in kako naj si poiščejo druge donatorje. Tako so na suhem ostale pripadnice Linij sile, študentke včlanjene v AISEC (ki so dobile del vsote, za katero so prosile) idr. Najbolj razvpit primer ravnanja P UK ne samo z denarjem, pač pa tudi s svojim ugledom, je nedvomno OMNIA. DO Omnia je stalno jabolko spora, ki je dosegel vrhunec v odkritem, antagonističnem pretepu med **Gorazdom Drevenškom** na eni in **Jasmin Držanič** na drugi strani.

Zanimivo pri Omnii je pravzaprav to, da so člani P UK ZSMS sprva **zagovarjali** projekt, katerega nosilca sta bila kasneje tepena J. D. in njen »oproda« **Branko Svetičič**. Opcija se je dokončno obrnila na 7. redni seji, ki je bila 25. 7. v Ankaranu in je prav zaradi Omnie trajala okoli **osem ur**. P UK je takrat kar **trikrat** glasovalo o eni in isti stvari in na koncu izglasovalo, da bo namenilo 8 starih milijard za stanovanjski projekt. Na naslednjih sejah P UK ZSMS Ljubljana si je tov. Drevenšek konstantno prizadeval zrušiti sklep iz Ankarana, kar mu je dokončno tudi uspelo na izredni seji P UK ZSMS, ki je bila 22. 9. Seja je bila sklicana v roku **nekaj ur** in edino, za kar so člani prihiteli, je bilo »dejstvo«, da dva člana (Soderžnik + Žibret) nimata volilne pravice. Zanimive so bile dikcije dokazovanja te nepravice, npr. **na nesklepčni seji UZ ŠŠO je bilo sklenjeno...** O tem, da bi oba (ki sta, mimogrede rečeno, glasovala za projekt Omnia) **morala biti prisotna** na sami seji, na kar sta opozorila člana predsedstva **Le-**

narčič in Bahkovec, tov. predsednik očitno ni hotel prav nič slišati. Da je primer Omnia samo mozaik v zgodbi neporavnanih računov, je dokazal tov. Drevenšek sam. Sejo, na kateri so umazali ugled dveh članov, je hitro sklical, za sejo, na kateri so obravnavali dogodke v Srbiji, pa je potreboval več kot teden dni. V tem času je bil – na morju.

Tov. predsednik le ni tak revež, ki bi mu vsi grozili in mu spodmikali stolček, kar dokazuje pismo, ki ga je poslal Branku Svetičiču (enemu izmed nosilcev projekta Omnia).

Pismo objavljamo s privoljenjem naslovljenca in upamo, da bo tovrstno pisanje s to objavo postalo demode.

(m. b.)

P. S.: Prihodnjič: KAM JE ODTEKAL DENAR Z UK-ja?

tov. Svetičič
Volče 36
65220 TOLMIN

Ljubljana 16. 9. 88
Zdravo!

Oglašam se ti kot stari prijatelj, vendar pa **bolj kot predsednik UK ZSMS.**

Seveda predvsem zaradi projekta Omnia, katerega iniciator si. Cenim tvoje večletno prizadevanje na UK ZSMS, zaradi katerega si porabil večino svojega prostega in študijskega časa. Marsikateri izpit se je zavlekel, marsikatera prosta ura se je zagrenila po vseh teh letih delovanja na UK ZSMS, v katerega si vedno bolj začel dvomiti. Morda je temu krivo tvoje stremušstvo, tvoja želja, da bi od svojih nekdanjih kolegov zvelkel denar, za katerega meniš, da je nikogaršnji. Denar za projekt, za katerega se moraš vedno bolj prepričevati, da bo uspešen, da je dobro zastavljen.

Po vseh teh letih na UK ZSMS prav dobro veš, kaj pomeni presežek denarja Študentskega servisa. Razumem te, da ob za študente vrtoglavih vsotah zgubiš občutek za realno. In prav tako razumem, da želiš imeti poplačan trud za svoje večletno delo v UK ZSMS.

Ko pa si s svojo partnerico Jasmin Držanič, podkrepjen z njenimi prigarjanji, začel pred letom dni govoriti o projektu, za katerega se nisi bal zahtevali 16 milijard študentskega denarja, čeprav nisi vedel, kaj naj bi bila dejavnost agencije, so vsi zelo previdno naredili ovinek pred srečanjem s teboj. Nastalo krizo v prejšnjem predsedstvu sta hitro izrabila in že na prvi seji okrnjenega predsedstva, v prisotnosti le petih članov od preostalih osmih, predstavila svoj projekt.

Razumem vaju, da sta imela razloge **podpihovati spore, ki so v predsedstvu takrat nastali, saj sta se prav vidva nanje najboljše pripravila. Dobro sta vedela, na koga bosta lahko vplivala, s kom manipulirala.** In ko sta opravila svoje, sta tem »najboljšim prijateljem« izkazala spoštovanje z zasmehom, žaljivkami in grožnjami.

Vendar vajinega denarja še vedno ni bilo, vajina firma še vedno ni bila ustanovljena.

Žal je študentski mandat v UK ZSMS kratek. Tako sta se morala pripraviti na novo predsedstvo, na **nov spopad za plačilo svojega krvavo utrudljivega spletkarjenja.**

Dobro pripravljena sta si vzela nekaj mesecev časa, da sta poskušala za svoje namene sprožiti nasprotja v predsedstvu in poskušala novim zaveznikom očrtni svoje nasprotnike.

Le malokdaj je bilo mogoče govoriti o vsebini te čudežne stanovanjske agencije. Ob predstavitvah je bil na prvem mestu vedno širok družbeni pomen vajinega projekta. Veliko število stanovanj, ki bi jih lahko preskrbela študentom. Obljubljala sta pravo razrešitev stanovanjskega problema študentov, ki ga družba že desetletja neuspšno rešuje.

Menim, da sta se odločila projekt izpeljati za vsako ceno. Kdor pa v projekt ni verjel, pa je bil deležen vajinega večurnega ali večdnevnega prepričevanja, če je bilo potrebno. Vajin emocionalen odnos do projekta je **marsikateremu strokovnjaku vzel voljo do diskusije, ali pa mu je bilo dano vedeti, da se naj ne vmešava v tuje pose.**

Nekoč UK ZSMS, ki vama je obljubljal kariero, danes UK ZSMS, iz katerega morata še kaj iztisniti, da bi dolgoletni trud ne ostal brez sadov. Nekoč politično stremuška, danes dovezetna le še za materialno.

Vesta, da bi morala do svojega cilja preko trnja. **Nekateri poskušajo to z delom, vidva pa sta le dovolj pametna, da poznata bolj elegantne poti.** Malo spletkarjenja, dosti govorjenja, malo izsiljevanja, dosti arogance – resno delo bi vzelo mnogo več časa, pa tudi zabavno bi ne bilo tako.

Žal pa sta si vsak dan bolj tuja. Upal sem, da ti je po vseh teh letih na UK-ju ostalo še dovolj zdrave pameti in poštenosti, da bi lahko izpeljal svoj projekt, pomemben tudi za študente.

Spet sem se zmotil. Študentje redko kupujejo hiše ali stanovanja, redko najemajo poslovne prostore. In po letu dni lahko zatrdim, da vajin projekt študentski populaciji skoraj da ne bo koristil. **Povsem prepričan lahko trdim, da študentski denar nima smisla vlagati v emocionalno prepričevanje dveh »odsluženih« študentskih politikov.**

Upam, da se bova kdaj srečala kot človeka, ki si bova vsak po svoje pošteno služila najin – svoj vsakdanji kruh.

Pozdrav!

GORAZD DREVENŠEK

Pripis:

1. Za objavo pisma sem se odločil, ker je iz njega razviden motiv Gorazda Drevenška pri onemogočanju projekta Omnia na UK ZSMS Ljubljana. (Branko Svetičič)

2. Poudarjanje delov besedila je uredniško maslo. (op. ur.)

Sveti satan v Mariboru

SNG MARIBOR (NEVARNA RAZMERJA)

Priznam, da sem na predstavo Nevarna razmerja malce zamudil, česar pa so krivi Mariborčani sami, saj ubogemu, premraženemu avtoštoparju uro in pol ni nihče ustavil pred bleščečo avtocesto – in kakor ga ljubi srce, tiste dolge minute je bil Rutgar Hauer pri njem v nemilosti.

Ko mi je prijazni striček odkazal prostor v loži, je bil Peter Boštjančič ravno v akciji, ki jo vsi več ali manj poznamo, imenujemo jo interakcija za dva osebka v eni sliki. In ker so se take reči bolj več kot manj še kar prikázovale na odru – se zgodi prva obreznina. V kinotu je stvar preprosta, igralski on in igralska ona se olajšata za nekaj cunjic, se povzpnete na kavč, njuni tehnični sodelavci ugasnejo luč in montažer na tem mestu zamahne z bridko sabljo. V teatru pa stvar hvalabogu ni preprosta in že igralec prične obdelovati igralko, luč pa ugasne, kar naj potem pomeni, da sta se dotična spravila k resničnemu poslu, je takle kadrski rez jako banalen, kajti niti slučajno nisem verjel, da se je po zamračitvi še kar koli pripetilo in ker je domet mojega očesa povsem soliden, sem povsem jasno videl, kako sta igralca letela vsaksebi, kot bi vsakega posebej vrag podil. Simbolna govornica gledališča je bila torej v tem primeru bantujška in prčeje lahko spregovorimo o govorništvo na odru oziroma sporočimo o govoru slabe govornice. Če bi se v teh težkih časih ne nahajali, ko sovrage naš lepi slovenski jezik umoriti hoče, bi najbrž obreznine v odrski jezik sploh ne bilo – poleg na trenutke nemarne govornice igralcev le – ti marsikje tudi lektorsko niso bili okrcani (podmazali, o nečem, sprehod, pokazala, napisala, izkazala – te beseda so manjšina večinebesed, ki so bile kot nalašč povsem drugače izgovorjene oziroma naglašene, kot je v zaenkrat le štirih debelih bukvh zapisano).

Menjavanje prizorov je bilo napravljeno stereotipno, po principu – drugačna luč in muzika v premorih med hokejskimi tretjinami; med prizori, menjavanja prizorov so bili sicer zamišljeni kot organska povezava, z vsem mogočim dogajanjem, vendar publika te zamisli ni razumela in si je s pravico utrujenega vzela pavzo, se pogovarjala, kašljala in vsekovala, se veselila življenja in umetnosti.

Ob krajši časovni enoti scenografske kontemplacije se v hipu izkristalizira kristal, na katerem piše – Dober ali zanimiv slikar sta daleč od tega, da bi bila vsaj za silo solidna scenografa. Princip zdaj je eno eno, potem pa to isto eno postane drugo, je izkoriščen samo na najbolj poceni način (miza je enkrat miza za mesne broke, drugič pa postelja za že omenjeno meso v živo), oder je prizorišče razstave povečanih razglednic (ki so sicer povsem simpatične v svojem koketiranju s fin de sièclem, vendar so razstavni panoji prehuda asociacija z osnovnošolskimi panoji, prekritimi z zeleno flanelo, na katerih kažejo prsa in drugič spet hrbet, nikoli pa se nočejo svobodno zavrteti kot baletke ali vetrnice, polovično zastavljeni liki služabnikov jih pridno obračajo, kakor magnetofonske kasete, ko se izteče prizor in napoveduje naslednji). V prizoru dvoboja (ki je bil profesionalno zastavljen in izveden) se scena zamenja, na prizorišču se spustijo čudni tvorci, vse se zdi, kot da so vlaki s hidravliko postali defektni, in da so spustili na oder sceno iz neke povsem tretje predstave, na tleh so jabolka, ki so bila prej na drevesu najverjetneje, in prislini se misel, da bi ravno dvoboj s svojo razširjeno funkcijo lahko porušil prejšnjo sceno. Zjzila me je tudi vodna pipa, skozi katero sta on in ona kadila indijske paličice, ki se jih kupi v vsakem intershopu, namesto da bi si privoščila the right, stuff in poceni finto spremenila v dragotino in nam povzročila skomino. Na koncu zagrm glasba v finale in poklon je naštudiran še najnatančnejše od vsega.

Igralci niso pravzaprav čisto nič krivi, ker ni bilo moč kupiti gledališkega lista, tudi na črni borzi ne, zato sem se potrudil prepoznati tudi tiste, ki jih nisem poznal. Peter Boštjančič je sicer deloval na trenutke tako, kot da v njem samo dremlje velik talent, včasih je bil preveč

Romeo Braun iz stripoteke in premalo Angelo iz Zločina na Kozjem otoku, vendar pa je z razpuščinsko divjaškostjo, združeno z donjuanovsko subtilno pokvarjenostjo nedvomno eden redkih slovenskih igralcev, ki je bil taki vlogi jastreb, ne samo kos. Predvsem prizori v dvoje s Sonjo Blaževco so igralsko najmočnejši v obeh smereh. Nevarno razmerje markize Minu Kjuder iz Svetega satana je igralsko na nivoju literarnega razmerja Stepnega volka in Hermine v znamenitem romanu Hermana Hesseja, ne zdi se mi pošteno forsiranje mlade deklice iz dramskega studija, torej pošteno do nje, kajti njena igra ne obeta ničesar pretresljivega, Dušan Novak je bil eden redkih, ki ni igral na publiko in se prerival na rampo, gospa Muhičeva se še ne da, Ljubomir Kralj korekten, Vebletova in Sivčeva sta napoli svoji vlogi ravno prav, pravico biti na odru pa je izkoristil tudi Zvonko Funda. Zadnji vlak za Ljubljano odpelje ob 2245, če ga zamudiš, piješ pivo s sila zanimivo družino ob kiosku na postaji do pol petih zjutraj, kakor je bil primoran tudi

MAKAR ČUDRA

Kralj štirinajstih krogel

Noč bogov (SNG MB +CD LJ)

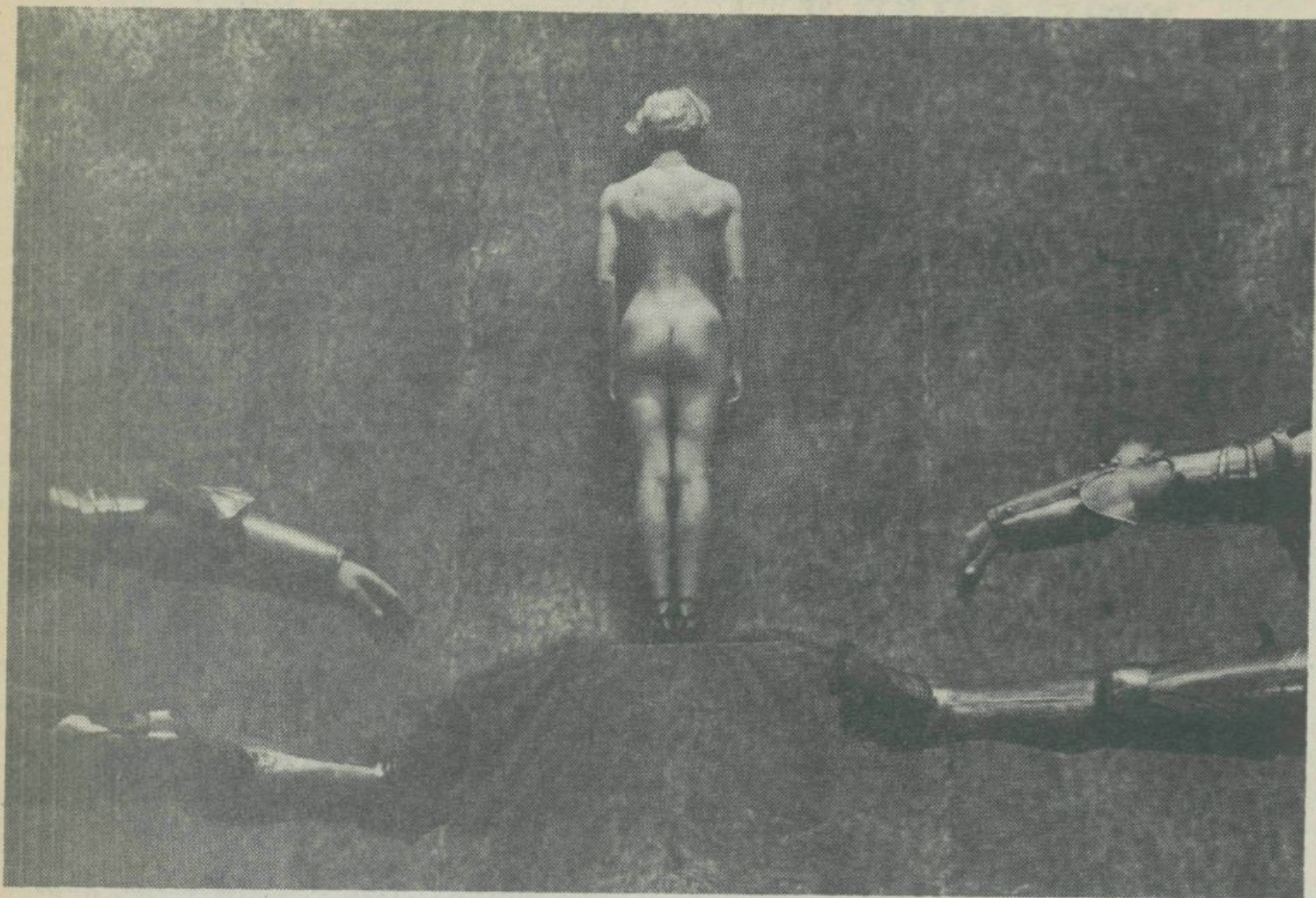
V čem se premiera razlikuje od katere koli naslednje ponovitve?

1. Prijazna in postavna dekleta ponujajo obložene kruhke.
2. Točijo se pijače in za tiste, ki se ne počutijo dobro, se najde tudi kakšna kokta ali citronada.
3. Igralci so obdarovani s cvetjem.
4. Režiser doživlja hude duševne pritiske med trajanjem predstave; in še precej bi se dalo naštetih, a najbolj sem pogrešal žarenje neštetih obrazov po predstavi, čestitanje vsevprek in govorjenje, smeh, komentiranje, pozdravljanje in kaj vem kaj še vse prijetnega se kdo za koga po premieri spomni. Premiera je nova maša, in s tem se ni za hecat – seveda je razlog pogrebne premiere v tem, da je premiera enkrat že bila premiera in to za vse na svetu ne more biti še enkrat, pa naj časniki, radio in gledališki list povsem drugače pripovedujejo. Nekateri bi si želeli Olimpijo v prvi ligi zgolj zategadelj, da bi vsakih štirinajst dni prešteli na štadionu za Bežigradom, koliko jih je – v Cankarjevem domu pa se ponavadi zbere na dogodkih dogodkov tudi vsa kulturna srenja in tokrat je bil morebitni nekdo, ki bi le – te hotel prešteti – opeharjen.

Naslednja reč, ki uplahnjeno veselje še bolj potisne k tlom, je Okrogla dvorana, antipropaganda za teater – kaj sploh lahko napravi scenograf boljšega v taki dvorani, kot je napravila scenografka, v dvorani, kjer vsaka iluzija, ki vstopa, svoj up pusti, kjer igralcem lahko vsak hip v zobe pogledaš kot nepodarjenim konjem. Seveda bi bilo treba takoj nagraditi tistega režiserja, ki v predstavo v okrogli dvorani ne bi vključeval stopnic in bil zadovoljen sam s sabo, kako se je, madona, dobro spomnil, da bi kazalo izkoristiti stopnice. Če je že nujno igrati ambientalno, bi triperesna pijana družba vsaj skozi glavna vrata prišla, sedala med publiko in jo silila k pitju. Seveda me je zelo jezilo, ker so bile platenke in steklenice prazne, igralci pa so jih pridno nagibali k ustom – saj nisem neumen – nobene metafore nisem videl v tem, da ni pijače v steklenicah za pitje. In niti enkrat ni nobenega popita pijača pričela lulat tiščat, zato igralcem sploh nisem verjel, da so pijani!

Vsi trije so govorili zelo dobro, čisto in jasno in tudi po začetni neugretosti publike je pričela kvaliteta teksta pronicati skozi pore pregrade, igra je postajala utrgana (mišljeno v najboljšem pomenu od mnogih pomenov te besede), le konec je bil takole malo na hitro narejen, kot – češ, saj je bilo dovolj, pa še kdaj drugič, kar enemu se je kolcnilo, pa je bilo konec. Vsi trije igralci so vložili denar in ekspedicijo po svojih možnostih in Zaklad Sierra Madre je bil nedvomno osvojen – resnično je predstavica vredna ogleda, najbolje pa boste spremljali dogajanje, spoštovani bralci, če sedete v kakšen kot, vam svetuje

MAKAR ČUDRA

Harem svetlomodrih suženj

(Jan Fabre v CD-ju)

Gledališkega lista nisem prebral, takoj sem zaslutil v njem priložnik za razumevanje predstave; receptorsko sem samostojen in sovražim sugeriranje ter kazanje s prstom. Med vsako predstavo si zapisujem raznorazne reči – včasih, ker se na smrt dolgočasim in včasih iz navdušenja, navdušenje pa najraje pokažem papirju in pisalu. Naj tokrat enakomernemu in super pravilnemu sledenju stopic uprizoritve postavim nasproti povsem neurejene misli o teh istih pravilnih stopicah.

Lepe prisposode, ki so se utrnile med nedogajanjem sem zakrivil sam. Golo telo, obrnjeno stran, je prisposoda za režiserja oziroma koreografa, katerega edina funkcija med predstavo je funkcija nemega zretja. Ko se telo obrne, se spomnimo slovenske pravljice, v kateri oče svetuje sinu, kako naj izvrši kraljevo nalogo in pride pred njegovo obličje bos in obut hkrati, torej obuje čevlje in odtrga podplate. Navajeni smo predstav, ki bombardirajo vse naše čute kakor atomska jedra, zato se je zdela predstava tak tiha, tak mirna, kot zarja večerna. Ker se tako trmasto in neovrgljivo ničesar ne zgodi, opaziš, da je zadnji trak steznika kopalno-plesnega kostuma ene izmed deklic skorajda občutno ožji od vseh trakov na steznikih vseh ostalih deklic. Sova je nasilen poskus oživitve mrtvega, veliki mož je imel s preplašeno živaljo težave že med samo predstavo, za zaključek pa se je nesrečna ptica že zaletela v reflektor nad balkonom. Nisem ravno med tistimi, ki pišejo ljubezenska pisma o živalih, ampak tega res ne maram. Stopicljanje po prstih je postalo dolgočasno, in zaveš se, da je vsak čprint Japonk po kolenih po njihovih hišah bolj zanimiv, ker vsaj vrata odpirajo vmes. Lepe dame se

v viteških oklepih borijo za dva viteza, ki se resnično viteško ne vmešavata v predstavo, ki se ju naj ne tiče. Odnosi med lutke – zbor – junak niso niti jasni, niti oblačni, niti kaj vmes. Iz osmih kovinsko sivih jeklenih gosenic se razvije osem svetlomodrih metuljev, ki spominjajo na v vetru se zibajočo in plapolajočo rožo osmih cvetov, ki na odru diha, in na katero je od prvih megel bolehnata ljubljanska publika izkašljevala na milijarde bacilov. Organ oko je prisiljen prevzeti funkcije prijetno dremajočih drugih organov. Namesto da bi vitezom žene umile noge, jim umijejo glavo. Škarje, ki so narejene iz iste kovine, kakor oklepi, se spustijo vsaka na svoji vrvici, ki je ne prerežejo. Ko se že enkrat omenjena ženska figura obrne postane boginja škarij, plavolasa kakor Apolon, stoječ na oltarju. Škarje postanejo pentlje v laseh, lasje torej prijateljujejo s svojo pogubo, najboljše zdravilo proti piku Tarantele je mazilno olje, v katerem je namočena dolge mesece prav Tarantela. Padanje kosmov s stropa ni ravno navdušujoča inovativnost. Zrcalna slika, gibanje lika in njegove zrcalne sestre se ves čas zrcali iz predstave. Stereotipnost gibov priznava, da se na odru odvija pravzaprav etuda, class, tehnični trening enih bolj drugih pa malo manj čednih deklet. Računalnik bi lahko narisal podobo gibanja na enem listu približno petkrat hitreje, kot se je vse skupaj na odru dogajalo, kar pomeni, da bi si človek prihranil kakšen sold in kakšno minuto. Nekakšen mazohizem giba se čudno meša z nekakšno grotovskijevsko asketizacijo.

Tukaj zaključujem raport s predstave – oprostim jim nedramatičnost in pomanjkanje zgodbe v celi zadevi, ne oprostim pa jim sovine buške, mi je po predstavi povedal

MAKAR ČUDRA

IMA CESAR NOVA OBLAČILA ALI NE

ali kaj imata skupnega predstavi »Misli Helene Troubleyn – Steklo v glavi bo iz stekla« plesne sekcije Belgijca Jana Fabra, ki je 7. in 8. oktobra gostovala v Cankarjevem domu, in »Bijeli šum kao da« Borisa Bakala, Stanka Juzbašića in Davorja Žagarja, ki so jo v organizaciji zagrebškega OKC igrali od 26. septembra do 5. oktobra v Zagrebu (in bo verjetno gostovala tudi v Ljubljani in po Evropi)?

Pisati o Fabrovi predstavi je pravzaprav nepotrebno: tisti, ki so jo videli, imajo o njej tako ali tako svoje mnenje, tisti, ki je niso, pa si je po nobenem opisu, kritiki, apoteozni ali teoretičnem razglabljanju ne bi mogli niti približno prav predstavljati. Če držita dve stvari, namreč: 1) da se da vsako veliko umetnino razumeti na nešteto možnih načinov in 2) da vsaka velika umetnina avtomatično razdeli publiko (oziroma potrošnike) na vzhicene navdušence na eni in fanatične nasprotnike na drugi strani, potem »Misli Helene Troubleyn« vsekakor so velika umetnina. Kot vsako tovrstno gostovanje iz tujine pri nas je bil namreč tudi Faber prav toliko družabni kot kulturni dogodek, kjer se je – zlasti na pogovoru z ustvarjalci po predstavi prvi večer – spet razkrilo nekaj znanih dejstev: recimo, čim bolj Slovenci trdijo, da niso provinca, tem bolj to v istem hipu postanejo. Rezime razgovora s Fabrom pa bi moral biti verjetno samo ta: njegove umetnosti se ne sme iti gledat poln kakršnegakoli predhodnega pričakovanja ali oborožen s kakršnimkoli teoretičnim aparatom. Le tako lahko verjetno gledalec mirno zdrži in celo uživa pri 80-minutnem bolj ali manj monotonem stopicanju 8 plesalk, 2 stražarjev, 1 pevca, 1 igralko in 2 pomočnic (frizerk?).

Ko se zavesa dvigne, razkrije čarobno lepo sliko. V ozadju je ogromna modro-lila stena, sredi nje (približno v višini 3 metrov) na majhni polički stoji zlatolaso golo bitje, ki publiko kaže hrbet. Čista tišina. Osem žensk, oblečenih v šklopotajoče viteške oklepe, izvaja fascinantno skoordimirane plesne korake. Med njimi steče deklica z dolgimi zlatimi lasmi. Zlatolaso bitje na steni se vsake toliko časa počese. Na desni se pojavi moški v rdečih hlačah z živo sovo na rami, ki poje operno arijo (namreč moški) in odide na levo. Ženske se preoblečejo najprej v sinje komplete, potem pa se slečejo do črnega perila. Tačas dva stražarja, ki sta ves čas sedela ob zadnji steni, prideta do sredine odra, kjer jima dve ženski umijeta lase. Izpod stropa se pojavi oblak visečih škarij. Ženske imajo v lasih zatak-njene škarje. Brezhibno plešejo, zdaj po principu sinhronosti, zdaj po principu kanona. Z neba začnejo padati kosmi. Snega? Ne, las. Prej je ena od žensk zakričala. Zlatolaso bitje je kar naenkrat obrnjeno z obrazom proti publiko. Verjetno je ženska. Spredaj ni gola, ampak oblečena v sinji komplet. Moški s sovo je spet prišel, to pot z leve. Kdaj in kam je izginil? Pojavi se glasba, krasna, žalostna. Ženske pléšejo, vedno enako. Bo to trajalo večno? Zakaj to ne bo trajalo večno? Moški s sovo pride in zažene sovo proti publiko. Zastori se že zagrinjajo, luč že ugaša. Sova pa zleti proti stropu. Konec.

Je zdaj bolj jasno, da je teorija pri Fabru nemočna in nepotrebna? Vsako racionalno argumentiranje in opravičevanje, ker ti je lahko kaj takega blazno všeč, je namreč jalovo početje. Dejstvo je, da je Fabre že presegel okvirje, kamor se ga je dalo pred leti spraviti: to, kar zdaj počenja, je več kot navadni minimalizem, je več kot specifično poigravanje z gledalčevo percepcijo. Oba principa sta namreč zdaj prignana do skrajnosti. Detajl je postal celota. V ospredje pa je postavljeno vprašanje časa, vprašanje sposojenih ali ukradenih hipov. Cela predstava je ena sama analiza prve osupljivo lepe, vizualno in pomensko popolne slike z začetka, je na različne načine poňovljen in razstavljen prvi vtis. Vtis »modre ure«, večnosti ukradenega trenutka, ki je osnovna atmosfera cele predstave. Princip je nasproten principu fokusiranja. In gledalec ima, grobo posplošeno,

tri možnosti: ko vidi, da se v bistvu ne bo zgodilo nič, se lahko začne dolgočasiti; lahko panično poskuša slediti vsem minimalnim dogajanjem (vsakemu premiku vsake plesalke), pa mu ravno pri tem vseeno uidejo bistveni večji dogodki (recimo pojav nove osebe); ali pa se predstavi prepusti in jo gleda kot sliko in posluša kot opero, pri tem pa mu v glavi teče lastni film. Samo zadnji način verjetno pripelje do tistega učinka, ki ga je na razgovoru opisal »človek s sovo«; v spominu ti ostanejo razne slike in neka, kakršnakoli, emocija. Faber je torej eden tistih umetnikov, ki so (hvalabogu) pravočasno spoznali utesnjujoč pritisk vsakršne, tudi čiste estetske ideologizacije. Njegovo pot bi verjetno lahko imenovali totalna subjektivizacija umetnosti. In če to slučajno izpade hermetično, potem to ni hermetičnost, ki se zgodi na poti od umetnine do gledalca, ampak že v gledalcu samem.

In kaj ima s tem skupnega Bakalova predstava? Asociacija je takale: Jana Fabra so pri nas (popolnoma napačno) v glavnem propagirali kot enega od vzornikov naših Scipionov; Bakal pa naj bi bil (tudi popolnoma napačno) za Zagreb zdaj nekaj podobnega, kot so bili NSK-jevci nekoč za nas. Kajti: pri Fabru ni ideologije, pri Scipionih je bila, pri Bakalu pa je v teoriji ni, v praksi pa (paradoksalno) je.

Teorija: gledališki list Bakalove predstave je eno najbolj zanimivih in aktualnih čtiv, kar jih je trenutno na razpolago. Sestavljen iz treh tematsko, emotivno in pomensko popolnoma različnih člankov in ene pesmi (Brownovo gibanje, Stendhalov sindrom, »Ta priča da svatko mora umrijeti nije za mene« in Pessoajev haiku) naravnost šokantno precizno definira trenutno stanje in občutenje sveta.

Praksa: predstava se dogaja na prostem, v prostoru Arheološkega muzeja vizavi OKC-ja, »igra« pa tudi pročelje hiše v ozadju, njena okna in razsvetljeno dvigalo, predvsem pa arheološke izkopanine sredi zelene trave. Zgodovinski prostor torej, spoj preteklosti, sedanjosti in prihodnosti. Predstava je sestavljena iz dveh diametralno nasprotnih delov. Prvi ima 7 slik, v katerih želi Bakal na kratko in s svojega specifičnega zornega kota opravičiti z dosedanjim razvojem človeške družbe. Vsak teh plesnih prizorov (nastopajo 4 plesalci in 4 plesalke) je zgodba zase, opisani so glavni principi delovanja družbe in zgodovine. Recimo: kaos, vzpostavitev reda, prevzem oblasti, obdobje miru, naraščajoče nezadovoljstvo, revolucija, novi red, vzpostavljanje emocij... Razčiščevanje odnosov med soljudmi, odnosov med spoloma. Potem pride kot drugi del Müllerjeva »Hamletmaschine«. Tu je glavni princip disharmonija med sliko in zvokom. Medtem ko namreč opazujemo mirno, lepo, prijateljsko, verjetno celo slavnostno večerjo ob šampanjcu (4 igralci – Hamlet, Ofelija, Horacij, Elektra jo s telesom in obrazno mimiko odigravo), prihaja preko microporterjev kataklizmični resignirani postcivilizacijski Müllerjev tekst (ki ga igralca Hamleta in Ofelije monotonno in brez pomenske interpretacije pregovorita).

Bakalova predstava »Bijeli šum, kao da« ima v prvem delu nekaj izrednih trenutkov, ki imajo podoben efekt kot Faber: lepe slike in močan emocionalni naboj. Vendar pa je problematična struktura predstave kot celote. Problem prvega dela je v tem, da hoče preveč stvari naenkrat povedati in jih preveč nazorno razložiti. Vsaka zgodba je namreč vsebinsko tako bogata, da bi se iz nje dalo narediti celo novo predstavo. Če je pri Fabru prvo vprašanje »ali bo to trajalo večno?«, je pri Bakalu prisotno samo drugo, tisti »zakaj«. In kar je pri Fabru čas, je pri Bakalu prostor. Problem drugega dela pa je v tem, da poruši intuitivno čistost prvega. Je ogromen klicaj, velika pika na i. Je ideologija in to pesimistična. Je tudi teorija in to zelo dobra. Kaj pa umetnost sama?

VESNA JURCA

PRIMER ĐORĐEVIĆ

Gary Gray

Časi, ko so jugoslovanski rockerji hodili na delovne akcije, da bi s tem potrdili privrženost socialistični revoluciji ter bratstvu in enotnosti in dokazali, da rock ni protikomunistična zahodnjaška izmišljotina, so že dobro desetletje stvar zgodovine. Če ne prej, je potrebo po tovrstnem dokazovanju odplaknil punk in (novi) val, ki mu je sledil, saj je z bistveno radikalnejšo muziko in predvsem besedili povsem zasenčil prastrah čistunskih čuvajev revolucije, ki so videli hudiča v električni kitari.

A nekateri »stari« rockerji se kljub novi razdelitvi vlog niso odpovedali posredovanju eksplicitnih in (pogosteje) implicitnih političnih sporočil. Tako je veliki Jugoslovian in kolovodja težgarošev znanih kot Bijelo dugme Goran Bregović, verjetno inspiriran z Ustavo iz leta 1974, napovedal album, ki bo izšel v več inačicah, v jezikih vseh narodov in narodnosti. Trenutno ni o realizaciji tega projekta nobenih podatkov; izkušeni poslovnež Bregović verjetno pričakuje, da mu bo prodirajoče poenotenje uštedilo nemalo študijskih ur.

Še bolj značilen primer politizirajočega rockerja je Bora »Čorba« Đorđević. Znano je, da se je moral leta 1982 skoraj pred vsakim koncertom na lokalnem partijskem ali sorodnem komiteju zagovarjati zaradi verzov »Za ideale ginu budale« in »kreteni dižu bune i ginu.« Še lani je izjavljal, da bo vrnil »mafijsko knjižico«. Toda v letu dni se je marsikaj spremenilo. Deseti album Riblje čorbe Priča o ljubavi obično ugnjavi je glasbeno nedvomno najmanj zanimiv v njihovi desetletni zgodovini. No, saj od ostarelih rockerjev, ki so prodali že skoraj dva milijona plošč in katerih producent je »legenda« domačega rocka, ni bilo pričakovati drugega kot utapljanje v amerikaniziranem rocku za odrasle. Toda od novepečenega člana Društva srbskih pisateljev Bore Đorđevića, ki s svojim vse aktivnejšim samostojnim delovanjem nenehno tako ali drugače šokira vse, ki hočejo biti prizadeti, smo le pričakovali kakšen provokativni komentarček v zvezi z »aktualnimi razmerami v državi.« Pa (skoraj) nič! »Ljubezenske zgodbe« sugerira že naslov plošče. Pove tudi, da te zgodbe »ponavadi zamorijo«; res je, posebej če so že tolikokrat povedane na podoben način. Tisti »skoraj« v oklepaju malo više pa se nanaša na pesem Priznaj, ko te ljubi dok sam ja na straži. Štikle poje o Srbu, ki je na straži, medtem pa se njegova draga ljubi s civilom. Pod naslovom je opomba, da gre za »slovenačku narodnu pesmu«. Ne da bi vedel zanjo. Hm. Potem je tu še seznam sovražnikov, pred katerimi naš junak čuva meje: Bugari, Austro-ugari, Japanci i Liliputanci. Seveda Liliputanci niso nujno tisti, na katere mislite, kot tudi »mafija« ni bila nujno tisto, na kar ste mislili. Toda v intervjuju za Rock upornik (?) Bora pravi: »Toda imam pravico, da se strinjam s politiko, ko jo izvaja Slobodan Milošević, ker mislim da je Srbiji, ki je de facto ogrožena, ne glede na to, da nekateri trdijo nasprotno, takšna avtoriteta potrebna.« Dobro, v točno navedbo Borine izjave lahko tudi dvomimo, saj Rock izdaja beograjsko ministrstvo laži znano kot Politika, toda njegov (ne)angažma na novi plošči jo potrjuje. Da so tudi beograjski rockerji podlegli vsesplošni norosti potrjujejo med drugim govornice o dobrodušnem koncertu za graditev cerkve Svetega Save. Ali pa so tudi oni mnenja, da nam lahko sedaj samo še Bog pomaga?

P. S. Če na vsak način želite potrošiti novce za kakšno novo domačo ploščo, jih vložite v drugi LP Partibrejkersov. Drugače pa je moj osebni hit jeseni '88 Živjela Jugoslavija! zgodnjih Parafov.

JUGOSLAVIJA, LAHKO NOČ!

Bogo Božič

Moj veliki prijatelj Andrej Ilc ugotavlja, da je kljub prizadevanjem naših agitpropovcev v primeru, da bodo množice še naprej s takim polemom jurišale na nebo, v nevarnosti tudi naše svobodno sonce.

Včasih se mi zdi, da so vsi jugoslovanski politiki diplomanti tega ali onega oddelka AGRFT-ja. Med glavne igralce in režiserje naše permanentne revolucije je namreč mogoče priti samo prek vez, še posebej pomembno vlogo pa igra pri tem družinska tradicija. Kljub neomajni in skoraj neverjetni scenarijski domišljiji se vsak njihov

novi projekt razpoči kot balonček ob vrtnici ali kaktusu, ko pride v stik z javnim mnenjem. Mogoče je kriva montaža.

Današnje temo sem seveda zopet poiskal v biltenu naše socialistične zveze in to kar na prvi strani, kjer je bila pred časom odtisnjena Tanjugova vest o frapantnem odkritju naše SDK, ki je bojda ugotovila, da je lanskoletna univerziada v Zagrebu poslovala nezakonito. Pohvalno, kajti konec koncev so Zagrebčani ponucali kakih 450 milijonov dolarjev, od tega kakšno tretjino za čisto športne namene. Športne prireditve so Ivani Krambergerji za našo državo in omogočajo posameznim mestom vsaj trenutni skok nekaj civilizacijskih kategorij višje. Zimska olimpiada je prinesla metamorfozo Sarajeva, Novosađani so s svetovnim prvenstvom v pink-ponku prav tako prejeli dozo evropskega duha, pa tudi Zagreb je ob pomoči univerziade izvedel obvezni *facelifting*, ki ga ne morejo skaziti niti zablodle duše, ki se gredo v tem veličastno restavriranem ambientu (samo)zažigati. Kaže, da delavski razred nikoli ne bo dojel veličine in globine aristokratskega duha. Beograd ob tem seveda ni hotel ostati ob strani in ker ni uspel s svojo kandidaturom za olimpijske igre (ki jih je stala malenkostni dolarski milijonček), so si mestni očetje na hitro omislili eno konferenco neuvrščenenih, ki jih bo po predračunu stala kakih 300 milijonov dolarjev (milijon gor ali dol). Obnovljeni Beograd bo potem še z večjimi šansami kandidiral za naslednje olimpijske igre, na otvoritvi katerih bo lahko Fikret Abdić jugoslovanskega gledališča Paolo Magelli postavil še eno svojih grandioznih predstav.

Čeprav se je že pred univerziado govorilo o raznih sistemskih *by-passih*, ki so jih nastavljali vodilni možje, je SDK šele zdaj »nanjušila«, kam bi se utegnili stekati cekini, ki so se zbirali pod firmo Zaglja. Ko smo bili še majhni, smo zbirali dinarje za strice v Afriki, da so imeli s čem polniti svoje pihalnike, kam pa so šli novci iz univerziadnega prometnega davka, se še ne ve. Ni dokumentov. Verjetno so jih spet ukradli kakšni Slovenci. Zlobneži imajo seveda ob vsem tem svojo razlago. Univerziada bi bila lahko način, na katerega bi utišali Hrvate, ki hočejo nekaj simpatizirati s Slovenci. Make-donce so »prizemljili« s Fenijem, Bosance z Agrokomercem, le Slovenci niso padli na finto sodnega procesa. Toliko o scenarijih. Kar pa se posameznikov tiče, je bil šef univerziade Josip Vrhovec, in ves kažin okoli financ bi bil lahko pravi povod, da se tipu odrobi glava, ki jo množice že nekaj časa zahtevajo. Pa imamo še en scenarij. Malodane vsak jugoslovanski politik je obtežen s hipoteko kake športne prireditve (ali procesa ali investicije), in ker vse poslujejo v okviru danih možnosti (se pravi nezakonito), mu je mogoče na ta način v potrebnem trenutku hitro spodmakniti tla pod nogami. Pa ne gre pri tem niti za to, da bi branil Vrhovca, ki nikoli ni veljal za nevem kakšnega demokrata, prej za politika trde roke. Ampak pri boju za oblast je pač treba uporabljati vsa sredstva, in nekateri so to vzeli še preveč dobesedno. Bogve kaj se bodo še izmislili za Smoleta ali Stanovnika? Štos z lovom ni preveč vžgal, ampak možakarja sta veliko časa preživela v tujini, kjer se za vakim vogalom stegujejo lovke emigrantskih organizacij. Ampak mi Smoleta ne damo! Kdo nam bo pa potem čestital božič?

Ps.: Vrlim tiskarskim škratom se že vnaprej zahvaljujem za izkazano stopnjo samozaščitne zavesti.

Peter Handke
PONOVIŤEV

Peter Handke in Francois Truffaut sta imela poleg tega, da sta oba nekaj časa živela v Parizu, skupnega tudi to, da je tudi Peter Handke po svoji literaturi snemal filme, Truffaut pa je pisal literaturo, se pravi scenarije. No, ponovitev, roman, ki je v originalu izšel l. 1986, dve leti zatem pa pri novi založbi bratov Wieser (o kateri se bo še veliko slišalo) tudi v slovenščini, je precej daleč od kakršne koli poetike francoskega filmskega novega vala. Zanimivost njegovega romana je v nečem drugem. *Ponovitev* je kot roman zdaj res že skoraj evropskega modernega klasika po svoji fabuli, pa tudi tematiki na nek način tipično slovenski. Gre za fabulo o Filipu Kobalu, vaškem otroku (oče je Slovenec), njegovem odrasčanju v svetu, ki mu je tuj, iz katerega je odrinjen. Tipična tematika tujosti tako v kmečkem okolju kot meščanskem (pri nas so jo radi uporabljali na primeru Murna in res je Handke v slovenskem prevodu včasih stilistično blizu drugemu predstavniku moderne, Cankarju) se poveže še s tujostjo v okolju matičnega naroda svojega očeta. Tretji del romana, *Savana prostosti*, predstavlja nekakšno možnost osvoboditve izpod tujosti s pomočjo pripovedovanja, literature. Se pravi, da smo še vedno v metafizičnem horizontu, kjer prav umetnost omogoča transcendiranje realnosti?

IZ STARE KITAJSKJE FILOZOFIJE

Kot zanalašč po zgodbi o drogah zgodbe o kitajski filozofiji. Lao Cejev Tao Te King spet v slovenščini. Temeljni tekst taoizma za vse, ki se še niso odločili med Jing in Jang. Potem ko boste pretresli svoje paličke za potresavanje usode in pobrskali za razlago po kakšnem uvoženem Ji Kingu, se pomirite s prebiranjem Tao Te Kinga v slovenščini! Konfucijevega Lyun Juja niti ne bomo omenjali, ker se je Cankarjevi založbi ob preobilici prevodov kitajskih klasičnih tekstov mudilo objaviti že drugo verzijo prevoda, sicer res narejenega po kitajskem izvorniku, ki pa človeka kljub temu pripravi do tega, da se vpraša, čemu je potrebna takšna detaljna obdelava enega samega Konfucijevega teksta, ko pa nam manjka prevodov toliko drugih. Sicer pa je knjiga Slovenske matice iz stare kitajske filozofije edino čtivo, ki ga morate nujno vzeti s seboj, če se nameravate podati s transsibirsko železnico v Peking.

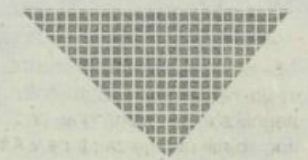

Francois Truffaut CORRESPONDANCE

V Franciji pred kratkim izšla pisma Francois Truffauta so tako rekoč »must« za vsakega filmologa, truffautologa itd. Gre za obsežno knjigo (670 strani), ki jo je izdala založba HATIER.

Pisma, katerih izbor sta opravila Gilles Jacob in Claude de Givray, so vzeta iz obdobja od 1945 do 1984 in vsebujejo med vsemi ostalimi tudi Truffautovo korespondenco z ROBERTOM LACHENAYEM, HELEN SCOTT in ALFREDOM HITCHCOCKOM, s katerimi si je dopisoval tako rekoč vse življenje. Lovcem na pikantnosti priporočamo Truffautovo pismo Jeanu Lucu Godardu.

Knjiga je opremljena z imenskim kazalom, v katerem so našeta vsa imena oseb in filmov, ki se pojavljajo v pismih, kakor tudi vsa imena naslovljenec in naslovnikov.

CIRIL BERGLES

ELLIS ISLAND

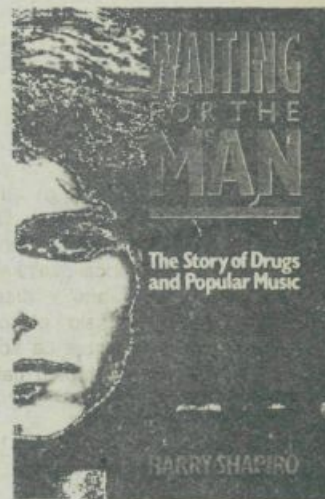

Ciril Bergles ELLIS ISLAND

Amerika Ellis Islanda se je pojavljala in se bo pojavljala v ameriških in ostalih filmih, vse dokler bo obstajal mit o Ameriki kot odprti možnosti za kakršne-koli priseljence. Pa tudi, če bo ta mit samo še nostalgичno obarvan, se pravi, če Amerika danes in jutri sploh ni več odprta. Prav z njenim zapiranjem postaja mit Ellis Islanda in štampiljev, ki so jih tam dobili vsi priseljenci in se potem podali v deželo vseh možnosti, v svoji sprevidenosti še bolj poželenja vredni. Ampak poezija Cirila Berglesa ne spada v tovrstne ideologizacijske širine. Uspeva pa ji še nekaj: spretno vijuganje med pastmi nekega drugega mita, mita o Slovenicah, ki so zapuščali svojo rodno deželo, da bi se v njo spet vračali, zaradi hrepenenja pač. Ellis Island je seveda tudi hommage za imne in brezimne slovenske izseljence. Ampak povsem na mestu.

Julian Barnes –
FLAUBERTOVA PAPIGA

Tretja knjiga prvega letnika zbirke Gibraltar pri Založbi Obzorja Maribor, je točno to, kar zbirka obljublja. Prvič je to evropski roman, ki je bil napisan pred nekaj leti, se pravi da je še vedno dovolj svež. Drugič je to roman Juliana Barnes, ki je v zadnjih nekaj letih skupaj z D. M. Thomason, Martinom Amisom, Angelo Carter, Ianom Mc Ewanom in drugimi malo mlajšimi in malo starejšimi pisci dokazal, da angleška proza niti približno ni več samo sterilna in je lahko precej boljša od razvpite ameriške post-meta-literature. In tretjič je to ne glede na vse geografske, literarno teoretične in podobne omejitve knjiga, ki združuje dvoje: ekstremno inovativnost avtorja v stilu in fabuli ter berljivost, ki je gotovo večja kot npr. pri Johnu Bartu. *Flaubertova papiga* je knjiga za vse, za staro mamo, ki rada prebira življenjepise pisateljev, za vnuka, ki študira primerjalno književnost, piše pesmi in zato sovraži literarno zgodovino, za očeta, ki rad hodi v živalski vrt in mamo, ki rada bere knjige kar počez. Kaj se je zgodilo z nagačnimi papigami, ki jih v Rouenu odkrije pripovedovalec in ki naj bi ju med pisanjem zgodbe Preprosto srce imel pri sebi Flaubert, pa preberite čim prej v knjigi.

Harry Shapiro WAITING FOR THE MAN

Štirinajst funtov in knjiga s podnaslovom Zgodba o drogah v popularni glasbi je vaša. Izšla je pri angleški založbi Quartet, v njej pa lahko preberete marsikaj, tudi nemunega. Stvari se začnejo z zgodnjimi leti bluesa, potem pride na vrsto Charlie Parker, pa Sid Vicious, George O'Down. V njej lahko zremo vse o Popaju in špinaci, pa tudi to, da je po party z LSD Cary Grant izjavil: »Vse življenje sem iskal, poskušal sem z jogo, hipnozo, nekaj vrstami misticizma. Nič mi ni pomagalo, vse do tega...«

VIMENU LJUDSTVA

Naredite mi to deželo spet
po meri človeka!

Čo čo san Ku ku član

Moj dragi Švarcenesku!

Veliki premiki v Georgiji (ali, kot bi ji rekel Američan, Gruziji)! Po tričetrstoletnem miru se končno nekaj premika! In to dvanajst po Richterju. Epicenter pa je v neposredni bližini Rdečega trga (ki se mu že trga).

In kaj na vse to pravijo bratski neuvrščeni (ki so, kot bi rekli naši športni komentatorji, tudi to pot ostali brez sleherne uvrstitve, zvesti svojim principom)? In kaj na vse to replicirajo (in na kaj vse aplicirajo) bratski uvrščeni – spet na odličnem predzadnjem mestu?

Majhen step for a man, but a great step for the stepfather, bi rekel big brother, medtem ko Hopper (Dennis ali Grass, ne vem več) ovesen s fotoaparati, svetlomeri, objektivni naklada Lynchu, kakšna faca da je Brando. A taj film ne buš videl. Tudi konji odstopajo, mar ne? Da o tapetah na mojih podnajemniških stenah sploh ne govorimo... Prvi val. Odstopili sekretar Scuro Popesku, armijski stručnjak

za flomastere Sveže Preplesku in njegova užaljena tajnica (uradno: armijski stručnjak za sedenje na tujim koljenima) Vrata Zatresku. Kako čemo dalje, vprašuje zamenik pomočnika ministrovoga svetnika za pitanja meliorizacije Panonskog mora Ključ Naobesku.

Tvoj zvesti Fido pa naj kar ostane tam, na sočni strani tistih svojih Alp! Tu v Romuniji ga nočemo (že sami imamo dovolj takih in svojih ne damo!).

Sicer pa ostajam še naprej tvoj zvesti bralec in ti pošiljam prav prisrčne pozdrave z onstran železne strani Karpatov, tvoj
Count Basie Draculescu

No comment. Another night, another letter:

Arnie, sram te bilo!

Prvom prilikom sem zagrabil priložnost za rit in se vtihotapil v kino, da bi te po dolgem času spet videl v tvoji najboljši izdaji. In kaj vidim! Izdaja! In to kakšna!

Poslušaj, ti Most Violent Actor of the Year, Ti Človek z najmanjšimi jajci na svetu, ti Killing Machine, ti Hollywoods Starkster Film-schauspieler! Doklej nas še misliš slepiti s temi limonadami, ki jim praviš »akcijski« (I) filmi (FILMI!?!). Pa tudi tisti tvoj partner, John Belushi ali kako se že piše – bolje bi storil, ko bi se posvetil vzgajanju belušev! Edini pozitivni lik v celem filmu (filmu?!?!!) Red Heat je Mihail Rostaveli (pesniška duša, potomec nekega družbenopolitičnega delavca iz 12. stoletja).

Mislím, da je Ruža MB v svojem življenju zagrešila eno samo napako, a žal kapitalno: vzela te je v službo. Jaz sem svojo kapitalno napako že popravil: tvojih »filmov« ne pojdem več gledat. Čakam, da popravi tudi ona svojo in te da na čevelj. Večno tvoj

Šota pl. Rustaveli

Svetovne književnosti 382

LEKSIKONIJA CZ

Šota, ko bi bil nesramen, bi uporabil argumentum balkaninum kot naši politiki in te zavoljo klevetanja poslal pri tej priči v zapor. Red Heat je zanič filem, drži. V tem se vsi strinjamo. A vendar ne moremo in ne smemo pozabiti in smetnuti z uma, koliko naporov, odrekanih in boja je terjall! Koliko ljudi je dalo zanj **najlepša leta svojega življenja**, koliko usod je bilo zaradi tega filma usodno sprevrženih! Ne smemo pozabiti, konec koncev, niti tega, kakor malenkostno se že komu zdi, da je na snemanju v bližini Schladminga dal svoje življenje za ta film tudi šef kaskaderske ekipe! Kateri gledalec se danes, ko uživa ob slikoviti uvodni sceni mesarskega tepeža pred rusko savno, vpraša, zakaj je ravno v tistih trenutkih nekaj metrov stran resnično umiral človek, ki si je to in vse druge tepežne scene sploh izmislil!?

Vidiš, Šota, s približno takšnimi argumenti so me že od malih nog pitali v rodni Avstriji, verjetno pa tudi tebe v tvoji domovini. Zakaj bi torej ne smel prav identičnih argumentov uporabiti tudi jaz, ko posnamem grozljivo zanič filem?

Pa pustimo besedne igre. Roko na srce, tako s filmom kot z literaturo (**Arnold's Bodyshaping For Women**) sem se začel pečati iz ljubiteljstva. So far so good. Vendar sta obe opravili postali sčasoma moj način preživljanja, job kot vsak drugi. In pri teh rečeh ni nič slabšega, kot, da jih mora nekdo počenjati pod mus, za ljubi kruh. Zakaj avtomatsko si vezan na ta job, na delovni vsakdan; ne smeš si privoščiti udarnega članka, drznega filma (Red Heat naj bi se začel v Jugi, pa smo se zadnji hip premislili), ne smeš si privoščiti ničesar, kar bi ti res dalo ustvarjalni užitek in obenem pritegnilo ljudi, saj se bojiš, da te bodisi zaprejo ali pa kako drugače onemogočijo pri nadaljnjem opravljanju poklica. In tega si ne moreš privoščiti.

Da, da, nemajhne so težave nas, velikih mož. V upanju, da boš ne le ti, dragi Šota, ampak da boste vsi, moji ljubi bralci in občudovalci in gledalci in sploh alci, imeli nekaj razumevanja zame in predvsem v upanju, da boste znali uzreti **the man behind the machine**, vas vse skupaj iz serdca

podzdravlja vaša

Martha Pestator pl. Torturator

